YIL: 4 • SAYI: 41 ARALIK 2021 • 20 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

Sol Marksizm-1
YALÇIN KÜÇÜK

Heide Deyişleri
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

İstanbul-Bükreş-İstanbul:
Şiir Güzelliğiyle Üç Gün
AHMET ÖZER

Sevginin ve Öfkenin
Uğultusunda
ORHAN GÖKDEMİR

Tarihe Yanlış Fiille
Yaklaşmak: 1937 Dersim
"Katliamı / İsyanı / Olayı"
TAYLAN KARA

Ah İstanbul-2 "Onlar"
EKREM ATAER

Bir Öykü Üzerine Düşünmek:
"En Eski Güvercin"
HALİL ŞAHAN

Şükran Kurdakul'un
Devrimci Yazınımızdaki Yeri
ASIM ÖZTÜRK

Bazı Kitapları Okumak Acı Verici
Bir Deneyimle Özdeştir
DR. ULVİ ÖZDEMİR

Prof. Dr. Örsan K. Öymen:
"Bu Zihniyetle Türkiye Orta Çağ'da
Yüzlerce Yıl Öncesinde Kalmış
Teokratik Bir Devlet Olmaktan
Kurtulamaz"
SÖYLEŞİ: SİNAN ALBAYRAK

Lacivert Gece:
Kol Kesilir, Yıldız Barete Asılır
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

Devrim Filmlerinin Yönetmeni
Solanas'ın Sonsuzluk Tangosu
YEŞİM ZUHAL YOLCU

Yeni Gelen Okuryazarlarıyla Buluşma
YILMAZ ÇONGAR

Gırgır'ını Kaybeden Türkiye
B. SADIK ALBAYRAK

ISSN 2619-9432
9 772619 943009 >

Mehmet Ali & Akşamsefası

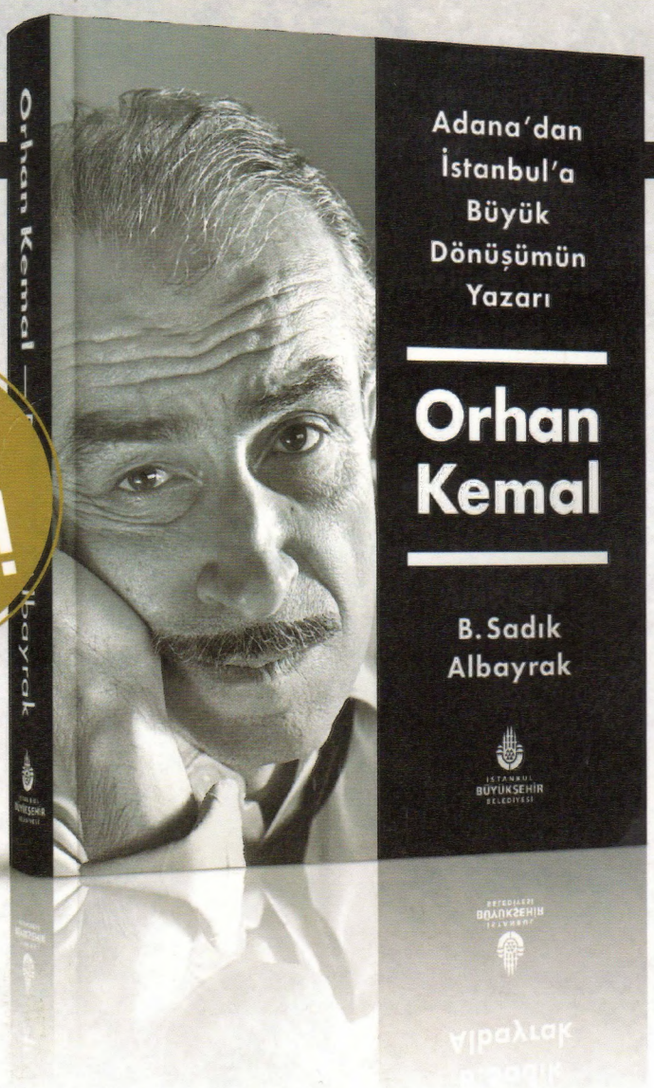

YENİ ÇIKTI!

ADANA'DAN İSTANBUL'A BÜYÜK DÖNÜŞÜMÜN YAZARI

ORHAN KEMAL

B. SADIK ALBAYRAK

"B. Sadık Albayrak bu çalışmasında, Orhan Kemal eserlerinin yazıldığı dönem Türkiye'sinin ana hatlarıyla toplumsal yapısı, ilişkileri, gelişim ve değişim süreçlerini, gerilimlerini analiz ederek edebiyatla bir bağ kuruyor. İlave olarak Orhan Kemal'in eserlerinde bu yapı, ilişkiler, gerilimler ve değişimlere hangi ölçüde nasıl ve niçin temas ettiğini gayet anlaşılır biçimde serimliyor. Orhan Kemal'in hangi eserinde hangi sosyal olguyu hangi bağlamda tartıştığına dair oldukça ayrıntılı bilgiler veriyor. Bu yönüyle çalışma, bir edebiyat okumasının yanı sıra, sosyolojik okumaya da imkân sağlıyor."

Prof. Dr. Şükrü Aslan

İSTANBUL KİTAPÇISI'NIN ŞUBELERİNDE VE İNTERNET KİTAPÇILARINDA

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 4 • SAYI: 41 • ARALIK 2021
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

EDİTÖR:
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

ÖYKÜ EDİTÖRÜ:
EVİN OKÇUOĞLU

İNTERNET EDİTÖRÜ:
BUKET ÖZSANAT

EGE TEMSİLCİSİ:
AHMET KALE
akale5@gmail.com

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
MAHİR ARDUÇ
UBEYDULLAH GÜNEL
ULVİ ÖZDEMİR

KAPAK KARİKATÜRÜ:
PAYLAŞ KİRAZ

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
DÜĞMECİLER MAH. OKUR SOK. NO: 5/2,
EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0537 240 55 54
WEB: www.yenigelendergisi.com
E POSTA: yenigelendergisi1@gmail.com
FACEBOOK: yenigelendergisi
İNSTAGRAM: yenigelendergi

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD.
GÜVEN SAN. SİT. B BLOK, ZEYTİNBURNU,
İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929 HESABINA
VEYA
YURDANUR ALBAYRAK, 15719029 NO'LU
POSTA ÇEKİ HESABINA
300 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES
BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN
KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ
YETERLİDİR.
YURTDIŞI ABONELİK 100 AVRO
KARŞILIĞI TL.DİR

İÇİNDEKİLER

2 • **BARBARLARI YENMEK İÇİN**
B. SADIK ALBAYRAK

3 • **HEİDE DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

4 • **SOL MARKSİZM-1**
YALÇIN KÜÇÜK

13 • **ESKİMİYEN**
ASIM GÖNEN

14 • **SEVGİNİN VE ÖFKENİN UĞULTUSUNDA**
ORHAN GÖKDEMİR

17 • **KONUK**
HASAN ÇAPİK

18 • **TARİHE YANLIŞ FİİLLE YAKLAŞMAK: 1937 DERSİM "KATLİAMI/İSYANI/OLAYI"**
TAYLAN KARA

24 • **AH! İSTANBUL -2: "ONLAR!"**
EKREM ATAER

28 • **KARİKATÜRLER**
PAYLAŞ KİRAZ

29 • **DİLEK / TANI / SİYAH BEYAZ**
MEHMET BARIŞ

30 • **BİR ÖYKÜ ÜZERİNDE DÜŞÜNMEK: "EN ESKİ GÜVERCİN"**
HALİL ŞAHAN

34 • **ÇETİN ALTAN'IN EN SEVDİĞİ OYUNU: BEYBABA**
CUMALİ BÜKER

36 • **ŞÜKRAN KURDAKUL'UN DEVRİMCİ YAZINIMIZDAKİ YERİ**
ASIM ÖZTÜRK

40 • **BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI 2021 ARALIK BAZI KİTAPLARI OKUMAK ACI VERİCİ BİR DENEYİMLE ÖZDEŞTİR**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

43 • **TEMMUZ**
ALİ ASKER AKTAŞ

44 • **PROF. DR. ÖRSAN K. ÖYMEN: "BU ZİHNİYETLE TÜRKİYE, ORTA ÇAĞ'DA YÜZLERCE YIL ÖNCESİNDE KALMIŞ TEOKRATİK BİR DEVLET OLMAKTAN KURTULAMAZ"**
SÖYLEŞİ: SİNAN ALBAYRAK

51 • **ÇIKIŞ / GÖNLÜME DOĞAN RÜYA**
MUSTAFA GÖKSOY

52 • **LACİVERT GECE: KOL KESİLİR, YILDIZ BARETE ASILIR**
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

55 • **DÜNYA ÇOK GELİŞTİ**
RIDVAN YILDIZ

56 • **DEVRİM FİLMLERİNİN YÖNETMENİ SOLANAS'IN SONSUZLUK TANGOSU**
YEŞİM ZUHAL YOLCU

61 • **ZAMANDA YOLCULUK / ZOR SORULAR**
VASIF TURHAN KAYACIK

62 • **BRUTAL**
Ş. DİDEM KEREMOĞLU

64 • **İSTANBUL-BÜKREŞ-İSTANBUL: ŞİİR GÜZELLİĞİYLE ÜÇ GÜN**
AHMET ÖZER

73 • **UÇURTMA**
OĞÜN HAKAN

74 • **ANI DEFTERİMDEN YAKIN TARİHLİ BİR YAPRAK**
YILMAZ ÇONGAR

78 • **GIRGIR'INI KAYBEDEN TÜRKİYE**
B. SADIK ALBAYRAK

Mehmet Ali & Akşamsefası

BARBARLARI YENMEK İÇİN

Tarihçiler uygarlığın kuruluşunu göçebe-çoban toplulukların yerleşik-tarım topluluklarını istila ederek onları yönetmeye başlamasıyla açıklıyorlar. Yöneten-yönetilen ayrımı, sınıflı toplum ve devlet bu süreç içinde oluştu. Mezopotamya'da, Nil ve İndus ırmak boylarında "medeni" toplumlar, tarıma dayalı kentler böyle kuruldu. Uygarlık, binyıllar sonra Eski Yunanlıların "barbar" diyeceği göçebe-çobanların yerleşik tarımcıları egemenliği altına almasıyla başladı.

Tarihçiler uygarlığın yıkıldığı, kentlerin gerilediği "karanlık çağları" da "barbar" istilalarına bağlıyorlar. Avrupa'da yüzyıllar süren Ortaçağ, kuzeyli barbar kavimlerin Roma kentlerini istilasıyla başladı. Kent yaşamı sönükleşti, doğanın döngüsüne bağlı, tekrarın ve uyuşukluğun mekânı köyler, aynı hurafelerin çemberinde yüzyıllarca insanlığın ana yatağı oldu.

Günümüz "karanlık çağı" da, devrimlerle Ortaçağın çemberinden çıkmış, yeniden uygarlığın gelişmesine hız kazandırmış, toplumları ileri değerlerle örgütleme, kültürel açıdan zengin bir yaşam kurma mücadelesindeki insanlığı işgal eden "özel mülkiyet" barbarlığının sonucu olarak yerleşti. Dünyayı işgal eden şirketler, insanlığı Ortaçağdaki gibi, biyolojik insani gereksinimlerini karşılama dışındaki bütün kültürel, toplumsal niteliklerinden soyutlanmış, boğaz tokluğuna bir yaşama mahkûm olmaya zorluyor. Sungur Savran'ın "Kod Adı: Küreselleşme" dediği yeni emperyalizm ya da tekellerin kırk yıldan uzun zamandır insanlığı mengenesine sokan "neoliberalizm" politikaları, dünyayı istila ederek uygarlığı yıkıma uğrattı. Doğayı "özel mülkiyetin" arenasına çevirerek "piyasalaştırdı" ve dünyayı içinden çıkılmaz ekolojik felaketlerle yüzyüze bıraktı.

***

Neden hiç kıpırtı yok senatoda?
Senatörler neden yasa yapmadan oturuyorlar?
Çünkü barbarlar geliyormuş bugün.
Senatörler neden yasa yapsınlar?
Barbarlar geldi mi bir kez, yasaları onlar yapacaklar.

***

Türkiye'nin bu istila sonucu içine düşürüldüğü durum son günlerde hepimizi yarı yarıya yoksullaştıran devalüasyonla apaçık ortadadır. Yüzyıl önce Rosa Lüksemburg'un insanlığın geldiği yol ayrımını haber vermek için haykırdığı "Ya sosyalizm, ya barbarlık", bugün emekçi insanlığın kavraması gereken en acil gerçektir. Türkiye'nin son kırk yılı, özellikle de 2002'den sonraki tarihi, barbar istilası elinde bir halkın, bir ülkenin nasıl yıkıma uğratıldığının acı öyküsüdür.

Toplumsal kurumları yıktılar, emekçi sendikalarını, dernekleri, sinemaları, tiyatroları, kütüphaneleri, kitabevlerini yok ettiler. Parklara, meydanlara cami, avm, rezidans inşa ettiler. Toplumun haber ve bilgi kaynağı basın yayını medyalaştırıp şirket çıkarlarının politik, kültürel propaganda aygıtına çevirdiler. Türkiye'nin yoksul halkının vergileriyle kurulmuş kamu işletmelerini, Sümerbank'ı, Tekel'i, Seka'yı "özelleştirme" adı altında yok ettiler yani ülkenin "üretici güçlerini" tahrip ettiler. İşçilerini emekli edip, işsiz bırakıp ülkenin en temel üretici gücü insana zarar verdiler.

***

Bizim alanımızda, yayın üretiminde kâğıt en temel hammaddedir; Seka iki binlerin başında ülkenin kâğıt gereksiniminin yüzde seksenini karşılayacak kapasitede büyük bir üretici güçtü, parça parça edip yok ettiler. Fidanlığına otomobil fabrikası kurdular, makinelerini hurdaya çıkarttılar, ülkenin kâğıt alanındaki temel üretici gücünü ortadan kaldırdılar. Okuduğunuz dergi ithal edilen kâğıda basılmaktadır ve dolar değerinin her artışında maliyetleri katlanmaktadır.

Barbar istilasının kâğıt sanayisini yok etmesi çok planlıdır. Lenin, "Felsefe Defterleri"ne Napolyon'un şu sözünü not etmişti: "Top, feodaliteyi öldürdü. Modern toplumu da mürekkep öldürecek." Bu sözün yazılışından beri kapitalist barbarlık mürekkeple kâğıdın buluşmasıyla doğacak toplumsal bilinci önleme konusunda bin bir tezgâh icat etti. Şimdilerde kâğıdı ve mürekkebi tarihe karıştıracak "ekran" icadıyla sarılmış durumdayız. Yeni Gelen'i yayınlamamızı imkânsız hale getiren maliyet artışlarından söz edip çare sorduğum bir yayıncı, hemen çözümü buldu: "Dijitale geç." Bizi "dijitale geçmeye" zorluyorlar.

Oysa Yeni Gelen'in internet kanalı da var (yenigelendergisi.com). Oradaki etkinliği ile basılı halinin etkinliğini karşılaştırınca hâlâ kâğıt ve mürekkebin mucizevi buluşmasının yarattığı etki bambaşka. Barbarların piyasa zorbalığına karşı direnmeye devam edeceğiz. Sizlerle buluşmamızı sürdürmek için katkı ve desteğinize ihtiyacımız var. Yeni Gelen'e abone olarak, çevrenizdeki okurlara ulaştırarak bize yardım etmenizi rica ediyorum.

Konstantin Kavafis'in şiirinin aktardığım dizelerinde dediği gibi, "yasaları barbarların yapmasına" daha fazla katlanmak istemiyoruz. Barbarları yenmek, insanlığın devrimlerle büyüttüğü uygarlığa yeniden kavuşmak için kâğıt ve mürekkebin kaydettiği insanlık düşüncesiyle mücadeleye devam edeceğiz. Sevgiyle.

■ **B. SADIK ALBAYRAK**

Mehmet Ali & Akşamsefası

HEİDE DEYİŞLERİ

■ HAYRETTİN ÖKÇESİZ

Sofrada ekmek kırıntısı gibi dalgınlığım
Saçılır serçelere pamuk ellerinden
Kursaklarında heves olur düşlerim
Ben dağılır giderim birgün yaban bir ele

***

Her an bir buluşma
Bir sevişme

***

Bir yolculuk zaman
Gizli bir ufka

***

Bir zamanlar az çok hukuka benzer bir şey vardı. Devlet de öyleydi. Halk biraz daha iyi. Gün bitti. Şafağın atması gerek. Bu kendiliğinden olmuyor. Dünyanın döndüğünü söyleyenler gecikmemeli.

***

Evde şarap kalmadı
Kahve yok
Çay bir demlik
Sabrım kalmadı
Aklım daha var birazcık
Öfkem karanlık gibi çöküyor
Hani şu sevgin olmasa
Kapılıp gideceğim dalgalara
Niye böyle karma karışık durum
Yazıp bırakacağım notumu ilerde
Biraz bağırıp geleceğim
Merak etme
Soğutma bağrını bana
Bekle
Hiçbir bekleme kısa değildir
Bilmez miyim

***

İnsanlar aptal değil. Biraz zaman, deneyim gerekiyor. Öldüre öldüre öldürmeyeceğiz. Öle öle ölmeyeceğiz. Nefretimiz sonsuz sevgi doğuracak. Ben buna inanıyorum.

***

Gerekçe akıldan gelmelidir, nakilden değil. Değilse kulluk, sömürü son bulmaz.

***

Eksik bırakırım
Senin için
Düşlerimi
Bir sözcük
Bir renk
Birgün gelir
Söylersin diye

***

Küçük hesaplar büyük acılar doğurur.

***

Darplı darbeli
Ruhu travmalı ülkem
Gülümsemen
Öyle acı ki

***

Ahlakın ve hukukun durduramadığını fizikle durdurmalıdır.

***

Çiçek aç çiçek aç
Çiçek açmış bir ağaç gibi
Sevinçler içinde sarıl sevdiğine
Daha fazla bir şey değil yaşamak

***

Sol özveri, cesaret ve akıl ister. Sağ bu yüzden yaygındır.

***

Bir ağaç
Nerde olsa
Bir ağaçtır
Ne ağacı
olursa olsun
Ormanda
Çölde
Kıyısında
Bir denizin
Bir kuşun
Yuvasında
Düşümde benim
Ağacımsın
Gölgende
Dinlendiğim

Mehmet Ali & Akşamsefası

SOL MARKSİZM-1

■ YALÇIN KÜÇÜK

Marx ve düşüncesi, tümden red ile tümden tapınma dışında bir bilimsel ve ayrıca bir devrimci çözümlemeye layık değil midir? Peki, daha da önemlisi, bir "sol marksizm" yazılabilir mi ve eğer yazılabilirse, zamanlı mıdır? Acaba ve belki sormak bile çok non-ortodoks sayılabilir, bir "sol marksizm" yazılacak olursa, artık yazılana "marksist" demek mümkün olur mu?

Mehmet Ali & Akşamsefası

"Then came Feuerbach's Essence of Christianity. With one blow it pulversized the contradiction, in that without circumlocutions it placed materialism on the throne again. Nature exists independtly of all philiosophy." "Enthusiasm was general; we all became all at önce Feuerbachians."

F. Engels, Feuerbach and End of Classical German Philosophy, S. W., p. 602-603

"In Germany there were Marx and Engels and the earlier Kautsky; in Poland, Rosa Luxemburg; in Russia, Plekhanov and Lenin; in İtaly, Labriola, who (when we had Sorel!) could correspond with Engels as equal to equal, then Gramsci. Who were our theoreticians? Guesde? Lafargue?"

L. Althusser, For Marx, p. 23

"Une etrange folie possede les classes ouvrieres des nations oü regne la civilisation capitaliste. Cette folie traine â sa süite des miseres individuelles et socials qui, depuis deux siecles torturent la triste humanite."

"Dans la societe capitaliste, le travail est la cause de toute degenerescence intellectuelle, de toute deformation organique."

P. Lafargue, Le Droit â la Paresse, p. 23

"Sorunlarımız büyüdükçe biz büyüyoruz."

"Devrim yaklaştıkça Marx, Engels, Lenin, Stalin normal insan oluyorlar."

Y.K., Günlük Notlar, 10 Kasım 1988

Marx'ın kişisel gelişimi ve daha önemlisi, Marx'ın düşüncesinin oluşumu, acaba, "marksist" yöntemlerle ele alındı mı? Marx ve düşüncesi, tümden red ile tümden tapınma dışında bir bilimsel ve ayrıca bir devrimci çözümlemeye layık değil midir? Peki, daha da önemlisi, bir "sol marksizm" yazılabilir mi ve eğer yazılabilirse, zamanlı mıdır? Acaba ve belki sormak bile çok non-ortodoks sayılabilir, bir "sol marksizm" yazılacak olursa, artık yazılana "marksist" demek mümkün olur mu? Bu soruları, şimdi, bu netlikle ortaya koyuyorum; aslında, sorunların çok dikkatli ve aynı zamanda embryonnaire aşamada formülasyonlarım yeni değil, bunları, ilk yazılımlarını altmışlı yılların sonlarında yaptığım, "Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Kuruluşu" çalışmamda, yetmişli yılların sonlarının damgasını taşıyan, Sosyalist İktidar'da, seksenli yılların ürünü Toplumsal Kurtuluş'ta, bulmak mümkündür. Şimdi ise mümkün olan kısalıkta, bir bütünlüğe kavuşturma zamanıdır.

Acaba, Marx'ı ve sistemini, net bir "sol marksist" perspektifle ele alma denemelerinin başka örnekleri var mı, bilmiyorum; bununla birlikte ben, Brecht'in, ancak bir dahi sanatçıda rastlayabileceğimiz bir sezgiyle saptadığı, "radikal olan komünizm değildir, asıl radikal kapitalizm'dir" sözünde de, bu soruları okuyorum. Kapitalizm, çok daha radikal ve çok daha net olduğu için, emperyalist haliyle, bir tek kurşun atmadan, dünyanın en ileri donatımlı ordusuna sahip bir sosyalist düzeni, bütün propagandaların aksine ve bu, bugün açıklıkla görülebiliyor, arkasında çok ileri bir ekonomik yapı bırakarak ve bunları da teslim alarak, tarihten silmiştir. Bu silebilme başarısının nedenlerini ararken, Marx'ı tartışma dışında tutmamız mümkün değildir ve daha önemlisi, bunu "marksist" saymanın imkânsız olduğunu sanıyorum.

Ne demek? Bu soruya, belki bir başka soruyla, Marx'ın, "Feuerbach Üzerine Tezler" adıyla bilinen enigmatique deklarasyonunun acaba, Marx'ın kendi kendine uyguladığı bir "proletarya diktatörlüğü" olarak anlaşılıp anlaşılamayacağını sorarak, cevap arayabiliriz. Engels, Marx ile birlikte, en çok "Sol Hegelist" oldukları bir zamanda, 1841 tarihinde, Feuerbach'ın, zamanında, gerçekten devrimci, zamanına göre ancak prophetique denilebilecek, "Hristiyanlığın Özü" çalışması ile karşılaştıklarında, öncelikle Marx ile kendisini ve daha sonra, diğerlerini kastederek, "birden bire biz hepimiz feuerbach-

Kapitalizm, çok daha radikal ve çok daha net olduğu için, emperyalist haliyle, bir tek kurşun atmadan, dünyanın en ileri donatımlı ordusuna sahip bir sosyalist düzeni, bütün propagandaların aksine ve bu, bugün açıklıkla görülebiliyor, arkasında çok ileri bir ekonomik yapı bırakarak ve bunları da teslim alarak, tarihten silmiştir.

Engels, Marx ile birlikte, en çok "Sol Hegelist" oldukları bir zamanda, 1841 tarihinde, Feuerbach'ın, zamanında, gerçekten devrimci, zamanına göre ancak prophetique denilebilecek, "Hristiyanlığın Özü" çalışması ile karşılaştıklarında, öncelikle Marx ile kendisini ve daha sonra, diğerlerini kastederek, "birden bire biz hepimiz feuerbachyan oluverdik" diyordu.

yan oluverdik" diyordu. Engels'in, zamanına göre bu inanılmaz eser için söyledikleri, bununla sınırlı kalmıyor; bu kitabın "özgürleştirici etkisi" üzerinde duruyor.[1] Hegel'i bitirdiğini kaydediyor ve Marx ve kendisi için, materyalizme bir kapı açtığını, materyalizm ile bağlarını kurduğunu belirtiyor. O sırada, derin bir biçimde, "genç hegelist" ya da sol hegelist olan Marx, "Hristiyanlığın Özü" çalışmasının çıkışıyla, Feuerbach'ın, "the scholar who loves truth" tipolojisinden beklediklerine büyük bir uyum göstererek ateşli bir Feuerbach hayranı ve izleyicisi olmuştur; pek çok marxologue, daha sonra Marx'ın ünlendiği kavram ve söyleyişlerin önemli bir bölümünün, bunlar arasında, "alienation", yabancılaşma, en başta geliyor, Feuerbach'a ait olduğunu saptamaktan geri kalmıyorlar.[2] Bu nedenle, eğer marksist düşünme yöntemi içinde kalınırsa, böylesine bir entelektüel bağlılıktan kopabilmek için, bu kadar kısa bir zamanda, yine Marx'ın, bir başkasından, Blanqui'den alıp ünlendirdiği bir kavramı kullanarak, bir proletarya diktatoryasına ihtiyaç olduğu sonucuna varabiliyorum.

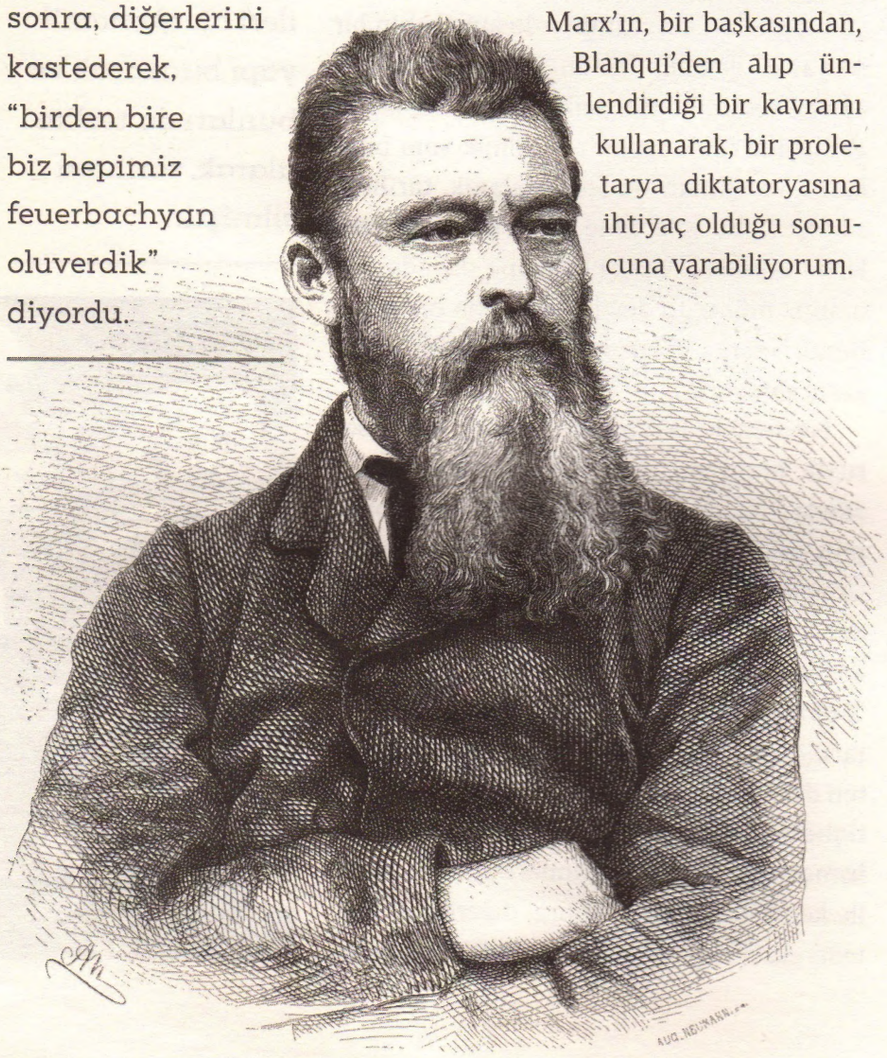

ENETELEKTÜEL PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ

Hiç kuşku yok, Marx'ın "Feuerbach Üzerine Tezler" manifestosu, entelektüel planda, mükemmel bir proletaryan diktatörlük örneği'dir; burada da Marx, Feuerbach'ın çalışmaları içinde, sadece, Essence of Christianity'nin adını anmaktadır. Bunun da yerinde olduğundan kuşku duyulmaması gerekiyor; üstelik, her zaman bir tarihsel belge olarak gördüğüm ve çok zaman heyecan duymadığım Komünist Manifesto ile karşılaştırıldığında çok daha yol açıcı olan Marx'ın Feuerbach Manifestosu'nda, Marx'ın, bir sistem olarak Essence'deki çözümlemenin özüne bağlı olduğunu, ancak Feuerbach'ın düşünmenin ve teorinin uyarıcısı olarak duyumları görmesine karşılık, insan eylemini ve özellikle devrimcileştiren eylemi, revolutionising practice, ihmal etmesini eleştirdiğini görüyoruz. Bu eleştiri çok yerindedir; Marx, Feuerbach'ın yaptığı üzere, dünyevi ailede, kutsal ailenin sırrını keşfetmenin önemini görüyor; ancak, yetersiz buluyor ve dünyevi aile'nin kendisinin de, "teoride eleştirilmesini ve eylemde devrimcileştirilmesini"[3] gerekli sayıyor. Marx'ın, eleştiriye ve devrimcileştiren eyleme yapmış olduğu bu referanslar, son derece ve belki de, Feuerbach'ın Essence'i kadar zamanlıdır.

Feuerbach Manifestosu'nun, on birinci ve sonuncu tezi en çok bilinenidir; ben, bunu ilk öğrendiğim zamanlardan itibaren, bunun neden önemli olduğunu bir türlü anlayamadım ve şimdi ise kesinlikle eskidiği inancındayım. Bundan önceki, onuncu tez ise, dün önemliydi ve bugün de önemini korumaktadır; burada Marx, "eski materyalizmin bakış noktası "sivil' toplum'dur, yenisi'nin bakış noktası insani toplum veya toplumsallaşmış insanlıktır" diyor ve bununla Marx, Feuerbach'ın bu büyük keşfinin en önemli eksikliğini, devrimcileştiren toplumsal eylemliliği, sisteme sokmuş oluyor.[4] Marx, altıncı tez'de, insanın özü'nün, bir bireyin özünün soyutlanması olmadığını ve

gerçekte, insan özü'nün mutlaka, toplumsal ilişkilerin bir bütünlüğü olduğunu belirtiyor; bu belirtmelerde, örgütlü ve siyasal eylemlilik, gizlidir.

Güzel, ancak, bu sonuç, birkaç önemli soruya kapı açmaktadır; bunlardan birisi, devrimci eylemlilik'in, Marx'ın sistemine, kalıcı ve sürekli çalışan bir aktör olarak girip girmediği ile ilgilidir. Bu soru, sözünü ettiğim entelektüel düzlemde proletaryan diktatörlük'ün sonuç verip vermediği sorusuyla özdeştir; yalnız bu kadar değil, Entelektüel düzlemli proletaryan diktatörlüğü bir kez formüle edilince, bunun, Marx'ın sisteminin diğer alanlarında da, zorunlu olup olmadığı sorusu ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, demokratizm sorunu'dur.

MARX'IN ŞİDDET İÇEREN EYLEMLERE UZAKLIĞI

Marx'ın, Feuerbach'ın Essence'nin büyük bir entelektüel rüzgâr yarattığı sırada, Köln'de yayınlanan Rheinische Zeitung Gazetesi'nin yazı müdürü olduğunu biliyoruz; bu gazete, radikal burjuva dünya görüşüne sahiptir. Marx, burada, sadece bir demokrattır ve Feuerbach'ın bildirdiğine göre, komünizm düşüncesinden uzaktır ve bu uzaklığını, gazetenin yazı işlerinin bir açıklaması biçiminde, komünizmin, teorik ve pratik imkânsızlığını belirterek, ilan etmekten geri kalmamıştır.[5] Halbuki bu zamanda, komünizm, bazen sosyalizm ve bazen de komünizm etiketiyle bilinmektedir ve tam bu sırada da, Fransa'daki sosyalist ve komünist hareketler, Almanca yayınlanmaya başlamıştır. Bu nedenle ve bu bilgiler karşısında, daha sonraki yıllarda bilimsel sosyalizmin kurucusu Marx'ın bu tutumu mutlaka açıklanmaya muhtaçtır ve ayrıca, şaşırtıcı ölçüde bilimsel dürüstlüğe sahip ve bunu her fırsatta göstermiş olan Marx'ın bu ihtiyacı görmemiş olması imkânsızdır. Gerçekten de Marx, ilk olgun çalışması saydığı, Contribution'un önsözünde, bu ihmaline bir cevap aramaktan geri kalmıyor ve bir yandan,

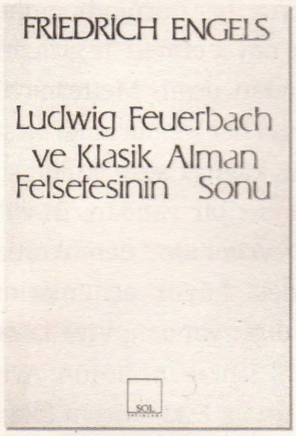

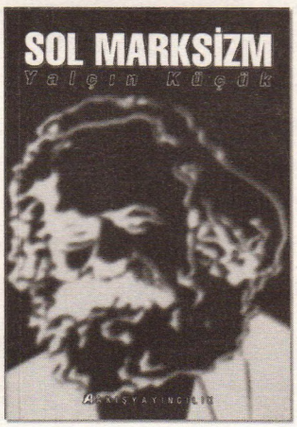

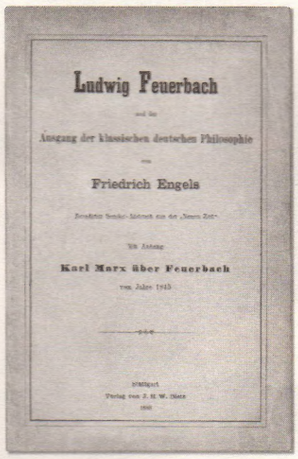

Engels-Ludwig Feuerbach, 1888

o sırada, belki de bir Fransız modası olarak gördüğü komünizm üzerinde söz söylemeyi, bir tür "heveskârlık" ve kullandığı sözcükle, "dilettantism" sayıyor ve öte yandan da, önceki çalışmalarının "Fransız teorilerinin içeriği üzerinde bir görüş açıklamaya" imkân vermediğini ileri sürüyor.[6] Böyle bir cevabın içtenliği kesindir; ancak, ikna edici olduğunu ileri sürmek, zor görünmektedir.

Kuşkusuz, ikna edici olup olmaması da hiçbir öneme sahip bulunmuyor; önemli olan, Marx'ın kendisinin ve sisteminin, bu demokratik darbeden kurtulup kurtulmadığıdır. Bu soruya da cevap ararken, ilk planda kaydetmemiz gereken ve tartışma götürmeyen üç hayati olgu bulunmaktadır. Bir: Marx, Almanyalı siyasi göçmenlerin, silahlanarak, Almanya'da düzeni değiştirme önerilerine kesinlikle karşı çıkmıştır. Karşı çıkarken, bunları "ciddi" bulmadığı kaydediliyor; yalnız not edilmesi gerek, silahlı mücadelelere ilkesel olarak karşı olanların, hiçbir silahlı grubu "ciddi" bulması imkânsızdır. Çünkü, ne yazık, dünyadaki tüm silahlı hareketler, değişen ve fakat mutlaka ciddi boyutlara ulaşan bir ciddiyetsizlikle, beraber varolmuşlardır. İki: Marx'ın, '48 Devrimleri öncesinde, gelmekte olan devrimlere karşı tutumu, en azından olumsuzdur; erken bulmuştur. Üç: Marx'ın, Paris Komününe varan hareketler için de hiçbir heyecan duymadığını biliyoruz. Bunlar ve diğer kayıtlar, Marx'ın, yaşadığı dönemi süsleyen ve şiddet içeren bütün önemli siyasal olaylara ya karşı olduğunu ya da uzak kaldığını göstermektedir.

Belki bu hayati olguları açıklayacak olanlar yine de hayati olgulardır; Marx'ın, doğduğu zaman kesitinde, daha sonraki marksist terminoloji ile, "burjuva-demokratik" olan Büyük Fransız Devrimi'nin esin rüzgârları hâlâ etkilidir. Bu, modern devletin bu büyük ve demokratik dönüşümünü, yine marksist yazının önemli bir terminolojisi ile kaydedecek olursak, "spontane" bulmak durumundayız; önemli bir entelektüel

birikimden sonra, bir tür örgütsüz ve yöneten örgütlü iradeden yoksun bir kurtuluş'tur. Diğer yandan, tam doğduğu yıl, 1818, Fransa'nın da, Büyük Napolyon'un, dünya tutuculuğu tarafından nihai olarak mağlup edilmesinden üç yıl kadar kısa bir zaman sonra, dünya tutucular kulübüne alınışına tanıklık etmektedir.[7] Marx'ın yaşamının ilk otuz yılı, Büyük Fransız Devrimi'nin özgürleştirici havasını izlediği için çağdaşlarına daha da karanlık gelen ve bütün Avrupa'yı, ilericiler ve statükoyu değiştirmek isteyenlerin tümü için, bir büyük hapisaneye çeviren bir "restorasyon" döneminde geçmiştir. Bugünkü, computer sistemlerinin eksikliğini, Metternich'in gizli polis ağı hakkıyla giderebilmiştir.

DEMOKRASİ İLE DİKTATÖRLÜK ARASINDAKİ NİCELİK FARKI

Marx'ın, Avrupa'da sürekli bir yerden diğerine kaçmak zorunda kalışını, bu çevrede ele almak gerekmektedir; yoksa bu takipler, zamanın dünya gericiliğinin gözünde, Marx'ın tehlikeli bir devrimci olduğu anlamına, kesinlikle, gelmemektedir. 1848 Devrimleri'ne kadar süren bu utanç verici restorasyon yıllarında statüko ile en küçük sorunu olan aydınlar veya sınırları reviser etmek isteyen tüm nasyonalistler, eğer silaha sarılıp dağa çıkamıyorlarsa, sürekli deplasmana mahkûm demektir. Marx, bir istisna değil, genel kuralı oluşturanlardan birisidir; Proudhon'a mektuplarında da görüyoruz, her durumda muhatabını gizliliğe davet etmesi de gizli örgüt olmalarından değil, Metternich'in casuslarının her işe burunlarını sokmalarından kaynaklanmaktadır.

Öyleyse, bir yandan, Büyük Burjuva Devrimi'nin, demokratizasyon yönündeki büyük açılımlarının hayali ve diğer yandan, Viyana merkezli Kutsal İttifak'ın, bütün Avrupa'yı içine alan ve Eski Düzeni bile aratan bir baskı düzeni kurmuş olmasının, çağdaşlarında ve bu arada Marx'ta, bir demokratik çarpıklık yaratmış olduğunu düşünmek durumundayız. Belki de bu, Marx'ın Collected Works'ta bunun çeşitli referanslarını görüyoruz, demokrasinin bilimsel niteliğini çok net biçimde saptanmasına karşın, bu saptamaları, sisteminin belirleyenlerinden birisini yapmasını engellemiştir. Marx, birçok yazısında, demokrasinin bir devlet biçimi olduğunu açıklıkla yazıyordu; demokrasinin bir devlet biçimi olma karakteri, mutlaka özel mülkiyetle ve zor uygulamasıyla birlikte olmasını gerektirmektedir. Bu ise, bir yanda, ister "saf isterse "burjuva" demokrasisi ile diğer yanda, diktatörlüğü, aynı kategori içine sokmaktadır; daha açıkçası, diktatörlük ile demokrasi arasındaki, bir nitelik değil, ancak nicelik farkı vardır.

Burjuva devletin bir biçimi demokrasi ve diğer biçimi ise diktatörlük'tür; bunlar arasındaki ilişkinin lineaire ve tek yönlü olduğunu, düşünmemiz ise, artık imkânsızdır. Eğer bunları kabul ediyorsak, önceki cümledeki ikinci önerme bana aittir ve birincisini, doğrudan doğruya, Marx'a borçluyuz; öyleyse, bir sosyalistin demokratlığı kabul etmesi, inançlarından dönmesi demektir.

Söylemeye gerek yok, sosyalizmin pek çok tanımı türünden, özgürlük tanımı da ayrıdır ve bunların, demok-

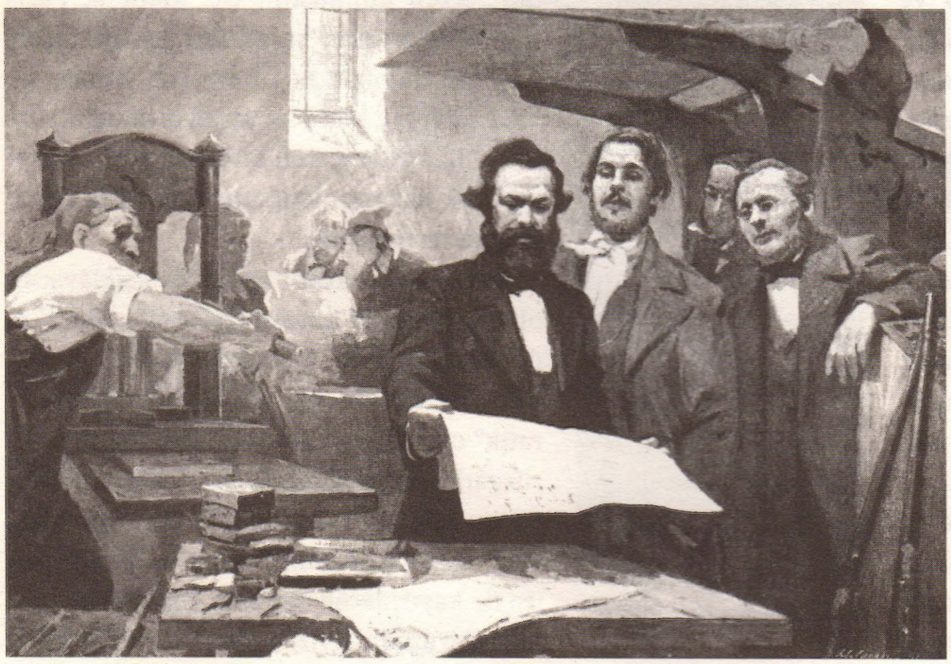

Marx, birçok yazısında, demokrasinin bir devlet biçimi olduğunu açıklıkla yazıyordu; demokrasinin bir devlet biçimi olma karakteri, mutlaka özel mülkiyetle ve zor uygulamasıyla birlikte olmasını gerektirmektedir. Bu ise, bir yanda, ister "saf isterse "burjuva" demokrasisi ile diğer yanda, diktatörlüğü, aynı kategori içine sokmaktadır.

Lenin Engels anıtının açılışında konuşuyor.

rasi kategorisi ile hiçbir ilgisi bulunmamaktadır. Sosyalist, hiçbir zaman demokrat değil ve ancak, tarihin görmediği ölçüde özgür ve özgürleştiricidir.

İlave olarak, Marx'ın, tarihin akışını anlamaya çalışırken peryodizasyon yöntemine başvurması ve peryodları, bilimsel kategoriler haline getirmesi büyük bir zenginliktir; ancak, bu peryodizasyon eğilimini geleceğe aktarmasının her zaman bilimsel temelini bulamıyoruz. Bu aktarmalar, abartılı bir demokrasi vurgusuna kavuşup on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, Rusya'da, narodnik etiketiyle çok görkemli devrimci demokrat eylemlilikle buluşunca, Rusya Marksizmi'ne, sosyal tarihin en önemli eklektizminden birisini formüle etme imkânını vermiştir; demokratizm ile sosyalizm, toplumsal eylemliliğin, birbirini izleyen iki aşaması haline getirilmiştir. Bunu, sosyal mücadelenin en talihsiz gelişmelerinden birisi saymak durumundayız.

SOSYALİZMİN DEMOKRASİYE RİCATI

Kuşkusuz, bir giriş incelemesinde, bu pek şanssız eklektizmi bütün boyutlarıyla geliştirmem ve irdelemem sözkonusu olmamaktadır; ben, burada, sadece, marksizmin kaynağından Rusya Marksizmi kanalı ile gelen bu bilim dışı ve aynı anlama gelmek üzere, eklektik anlayışı terk etme zamanının çoktan geçtiğine işaret etmek zorunluluğunu duymaktayım. Sosyalizmin, tekrar, demokratik kategoriye ricat etmesi, aynı zamanda, iflas etmesi anlamındadır.

İflasın ilki, "teorik" ya da sözde teorik'tir; Büyük Devrim'in ülkesini, Fransa'yı ve Fransa'daki ancak "sözde" nitelemesi ile anlatılabilecek bir teorinin iflasına işaret ediyor. Başka nedenler bir yana, yetmişli yıllarda, Fransız sosyalistleri, Mitterand ile Fransız komünistleri, Marchais, arasında imzalanan, Ortak Program'ı bugün kaç kişi hatırlıyor, imzalayanların ikisinin de göçmüş olmaları bir yana, diğer mimarlarının bile hatırlamak istediklerini sanmıyorum. Sovyetler Birliği Komünist Partisi tarafından da takdis edilen ve bütün ilericilere sürülen Ortak Program, geleceğe yönelik bu aşama anlayışına çok güzel bir örnektir. "Kuşatma" programı olarak da bilinen bu dokümana göre, ortak güçler, iktidara gelecekler ve ilk iş olarak demokrasinin önünde engel olarak gördükleri büyük işletmeleri dağıtacaklar ve tekelleri kuşatarak, birinci aşamada demokratik restorasyonu sağladıktan sonra, sosyalizme kayacaklar; "kayma" sözcüğünü bilerek kullanıyorum, çünkü bu aşama modellerinde, demokratik dönemden sosyalizme geçiş, nerede ise buz üstünde kaymak kadar kolay ve otomatiktir. "Sosyalistler" ve "komünistler" dünyanın kapitalist çizgide en ileri bir ülkesinde bile bir araya geldiklerini, gözlerinin, bir demokratik duvarla görmez hale getirildiğini bile göremiyorlar; daha az kapitalist ülkelerde, yalnızca karanlığa bakmaları kaçınılmazdır. İflas, Fransa'da, Mitterand'ın liderliğinde, gerçekten de, sosyalist-komünist ittifakının, seksenli yılların başında, hükümete gelmesine karşın. Ortak Program'ı, tarihin çöp sepetine atmaları ve daha da önemlisi, sağ partilerin bir ara döneminden sonra, yine sosyalist-komünist ortak güçlerin, bu kez, doksanlı yılların ortasında, tekrar hükümeti aldıklarında belki de bunları fantezi sayarak, ağızlarına bile almamalarıyla çok daha açık hale gelmiştir. Ama bu dönemde, artık görme yetilerini kaybettiklerini düşünmek zorunludur ve aslında Fransa'daki bu

Alain Touraine

Touraine'in bu kitabının okunması, düşünceyi ve insan düşüncesinin gelişimini sevenler için, gerçekten çok acılıdır; büyük boy, üç yüz sayfalık, bu kitabın hiçbir yerinde, kitabın başlığının "demokrasi nedir?" olmasına karşın, demokrasinin ne olduğu konusunda en küçük bir ipucuna bile rastlamak mümkün olmamaktadır.

durum, benim sözde teorik dediğim iflasın da, tamamı değil, sadece birinci aşaması'dır.

DÜŞÜNCENİN SEFALETİ: TOURAİNE'NİN DEMOKRASİ TARİFİ

Belki de Fransa'daki iflas, belki de Fransa'daki, gerçek "la misere de la philosophie", düşüncedeki reel sefalet, Fransa'nın en önde gelen düşünenlerinden birisi kabul edilen Profesör Touraine'in, "Qu'est-ce que la Democratie?" kitabında gizlidir. Touraine'in bu kitabının okunması, düşünceyi ve insan düşüncesinin gelişimini sevenler için, gerçekten çok acılıdır; büyük boy, üç yüz sayfalık, bu kitabın hiçbir yerinde, kitabın başlığının "demokrasi nedir?" olmasına karşın, demokrasinin ne olduğu konusunda en küçük bir ipucuna bile rastlamak mümkün olmamaktadır. Kuşkusuz, hem Fransız Devrimi öncesi ve sonrasında ve hem Sovyet Sosyalizmi'nin prestijli günlerinde, kendisini tehdit edici bir rekabet karşısında gören, Batı dünyasının üniversite çevrelerinde geliştirilen, demokrasiye karşı, entitüsyonel-reformist yaklaşımın da hiçbir izi görülmemektedir; tam tersi, çok zaman üstü kapalı bir biçimde, bazen de açık bir cüretlilikle, bunun inkârı ile karşılaşıyoruz.

Profesör Touraine, çok açık ve hiçbir bilim adamına yakışmayan bir biçimde, demokrasinin, Amerikan siyaset biliminin bile kabul ettiği, bir kontroller sistemi, bir kurallar bütünü oluşunu, bunu bir "une liberte negative" sayarak reddettikten sonra, demokrasiyi, süjelerin, kendi kültürlerinde ve kendi özgürlüklerinde, mücadeleleri olarak tanımlıyor; Ortak Program'da yazıldığı gibi, tekellerin etkisizleştirilmesi veya yurttaşların iradelerini etkin kılmanın engellerinin kaldırılmasını tümüyle yok sayarak, demokrasiyi, bireylerin bir kültür mücadelesine indirgiyor. Söz uygunsa, artık demokrasi, hiçbir alt yapısı ya da kurumu olmayan bir şey'dir ve bir "hava" ya da Fransız dilinin bütün entelektüel dillere soktuğu sözcükle, bir ambiance'dir. Touraine, kitabının başında, elle tutulması ve anlaşılması zor sözcükleri bol bol tekrarladıktan sonra, sonuç bölümünde, "bu, bizi, demokrasiyi, kurumların ve prosedürlerin toplamı olmaktan çok daha fazla bir kültür olarak tanımlamaya götürmektedir"[8] demektedir. Böyle bir deyişin, bilimselliğin asgari gereklerini bile tutamadığını söylemek herhalde fazladır ve gerçekten de, Profesör Touraine'nin Fransa siyasal düşüncesinde çok seçkin bir yeri olması bir yana, dünyanın her yanında, "demokrasi" kategorisinin artık ancak bilim ve akıl dışı yaklaşılabilen bir düzeye inmiş olması, dayanakları ve içeriği anlaşılması ve anlatılması zor bir kültür sorunu ile özdeşleştirilmesi, son derece öğreticidir.

Bu bir yana, ama ben yine de, iflas'ın daha öğretici göstergesini, Türkiye'den çıkarmak durumundayım; önce, burada ayrıca kanıtlamaya çalışmadan, daha önce yazmış olduğum bazı saptamalarımı, çok kısa olarak, hatırlatmam gerekmektedir. Bunun için, savaş ile iç savaş arasında bir ayrım yerindedir; savaş, eninde-sonunda daha reeldir, bir ilan ve bir bitiş tarihleri var. Buna karşılık "iç savaş" önemli ölçüde düşünseldir; hem devlet ile ilgili bir konseptiyonu ve hem de, düşünsel olarak, saptamayı ön

koşul varsaymaktadır. Bu nedenle, iç savaşların, kitabi olmaları kaçınılmazdır; ben de kitaplarımda, daha önce yazılmamış ya da benim okumadığım, üç iç savaş saptamış ve açıklamış bulunuyorum.

TÜRKİYE'DE ÜÇ İÇ SAVAŞ

Bunlardan ilki, 1806-1826, ikincisi, 1906-1926 ve üçüncüsü ise, 1966-1996 tarihlerini içine alıyor; tarihler tartışmaya açıktır ve belki de, sonuncusuna, 1966-1986 demek, daha uygundur. Bunlardan birincisini, tarihin daha gerilerine gittiği ve dönemiyle ilgili daha kıt bilgilere sahip olduğumuz için, ihmal edebiliriz; son ikisi ile ilgili benim saptamalarım, birer iç savaş dönemi olmalarından daha şaşırtıcıdır. Bu iki son iç savaş, belki de, yirminci yüzyıl Türkiyesi'nin en özgür, eğer tartışmalı sözcüğü kullanacak olursam, en "demokratik" zaman kesitleridirler; en çok sosyal hareketlilik, en çok dernek kuruluşu, en çok partileşme, en çok gösteri, en çok grev, en çok yürüyüş, en çok tiyatro, en çok konser, en çok konferans ve belki de en önemlisi, en çok yaratıcı ürünler, bu dönemlerdedir.

Bu zaman kesitlerinin hem iç savaş ve hem de özgür olduklarını tartışmıyorum; mutlaka tartışılması gerekiyor, ancak, benim saptamalarıma göre, şu aşamada, üzerlerine dayanılacak kadar, reeldirler. Öyleyse, Türkiye siyasal tarihinin incelenmesinden, şöyle bir sonuç çıkmaktadır; toplumun en özgür ve tartışmalı sözcükle, en "demokratik" olduğu zaman kesitleri, aynı zamanda, iç savaş dönemleri olmaktadır. Bu sonuç, ilk bakışta, çok şaşırtıcı ve belki de, ürkütücüdür; fakat, hemen belirtilmesi gerekiyor, marksist devlet ve benim anladığım ölçüde Marksist "demokrasi" kategorileri içindedir ve bu açıdan da, ilk şaşırtıcı etkisi uçtuktan sonra, kabul edilme zorunluluğu vardır.

Demokrasi'nin de tıpkı diktatörlük türünden bir devlet durumu ya da biçimi olması, bu iki durum arasındaki farkı da görmemize kapı açıyor; diktatörlük, özel mülkiyetten çıkan devlet zoru'nun doğrudan ve hızla uygulanması durumudur. Demokrasi ise, zor'un uygulanmasında, yavaşlık anlamındadır; Fransız Profesör Touraine'in artık görmek istemediği, Amerikan siyaset düşüncesinin bile dayandığı, demokrasiyi, bir kontroller sistemi ve karşılıklı check'ler düzeni olarak kavramak, buradaki çözümleme ile uyumludur. O kadar uyumludur ki, Türkiye'de bizim, Amerika'da Chomsky'nin büyük bir diktatoryal mekanizma olarak tanımladığımız "medya", işte bu burjuva biliminin işaret ettiği check'ler düzeninin etkisini, ortadan kaldırmaya yöneliktir ve "medya", devletin iki durumundan diktatoryal konuşu, "demokratik" görünümle sürdürmeye imkân vermektedir.

DEMOKRASİNİN TEORİK VE PRATİK SONU

Hiç kuşku yok, demokrasi, devlet otoritesinin, ister polis ve isterse vergi-bütçe düzenlemelerinde, çok yavaş yürümesi demektir; iç savaş ise, belli bir siyasal coğrafyada, devlet otoritesinde boşlukların kabul edilmesidir. Devlet, otoritesinin geçmediği yer ve kurumu, tanımı gereği, kabul etmemek ve bunu gördüğü zaman da, kendi legalitesini aşarak, bu duruma son vermek eğilimindedir; işte, buna, iç savaş ilanı diyoruz. Dolayısıyla kavramsal olarak, iç savaş dönemleri ile "demokratik" genişlemelerin aynı yer ve zamanda ortaya çıkması kaçınılmazdır. Ancak bu kaçınılmazlık, aynı zamanda, pratikte, demokrasi'nin sonudur; çünkü, ancak iç savaşta açılan bir düzeni, insanlığa layık görmek imkânsızdır. Bu pratik son, aslında, teorik son'dur.

Türkiye pratiği, böylesine, bir bilimsel gerçekliğe açılmıştır; bunu çok önemli sayıyorum. Eklemeden geri kalamıyorum; altmışlı yıllarda, Türkiye'de hem tip-entelijansiyası ve hem de yön-entelijansiyası, Marx'tan daha çok batı iktisat ve sosyolojisinin radikal önermelerine dayanarak, demokrasi ile ekonomik kalkınmanın bağdaşamayacağını ileri sürüyordu; bu, kalkın-

Lenin, artık eski Lenin değildi ve eski vurgularından tam bir kopuşu canlandırıyordu. Pek çok yazısında ısrarla demokratik aşamayı öne sürmüş ve hatta kutsallaştırmış olan Lenin, Rusya'da o anda geçerli duruma uygun politikanın, "v perehode ot pervogo etapa revolyutii", ihtilalin birinci aşamasından, "ko vtoromu ce etapu", ikinci aşamasına "geçiş" olduğunu ilan ediyordu;

manın, devlet zorunu, bir kalkınma planı çerçevesinde, hızla uygulamaya koymayı gerektirdiğinde ve ancak, demokrasi'nin bir yavaşlık düzeni olması nedeniyle, bunu frenleyeceği inancından kaynaklanıyordu ve doğru çıkmıştır. Üstelik, Türkiye'de, seksenli ve doksanlı yıllarda "büyük" kalkınma gözlendiği iddiasıyla bir kez daha doğrulanmıştır; çünkü, 24 Ocak 1980 tarihli vahşi kapitalist ekonomik programın arkasından gelen 12 Eylül 1980 askeri cuntasıyla, Türkiye, tarihinin en acımasız diktatoryal dönemlerinden birisine girmiştir. Bütün bunlar, Türkiye pratiğinin çok büyük, teorik açıklıklar getirmiş olmasının, ek göstergeleridir; acıdır, ancak, çok teorik bir gücü bulunmaktadır.

Türkiye pratik-teorik ilişkisini tekrar bıraktığımızda, ünlü soruyu hatırlamadan edemiyoruz, peki bu durumda "şto sdelat?" ve peki çıkış olmadı mı? Doğrusu, böyle bir çıkışın da, demokratik aşamayı sosyal mücadelenin önüne bir Çin Duvarı türü örme işine en çok katkıda bulunan bir coğrafyadan ve belki de kişiden gelmesi yine de şaşırtıcı sayılmamalıdır; sosyal mücadeleyi bu çıkmazdan çıkaran Lenin olmuştur. "Nisan Tezleri" olarak bilinen ve gerçekte, "Nisan Manifestosu" sayılmayı hak eden bu çıkışında da Lenin, belki de kendisinden tam bir kopuş içindedir. Bunu, Nisan Manifestosu'nun ilk açıklamalarını yaptığında, sürgünden dönüşünde, Moskova Garı'nda, kendisini karşılamaya gelenlerin tepkilerinden de biliyoruz; istasyona gelenlerin hepsi yoldaşı ve söz uygunsa, hepsi "leninist" idiler ve ancak Lenin'in bu sözlerini işitince, hep birlikte, çoğu neredeyse, Lenin'in artık çıldırdığına karar veriyorlardı.

Bu tepkilerinde haklıdırlar; çünkü karşılayanlar, gerçekten, marksist-leninist ideolojideydiler, fakat, Lenin, artık eski Lenin değildi ve eski vurgularından tam bir kopuşu canlandırıyordu. O tarihe kadar pek çok yazısında ısrarla demokratik aşamayı öne sürmüş ve hatta kutsallaştırmış olan Lenin, Rusya'da o anda geçerli duruma uygun politikanın, "v perehode ot pervogo etapa revolyutii", ihtilalin birinci aşamasından, "ko vtoromu ce etapu", ikinci aşamasına "geçiş" olduğunu ilan ediyordu; daha da önemlisi birinci aşamada iktidarı burjuvaziye vermeyi, doğrudan doğruya, "v silu nedostatoçnoy soznatel'nosti i organizovannosti proletariata", proletaryanın bilinç ve örgütlülük düzeyinin yetersizliğine bağlıyordu. Yepyeni bir durum ve belki tam bir kopuştur.[9] Proletaryanın bilinç ve örgütlülük düzeyinin saptanması bilimsel olmaktan çok, siyaset ve hatta siyasi sezginin alanına girmektedir ve böylece, 1917 Rusya ilkbaharı itibariyle, kapitalizmin gelişmesine dayalı bilimsellik iddiasıyla, sosyalist iktidarın önüne, demokratik seçenekleri çıkarmak tarihe karışmış oluyordu. Lenin'in, hem Marx'a ve hem de kendisine karşı asıl devrimi buradadır.

Bu yazı Yalçın Küçük'ün Sol Marksizm (Akış Yayıncılık, 1998) kitabından alınmıştır.

---

[1] Feuerbach'ın kitabı öylesine bir ilgi yaratıyor ki, 1841 yılında ilk baskısı yapılan kitabının, ikinci baskısına yazdığı önsözde, "the circulation which my work had amongst the public at large was neither desired nor expected by me" sözleriyle bundan duyduğu rahatsızlığı ifade ediyor; eserinin geniş halk yığınlar tarafından böylesine ilgiyle karşılanmasını hiçbir zaman istemediğini ve üstelik beklemediğini, çünkü, yazdığının ancak "the scholar who loves truth", gerçeği seven bilginler tarafından okunmasını istediğini kaydediyor. Kabul etmek gerekiyor, çok has ve çok yerinde bir rahatsızlıktır. L.Feuerbach, The Essence of Christianty, 1843-1956, N.Y., p. XLII1

[2] Ben pek işaret edilmeyenlerden sadece birisini kaydedebilirim; "region is the dream of the human mind" sözü dinin insan aklının hayal dünyası olduğu önermesiyle, Marx'ın, dinin kütlelerin afyonu olduğu saptaması arasında mesafe ihmal edilebilecek kadar kısadır. L. Feuerbach, ibid., p.XXXIX

[3] "The former then itself be criticised in theory an revolutionised in practice", K.Marx-F.Engels, Selected Works, in one volume, p.29.

[4] "The standpoint of the old materialism is 'civil' society; the standpoint of the new human society, or socialised humanity." Selected Works, op.cit., p.30. Burada geçerken belirtmeliyim, "sivil toplum" sözünü ülkemizdeki Washington'un fikir kompradorları, yetmişli yıllarda ithal edip satmaya kalktılar; bizim, Yürüyüş ve muhtemelen Sosyalist İktidar koleksiyonlarımızda, bu kompradorlara karşı mücadelemizin yazılarını bulmak mümkündür. "İnsan Haklan" da, ihanetlerini ajanlık durumuna getiren aynı kompradoların, seksenli yıllardaki ithalatıdır ve buna karşı duruşumuzun yazılarını da Toplumsal Kurtuluş koleksiyonlarımızda aramak gerekmektedir.
Bizim bütün yayınlarımız ve yazılarımız, ülkemizde, bilimi saf tutabilmek ve emekçi sınıfların bağımsız ideolojisi ve yolunu geliştirmek olmuştur. Maalesef bugün, bizim yayınlarımız dışında, emekçi sınıfların saf ve bağımsız bir ideolojisi olduğunu söylemek imkânsızdır.

[5] K. Marx, The Revolutions of 1848, Penguin Books, 1973, introduction, p. 12.

[6] "... that my previous studies did not allow me to express any opinion on the content of the French theories" K. Marx, A. Contribution to the Critique of Political Economy, 1859-1981, Lawrence&Wishart, p.20.

[7] Ciddi bir Chronoligie'den, 1818 yılına ait üç girişi aktarıyorum; birincisi, Fransa, ikincisi Avrupa ve üçüncüsü Almanya sütunlarına ait bulunuyorlar. "Congres dAix-la-Chapelle. La France est admise dans le concert europen." "Serie de congres, ou le prince de Metternich, ministre, des Affaires etrangeres, puis chancelier d'Autriche fit triompher ses vue europeennes sonsevatrices et son hostilite aux poussees nationalites et liberales." "Naissance, a Treves, de Karl Marx." Chronologie Universelle d'Historie, sous la direction J.Boudet, Larousse, 1997, p.826.

[8] "Ce qui conduit a definir la democratie comme une culture, plus encore que comme un ensemble d'institutions et de procedures."
Alain Touraine, Qu'est-ce que la democratie?, Fayard, Paris, 1994, pp. 24 et 264

[9] Manifesto'nun bu ikinci tezini, latin karakterlerle transliterasyonu ile aktarıyorum. "Svocobrazie tekuşego momenta v Rossii sostoit v perehode ot pervogo etapa revolyutii, davşego zlast burjuazii v silu nedostatoçnoy soznatel'nosti I organizovannosti proletariata, ko vtoromu ee etapu, kotoıy dolien dat' vlast' v ruki proletariata I bedneyşih sloev krest'yanstva." V. I. Lenin, Aprel'skic Tezisı, Gospolitizat, 1953, str. 4.

ESKİMİYEN

■ ASIM GÖNEN

çocukluğumuzu çaldılar gençliğimizi
paslanmış adetlerle biçildi ömrümüz
baykuş seslerinin kanattığı
viraneler kadar sessiz
konuştu kederi tutulmuş dillerin
kapandı kapılar
erken indi dağlara akşamın hüznü
çekti ellerini ayın uzaklığından
gözleriyle mesafeleri yutanlar
ayın dolusuna çizildi şekli şemali
hasreti mazgal demirlerini eritenlerin
oysa hep mavi kaldı gökyüzü
kavuşmak çiçekleri solmuş bir yalandı
ayrılık başı dumanlı bir dağ
sıla kokuyordu kuşlar
gözlerimizi ardında götüren
güneşin battığı yere gidiyorlardı
rüzgâr yorgun bir kelebekti dallarda
yeşil bir hüzündü titremesi çimenlerin
gurbetin şeklini çiziyordu uzaklar
ve gözlerini yağmurla gizleyen gönül yarası
utanıyordu ağlamaktan

ayrılıkla ölümü tartmışlar
vay anam demiş yaşam
vay anam
gökleri tutmuş kafes kuşunun ahı
el aman demiş sabır taşları
el aman
ve serap sularına ağız dayayanların
hiç değişmemiş anılarında uyuyan
veda gülücükleri kadar yaralı
sığmamış çerçevelere resmi
gözlerini suyla saklayanların

erken açmış çiçeklerdik acemi bir öfke
kapımızı çalan yalancı baharmış
erken üşüdü gençliğimiz
bütün mevsimler kıştı
alnından ırmaklar akan bir suçtuk
saçlarına güz düşmüş bir sonbahar
sam vurdu firiklerimizi külleri savurduk
harmanımız kesat kaldı

elleri koynunda meledi ciğer pareler
yükü oğul hasreti yüreği turna katarı
gökyüzüne sığmıyor kederi
hangi fırtınanın dağıydı anne olmak
kendinden büyük bir çocuğu emzirmek
çarığına sığmayan ayakların günahıydı
gül için dikeni sevenlerin
tartamaz günlerinin ağırlığını
gölgelerin kısırlığı
biz ki gül için sevdik dikeni
suçumuz kafes kuşunun ahıydı

bu türküyü böyle söyleme kardeş
sesinde yananda bul beni
kokusuna sor iğde çiçeklerinin
adını kara sayfalara yaz
altının yanında zafer diyenlerin
her zerremi bir diyara yaz
çoğalt beni
kuşların kanatlarında kalsın gözlerim
güz yellerinin bulutları savurduğu
akşamın kör sessizliği kadar dilsiz
akıyor işte zaman
kurumuş kanını boz bulanık nehirlerin

Mehmet Ali & Akşamsefası

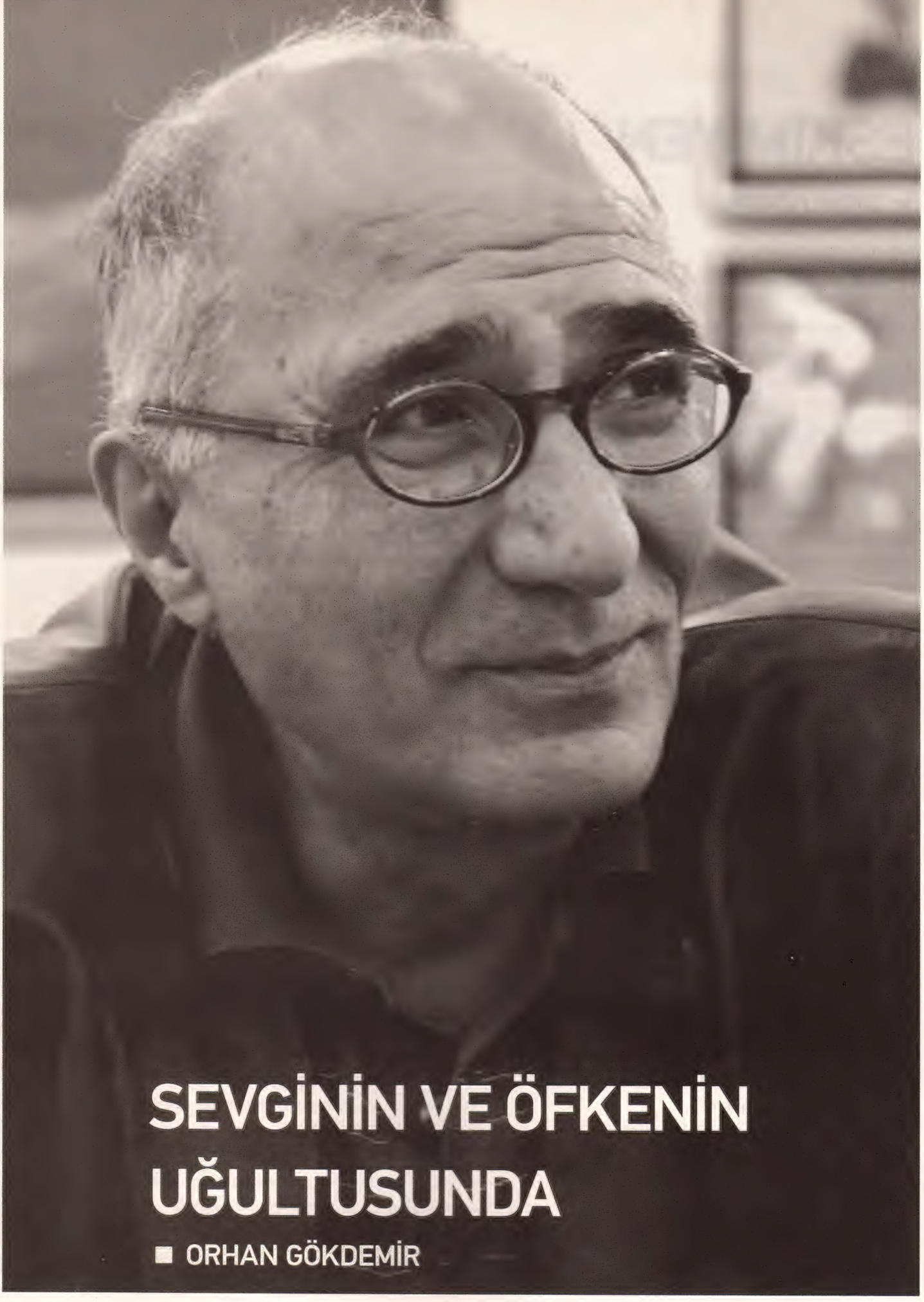

SEVGİNİN VE ÖFKENİN UĞULTUSUNDA

■ ORHAN GÖKDEMİR

Öfkenin ve sevginin şiiridir bu. Sevgili Nihat Behram'ın, Nihat ağabeyin, öfkeyi ve sevgiyi ete kemiğe büründürdüğünün, ayağa kaldırdığının belgesidir. Haliyle "zalimin nesini sevmiyorsunuz" diyemez kimse bize. İşte her şey ortada, "ne barbarın tehdidi, ne dişleri kıran elektrik, dalga dalga yayılan o rüzgârı durdurabilir..." Öfkesiz ve sevgisiz Türkü olmaz, dediğimiz bu!

Zaman zaman ve durup dururken Türkü kavgası çıkıyor fark etmişsinizdir. Nasıl çıkmasın? Anadolu'nun yoksul halkları yüreğiyle, kanıyla, canıyla yarattı onları. Sevgisini, yoksulluğunu, ayrılığını, acısını, öfkesini kattı içine. Zalime söyletmeye kalktın mı kavga çıkar, karakolluk olursun. Türkü kavgası, sınıf kavgasının açık bir tezahürüdür çünkü.

Yeltenirler bazen, el koymaya, zehirlemeye çalışırlar. Ama zalimin dudağında mazlumun dudağında durduğu gibi durmaz Türkü. Yere düşer, kirlenir, zehirlenir. Zalime tempo tutulmaz o yüzden, eşlik edilmez. Çok ağırdır çünkü bedeli, zalimin türküsünü söyleyen zalime dönüşür.

Bir arkadaşımız o kavgalardan birisi sırasında hatırlattı. "Almanlar der ki" dedi, "masada bir Nazi ile on kişi oturuyorsa o masada on bir Nazi vardır." Haklı. Nazi ile aynı masada oturan tartışmasız Nazi'dir. Hatta bir Nazi'nin masasında oturmasına izin veren de gizli bir Nazi'dir. Nazi ile aynı masaya oturamazsınız, Nazi ile empati yapamazsınız, Nazi ile türkü söyleyemezsiniz.

Demek ki insan olanın, itin, kopuğun, faşistin masasından uzak durma, karşılaşmaktan kaçınma ödevi var. Hatta, uçarken bile gölgeniz bunların üzerine düşmeyecek, dikkat edeceksiniz. Yalnızca türkülerinizden değil gölgenizden de sorumlu olduğunuzu bileceksiniz. İnsansanız gittiğiniz her yere öfkenizi kuşanıp gideceksiniz. Öfkesiz insan olmaz çünkü. Zalimin zulmüne öfkelenmeyen, baş kaldırmayan insan kalamaz.

***

O masa özürlülerinden biriyle tanışıklığımız var, Türkü tanışıklığıdır. İyi işler yapıyordu, Enver Aysever'in "Cumartesi Aykırı Sorular"ını neredeyse özel programına dönüştürdük. Büyük etki yarattığımızı biliyorum. Zamanla "dünyaca ünlü piyanistler" bile gelmek istedi, fakat kanal arkamızda durmak istemiyordu. Piyanosunu stüdyoya taşımak bile programın boyunu aşıyordu haliyle. Büyük bir çabayla, olmayacak çözümler bulduk, hepsinin altından kalktık. Sonra bir gün ansızın kapandık. Ürpertici çığlıklar duyuyoruz şimdi. Saray kapısına doğru inleyerek sürünenlerden, eğilenlerden, boyun eğenlerden geçilmiyor ortalık.

Biri, Türküleri zalimlerin ağzına yakıştırıyor durup dururken. Masadaki 10 yancıdan biri olmaktan çekinmiyor. Diyor ki suçunu aklamak için, "çalar mısın demişler çalmış, adam mı öldürmüş?" Kemalistler, solcular insanları ayrıştırıyormuş. Halbuki Kalın Abdal birleştirmeye çalışıyormuş. Dost olmuşlar haliyle, "Kalın Abdal müzik hastası biri. Çok da iyi türkü okuduğunu düşünüyorum. Yetişmiş müzisyenlere sahip çıkmaya çalışıyor" da diyor. Alıp ustalara götürmüş, stüdyosunu açmış, kayıt yaptırmış. Yani masadaki yancılardan biri o... Hatta masanın gizli sahibi sayılır!

Mehmet Ali & Akşamsefası

Bir arkadaşımız o kavgalardan birisi sırasında hatırlattı. "Almanlar der ki" dedi, "masada bir Nazi ile on kişi oturuyorsa o masada on bir Nazi vardır." Haklı. Nazi ile aynı masada oturan tartışmasız Nazi'dir. Hatta bir Nazi'nin masasında oturmasına izin veren de gizli bir Nazi'dir. Nazi ile aynı masaya oturamazsınız, Nazi ile empati yapamazsınız, Nazi ile türkü söyleyemezsiniz.

Bedri Rahmi Eyüboğlu

Üstelik ilk icraatı değil bu. Daha önce de Sabah şeyine itiraflarda bulunmuş. "Cumhurbaşkanlığı resepsiyonuna katılmayan sanatçıları eleştiriyorum" diyerek yolu açmıştı. Nazilerle aynı masada bulunmaya hep meyilliydi.

Yalçın Hoca "İtirafçıların İtirafları"nda yazmıştı; itirafçılar kimliklerini kusar. Tipik kimliğin kusulması vakasıdır bu da. Koca bir ömrü, iğneyle kuyu kazarak oluşturduğunuz eserlerin üzerlerine kusarsınız. Ömrünüz bir kusmuğa dönüşür. Dönüp geriye bakınca gördüğünüz itirafçılıktan geriye kalandır...

***

Sanatçı ise başka bir türdür. Tam tersine, "Saray ve kendi menfaati için müzik yapan birisi olduğumu ifade edenler oldu. Tersine Saray'ın verdiği ödülü kabul etmemiştim" dedi. "Yanlış yapmış olabilirim" diye ekledi. "Adam mı öldürdüm" demek aklına gelmedi ama. Düşünemedi sözü bu kadar ayağa düşürmeyi. "Profesyonelim, çalarım, çalmayanları da eleştiriyorum" falan da demedi. Dost olduklarına, aynı masada oturduklarına değin bir emare de görünmüyordu zaten.

***

Haykır acını ey halk, baş eğme haykır..!
Bir yol kavşağındasın ve ancak
yaraların haykırışlarla onarılır...

Bir yol kavşağındasın ve senin
değişmek için çırpınıyor kaderin.
Kuşan alnında biriken o kara teri,
sırtında şakırdayan kırbacı kopar
soluk al, ışıldat o mazlum yüreğini;
bak, korlaştı acıların, kozalandı
ey halk, parçala şu nankör suskunluğu
başkaldır artık...

Sevginin ve öfkenin uğultusunu
bağrına vura vura taşırken sana
karşılık gözetmiyor o gencecik insanlar;
ne barbarın tehdidi
ne dişleri kıran elektrik
dalga dalga yayılan o rüzgârı durdurabilir..
Bu direniş senin için ey halk;
bu çığlık, senin kollarınla
yıkılsın şu köhne dünya
ve coşkuyla yeniden kurulsun diye
çınlatıyor hayatı...

Öfkenin ve sevginin şiiridir bu. Sevgili Nihat Behram'ın, Nihat ağabeyin, öfkeyi ve sevgiyi ete kemiğe büründürdüğünün, ayağa kaldırdığının belgesidir. Haliyle "zalimin nesini sevmiyorsunuz" diyemez kimse bize. İşte her şey ortada, "ne barbarın tehdidi, ne dişleri kıran elektrik, dalga dalga yayılan o rüzgârı durdurabilir..." Öfkesiz ve sevgisiz Türkü olmaz, dediğimiz bu!

***

Masada bir Nazi ile on kişi oturuyorsa o masada on bir Nazi vardır. Nazi ile oturuyorsan eleştirilince "masumiyet karinesi" var diyemezsin. Faşizm bütün karineleri siler.

Demek ki Nazi ile aynı masaya oturmayacaksın, bilmeden konuşmayacaksın, düşünmeden zalime eşlik etmeyeceksin, boş bulunup boş boğazlık etmeyeceksin. Sabah akşam faşist katil ruhu çağırmayacaksın. Beton sultanından mimarlık ödülü olmayacaksın. İlla bir şey olacaksan devletin değil halkın sanatçısı, halkın savaşçısı olacaksın. Hatta, uçarken gölgen bunların üzerine düşmeyecek, dikkat edeceksin. Demek ki insan olanın, itin, kopuğun, faşistin, zalimin masasından uzak durma, karşılaşmaktan kaçınma ödevi var.

"...Aydın denilen tür nihayetinde sınıf savaşının azaplarıdır. Önde düzenli gidiyorlar, savaşıyorlarsa alkışlıyoruz. Geriye kaçanlar için balta elde nöbetteyiz. Dildeki şiddet, sadece savaşın şiddetinin bir yansıması." Yıllar önce, böyle bir kavga vesilesiyle "Aydın düşürmesi" diye yazmıştık. İçinde sadece şiddet değil öfke de var tabii. Düşmesinler istiyoruz, dik durmalarını umuyoruz. Öfkemiz bundan.

Biliyoruz fakat, çoğunlukla düşerler. Düşmemeyi başaranlara, dik duranlara aydın diyoruz.

KONUK

■ HASAN ÇAPİK

konukladı şiirime brecht
bir eşiği adımlar rahatlıkta
döküverdi içini:

işte gerçek
aç ve açıktasın her anlamda
tin ve tene tümör sistemde

düşlerin
gözlerin ferinde söndüğü yaşam
nasıl da avlusu geniş cezaevi

kurtarıcı bekleyen sana
komutan, siyasetçi hatta yalvaç

Mehmet Ali & Akşamsefası

TARİHE YANLIŞ FİİLLE YAKLAŞMAK: 1937 DERSİM "KATLİAMI/İSYANI/OLAYI"

■ TAYLAN KARA

AKŞAM'ın Küçük İlânlarını Mutlaka Okuyunuz! **KÜÇÜK İLÂNLARIMIZ** Pazar, Salı ve Perşembe günleri çıkar.

AKŞAM

Doktor ŞEVKET HÜSNÜ TARAY Haydarpaşa hastanesi (Kulak, burun ve boğaz mütehassısı) Cağaloğlu Nuruosmaniye caddesi 32, her gün saat 3 den 6,5 e kadar hastalarını kabul eder. Salı günü 5 - 6 ya kadar fikaraya meccanen

Sene 19 — No. 6792 — Fiati her yerde 5 kurug PAZARTESİ 13 Eylûl 1937 Telefon: 24240 (İdare) — 24249 (Tahrir) — 24248 (Müdür) — 20113 (Klişe)

Seyid Rıza da teslim oldu

Dersimde tam bir sükûn ve büyük bir çalışma var

Seyid Rıza iki uşağile beraber Munzur dağının patika yollarından inerek geceleyin Erzincana gelmiş ve Erzincan valisine teslim olmuştur

Erzincan 12 (Hususî muhabirimizden) — Dersimdeki muhalefet hareketinin başında bulunan Seyid Rıza da nihayet hükûmete teslim olmuştur. Seyid Rıza etrafına topladığı kimselerin kendisini terkederek hükûmete dehaletlerinden sonra bir müddet yüksek dağlarda, mağaralarda vakit geçirmiş, fakat hükûmet kuvvetlerinden yakayı kurtaramıyacağını anlayınca kendisi de dehalete karar vermiştir.

Kendisinin dağlarda kaldığı müddet büyük mahrumiyet ve sıkıntı içinde vakit geçirdiği ve perişan bir halde olduğu, yaptıklarından nedamet duyduğu anlaşılmaktadır.

Seyid Rıza, iki uşağile birlikte Munzur dağının patika yollarından inerek geceleyin Erzincana gelmiş ve Erzincan valisine teslim olmuştur.

Hükûmete teslim olan Seyid Rıza

Seyid Rıza ve iki uşağı hemen hükûmet konağına götürülmüşlerdir. Vali Fahri Özen, emniyet müdürü Zekeriya Erkuş, jandarma kumandanı Kâzım, Seyid Rızanın ifadesini almışlardır.

Seyid Rızanın da teslim olması üzerine Tunçelinde hiç bir şaki kalmamıştır. Bir zamanlar Osmanlı hükûmetinin başına bir çok gaileler açmış olan Dersimde bugün tam bir sükûn ve büyük bir çalışma vardır.

Bu çalışmanın feyizli mesaisi pek yakında görülecek, asırlarca ihmal edilmiş ve çok geri bırakılmış olan bu havali de medeniyetin feyizinden istifade edecektir.

(Devamı: 2 inci sahifede)

Nyon konferansındaki anlaşma her tarafta memnuniyetle karşılandı

Berlinde tereddüd var. İtalyan gazeteleri bir şey söylemiyorlar

Bütün Paris gazeteleri İngiliz - Fransız çalışma birliğinin nihayet kurulmasını büyük bir memnuniyetle karşılıyorlar

Bu nedenle Cumhuriyet karşıtları ya da liberaller Cumhuriyetin bu türden "zayıf noktaları"nı karıştırmayı pek sever. **Türkiye'deki bir liberal çok iyi bilir ki, Dersim'de yaşananların bir katliam olduğunu kanıtlarsa karşısındaki kişiyi, Cumhuriyet karşıtlığına ikna etmiş olacaktır.** Bu yaklaşım özellikle Kürtler ve Aleviler üzerinde çok etkilidir.

Mehmet Ali & Akşamsefası

Dersim Katliamı'ndan bir fotoğraf.

"1937-1938'de Dersim'de ne oldu?" sorusuna yaygın olarak verilen iki temel yanıt vardır: 1937-1938'de Dersim'de bir katliam yapılmıştır; siviller öldürülmüştür ve olanlar hukuk dışıdır.

1937-1938'de Dersim'de bir isyan bastırılmıştır; siviller öldürülmemiştir ve olanlar hukuk çerçevesindedir.

Birinci görüşte olanlar, Dersim'de sivillerin kadın, çoluk çocuk demeden nasıl acımasızca öldürüldüğünü, sağ kalabilenlerin nasıl göç ettirildiğini anlatır.

İkinci görüşte olanlar Seyit Rıza'nın isyan ettiğini, karakol basıp askerleri öldürdüğünü ve İngilizlerin adamı olduğunu anlatır.

Her iki görüşü savunanlar da tarihten kendi tezlerine uygun malzemeler çıkarmakta zorluk çekmez; sivil tanıklıklar, belgeler, yazışmalar, raporlar vs.

Hangisine inanmak isterseniz iddianıza uygun malzeme bulabilirsiniz.

Bu yazının konusu, bu belgelerin hangisinin doğru, hangisinin yanlış olduğu ya da orada gerçekten ne olduğu değildir. Yazıda bu iki görüşün işlevi, toplumdaki pratik yansımaları ve etki gücü ele alınacaktır.

***

Toplumda ya da tek tek bireylerde bu görüşlerin yansımaları şöyledir:

Birinci görüş doğruysa yani Dersim'de olanlar bir katliamsa bu durum Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Kemalizm'in bir kötülüğüdür ve Cumhuriyeti mahkûm etmektedir.

İkinci görüş doğruysa yani Dersim'de olanlar sadece bir isyan bastırma hâli ise bu durum Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Kemalizm'i olumlamaktadır.

Demek ki bu iki görüş sadece tarihi bir olayın ortaya konması ya da bir "gerçeklik arayışı" değildir. Bu iki görüşü savunanların çoğu için esasen "tarihte gerçekten ne olduğu"nun neredeyse hiçbir önemi yoktur. Zaten bu konudaki yaklaşımlar çoğu kez en baştan bellidir. Yaygın yaklaşım şudur:

Eğer Cumhuriyet taraftarı iseniz ikinci görüşü savunmalı, Dersim'de yaşananların bir "katliam" değil "isyan bastırma" olduğunu kabul etmelisiniz.

Eğer Cumhuriyet karşıtıysanız birinci görüşü yani Dersim'de bir "katliam" yaşandığını savunmalısınız. Yaygın görüşe göre, Dersim'de yaşananlar bir katliam ise varılacak yer Cumhuriyet karşıtlığıdır ya da Cumhuriyeti savunuyorsanız yaşananların bir katliam olmadığını savunmanız gerekmektedir.

Kısacası 1937 Dersim konusu, Cumhuriyet hakkında bir düello arenasıdır.

Yaygın olan eğilime bakıldığında görüldüğü gibi Dersim'de ne olduğuna dair görüşünüz, orada ne olduğuyla değil tamamen Cumhuriyete olan yaklaşımınızla ilgilidir.

Oysa birbirine zıtmış gibi görünen bu iki görüşün tek bir çıkış noktası vardır ve aynı kabul üzerinde temellenir.

Bu iki görüşün ortak kabulü şudur:

"Bir olay devrim ise sterildir asla hata yapmaz. Bir olay devrimse her yaptığı ahlâki ve pozitiftir. Tersinden söylendiğinde bir tarihi süreçte kötü bir olay varsa bu olay asla devrim olarak adlandırılamaz."

Yaygın olarak Cumhuriyet savunucuları birinci tutumu, Cumhuriyet karşıtları ise ikinci tutumu alırlar; bu iki tutum da esasen aynı şeyi söylemektedir.

Bu nedenle Cumhuriyet karşıtları ya da liberaller Cumhuriyetin bu türden "zayıf noktaları"nı karıştırmayı pek sever. Türkiye'deki bir liberal çok iyi bilir ki, Dersim'de yaşananların bir katliam olduğunu kanıtlarsa karşısındaki kişiyi, Cumhuriyet karşıtlığına ikna etmiş olacaktır. Bu yaklaşım

Tarihe bakacağınız en yanlış göz, babası, dedesi ya da çocuğu savaşta öldürülmüş bir insanın gözüdür. Tarih, babasını 2. Dünya Savaşı'nda cephede yitirmiş bir çocuğun gözüyle değerlendirilemez. Bu bakış, kesinlikle bu insanların acılarını hafife almak ya da yok saymak değildir. Ancak tarihe bir "erdem envanteri" olarak ya da kişisel duyguları teorize ederek bakılamaz.

özellikle Kürtler ve Aleviler üzerinde çok etkilidir.

Cumhuriyet karşıtları entelektüel alanda daha örgütlü oldukları için bu tür tartışmalarda genelde üstünlük kurarlar.

Cumhuriyeti savunanların buna karşı geliştirdikleri yaygın tavır, tarihi olguları inkâr etmektir. Bu tutum zaman zaman genelkurmay başkanlığı resmi kayıtlarında yazan verileri bile inkâr etmeye götürür.

YANLIŞ FİİLLE YAKLAŞMAK

Buradaki temel ve ortak hata, tarihi bir olaya "yanlış fiille yaklaşmak"tır.

Kişisel duygularla toplum ölçeğindeki değişiklikleri kavramak olanaksızdır. Çünkü insani duygular ancak birey ölçeğindeki olguları/değişiklikleri kavramak için yeterlidir.

Örneğin tarihsel ölçekte 2. Dünya Savaşı sırasında cephede bir SS subayını öldürmek son derece meşrudur. Ancak Nazi ordusunda savaşan o SS subayının çocuğunun gözünde, babasının öldürülmesi büyük bir trajedidir. Kişisel düzlemdeki bu büyük trajedinin tarihsel ölçekte hiçbir karşılığı yoktur. Tarih boyunca milyonlarca insanın çocuğu, babası ya da yakınları savaşlarda öldürülmüştür.

Tarihe bakacağınız en yanlış göz, babası, dedesi ya da çocuğu savaşta öldürülmüş bir insanın gözüdür. Tarih, babasını 2. Dünya Savaşı'nda cephede yitirmiş bir çocuğun gözüyle değerlendirilemez. Bu bakış, kesinlikle bu insanların acılarını hafife almak ya da yok saymak değildir. Ancak tarihe bir "erdem envanteri" olarak ya da kişisel duyguları teorize ederek bakılamaz. Kişisel hayatımızda bu olanaklı ve gerekli olsa da tarihe bakarken bu öznelliğimizi paranteze almak zorundayız.

***

Tarihin hiçbir kesiti steril değildir. Dünyanın en haklı savaşında bile insani ölçekte birçok pislik bulunur. Yüceltilen her büyük olayda, ayrıntılara baktığımızda bir sürü pis iş yapılmıştır; kahraman ordular köy yakmıştır; faşizme karşı savaşan cesur askerler kadınlara tecavüz etmiştir; vatan için savaşan büyük savaşçılar sivilleri öldürmüştür vs.

İnsanların öznel penceresinden bakılırsa tarihte steril bir tek devrim bulunamaz. En barışçıl tarihsel olay bile bireysel algıyı zorlayan bir şiddet içerir. Sevilecek bir devrim arayanlar bunu hiçbir zaman bulamayacaklardır.

Devrimler sevilmez; devrimlere "sevmek" fiiliyle yaklaşılmaz. Çünkü "sevmek" fiili adil değildir; her zaman birilerini kayırır.

Sevdiğiniz çocuğunuz elli kişiyi de öldürse onu asla bir katil olarak görmez, sevmeye devam edersiniz. Tarihe "sevmek" fiiliyle ya da bir insana baktığınız gibi bakamazsınız.

Konuyu daha iyi anlatmak, bakışımızdaki duygu oranını olabildiğince azaltabilmek için zamansal ve mekânsal olarak uzak bir yerden örnek verelim.

1794'TE VENDEE'DE NE OLDU?

Vendee bölgesi, Fransa'nın orta-batısında, Atlas Okyanusu'na

kıyısı olan bir bölgedir. Vendee'de, Fransız Devrimi sonrası cumhuriyet rejimine karşı bir ayaklanma çıkar. Fransa Parlamentosu 1794 tarihinde, Vendee bölgesinde yaşayan halkın "kadın, erkek ve çocuklar" dâhil tümüyle katledilmesi için Lazare Hoche isimli generale tam yetki veren bir yasa çıkarmıştır.[1]

Vendee'ye gönderilen ordunun komutanlarından General François Joseph Westermann, Paris'e gönderdiği raporda durumu şöyle özetlemektedir:

"Artık Vendée yok! Çocuklarıyla ve kadınlarıyla kılıcımız altında can verdi. Bana verdiğiniz emir uyarınca, çocukları atlarımızın ayakları altında ezdik. Kadınları, yeni asiler doğurmamaları için katlettik. Geride bir tek tutsak bırakmaksızın hepsini yok ettik."[2] Vendée'de öldürülenlerin sayısına ilişkin farklı veriler vardır. Çeşitli kaynaklara göre, ölü sayısı 180 bin ile 600 bin arasında değişmektedir. Toplu öldürmeler için farklı yöntemlere başvurulmuştur. Kimi isyancılar, aileleriyle birlikte dolduruldukları gemilerin Atlantik Okyanusu kıyılarında batırılmasıyla öldürülür, kimileri ise su galerilerinde boğularak ya da kurşuna dizilerek öldürülür. Ayrıca, Vendée halkının önemli bir bölümü, açlık ve salgın hastalıklardan öldürülmek üzere, hapishanelere, depolara tıka basa kapatılır. Kaynaklar, 210 bin sivilin yanı sıra, 100 bini çocuk, 300 bin sivilin de, soğuk, açlık ve salgın hastalıklara terk edilerek öldürüldüğünü ortaya koymaktadır.[3]

1794'te Vendee'de olan şey, dört dörtlük bir katliam tanımıdır.

***

Az önce asgari bir insani bakışla bile "korkunç bir vahşet" olarak tanımlanacak bir metin okudunuz. Aralarında kadınların ve çocukların da olduğu 180 bin ile 600 bin insanın vahşice katledildiği bir katliamdan sorumlu olan bir sistem nasıl savunulabilir?

Bugün 21. yüzyılda Fransız Devrimi'ni savunmak, bu katliamı onaylamak anlamına mı gelmektedir?

Bugün 227 yıl sonra Vendee Katliamı nedeniyle Fransız Devrimi'ne veya Fransa Cumhuriyeti'ne karşı olan birileri var mıdır?

"Fransız Devrimi kötüdür, keşke olmasaydı!"

Dünyada bunu diyebilecek bir solcu/sosyalist/Cumhuriyetçi/ilerici var mıdır?

Fransız Devrimi, dünyanın her yerinde ilericilerin savunduğu bir olaydır.

Tarihselliğinden koparak bakılırsa Fransız Devrimi, Vendee Katliamı'ndan ya da giyotin manyaklığından, bir yöneticinin (kralın) "hukuksuz", "kanuna aykırı" bir şekilde darbeyle devrilip idam edilmesinden ibarettir.

Devrim düşüncesi ve toplumsal ilerleme çıkarılırsa tarihteki bütün devrimler birer katliamdan ibaret olacaktır.

Tarihinden ve bağlamından söktüğünüzde 1923 Cumhuriyeti sadece Dersim Katliamı'ndan, 1917 Ekim Devrimi sadece Kronştadt Katliamı ile Anastasya adlı kız çocuğunun katledilmesinden ibarettir.

"O NEDENLE DEĞİL, ONA RAĞMEN"

En yaygın yanlışlardan birisi, tarihteki ilerici bir olayda asla savunulamayacak eksik/yanlış bir olguyu reddederken, o olayın tamamını reddetmektir.

Robespierre

Tarih size yalın ve bazen oldukça kaba sorular sorar. 1789'da Fransa'da sorulan soru şudur: Robespierre mi, 16. Louis mi? Soru budur; bu sorunun sorulduğu tarihte "ekolojik, özgürlükçü anarkofeministik, gergedan haklarını dışlamayan yatay otonom federatif devrim" gibi bir şık yok...

XVI. Louis'in ressam Antoine-François Callet tarafından yapılan portresi.

Mehmet Ali & Akşamsefası

Ancak Dersim Katliamı var diye Cumhuriyet'in getirdiği kadın-erkek eşitliği, medeni haklar, laiklik ve modernleşme gibi başlıkları yok sayamazsınız. 1917 Ekim Devrimi'nin 20. yüzyılda ezilenlere sağladığı kazanımları, devrim sırasında yapılan haksızlıkları ve yanlış uygulamaları gösterip yok sayamazsınız. Fransa Devrimi'nin insanlığa getirdiklerini, Vendee Katliamı'nı gösterip lanetleyemezsiniz.

Kronştadt Katliamı'na bakıp 1917 Ekim Devrimi'ni reddetmek, Dersim Katliamı'na bakıp 1923 Cumhuriyeti'ni reddetmek, bu tavra örnek olarak verilebilir. Çoğunlukla da bu tür yanlış/savunulamaz olaylar, ilerici olayı tümden reddetmek için kullanılır.

Ancak 1917 Ekim Devrimi Kronştadt Katliamı nedeniyle önemli değildir; 1917 Ekim Devrimi Kronştadt Katliamı'na rağmen önemlidir.

1789 Fransız Devrimi Vendee Katliamı nedeniyle önemli değildir; 1789 Fransız Devrimi Vendee Katliamı'na rağmen önemlidir.

1923 Cumhuriyet Devrimi Dersim Katliamı nedeniyle önemli değildir; 1923 Cumhuriyet Devrimi Dersim Katliamı'na rağmen önemlidir.

Tarihi bir olaya "bu olaydan benim çıkarım nedir?" diye bakılamaz. Eğer bir çıkar ölçütü olacaksa insan türünün, insanlık kültürünün ya da toplumun çıkarı dikkate alınmak zorundadır.

Daha da somutlaştıracak olursak, sorulması gereken soru "bu olay tarihte bir ilerleme midir, gerileme midir?" ya da "bu olay olmasaydı insanlık tarihi daha mı iyi olurdu daha mı kötü olurdu?" olmalıdır.

TARİHİN SORDUĞU KABA SORULAR

Tarih size yalın ve bazen oldukça kaba sorular sorar. 1789'da Fransa'da sorulan soru şudur: Robespierre mi, 16. Louis mi?

Soru budur; bu sorunun sorulduğu tarihte "ekolojik, özgürlükçü anarkofeministik, gergedan haklarını dışlamayan yatay otonom federatif devrim" gibi bir şık yok...

Yaşadığımız tarih diliminde bu soruya üçüncü yol seçeneği bulmak mümkündür. Ancak o dönemde "Ne Robespierre, ne 16. Louis, başka bir Fransız Devrimi mümkün" diyemezsiniz: Robespierre mi, 16. Louis mi?

SANKİ BİR MEMELİ, SANKİ BİR SOSYALİST

Memelilerin ilk ataları bugünkü memelilere hiç benzemiyordu ancak bugünkü memelilere dönüşecek olanağı içinde taşıyordu.

Sosyalizmin tarihteki öncüllerinin görüşleri, yakın zamandaki sosyalistlerinkine hiç benzemiyordu.

Bilimin ilk öncüllerinin fikirleri ile bugünkü bilim anlayışının örtüştüğü pek az şey vardır. **Bir şeyin nüvelerini taşımak, o şeyin kendisiyle özdeş değildir.** Hiçbir karmaşık durum, fikir ya da düzen, karmaşık hâliyle bir anda oluşmaz; mutlaka daha basit yapıda olan bir öncü durumun uzantısı olarak gelişir. Bir şeyin atası ya da öncüsü ile o şeyin kendisi karşılaştırılırsa örtüşen pek az şey vardır.

Köle ayaklanması lideri Spartaküs ya da köylü isyanı lideri Thomas Müntzer proletarya diktatörlüğünü savunmuyordu.

1789 Fransız Devrimcileri ve Aydınlanmacılar, kadın haklarını reddediyordu.

1776 Amerikan Devrimcilerinin köleleri vardı.

Burjuva devrimcileri hukuki eşitliği savunurken fırsat eşitliğini dikkate almıyordu.

Spartaküs ve T. Müntzer proletarya diktatörlüğünü savunmadı ama tarihi konumlarının uzantısı bunu mümkün kıldı.

Fransız Devrimcileri ve Aydınlanmacılar kadın haklarını reddediyor-

du ama fikirleri ve dönüştürdükleri düzen kadın haklarına giden yolu kısalttı.

Amerikan Devrimi'ni yapanların köleleri vardı ama Amerikan Devrimi'nin getirileri köleliğin kaldırılmasını sağladı.

Burjuva devrimcileri fırsat eşitliğini dikkate almadı ancak eşitlik düşüncesinin en basit düzeyde ifadesi bile hukuki eşitliğin sosyal ve toplumsal boyutta genişlemesine giden yolu açtı.

Öncülleri, öncülü olduklarına benzememekle suçlamak, tarihin işleyişini dikkate almamaktır. **Öncüllerin değeri, olduklarıyla değil olabilecekleriyle ölçülmelidir.**

1923 CUMHURİYETİ DERSİM KATLİAMI'NDAN MI İBARETTİR?

1923 Cumhuriyeti'ni Dersim Katliamı'yla vurmak, 1917 Ekim Devrimi'ni Kronştadt'la ya da Moskova Mahkemeleri'yle vurmak...

Bu suçlamaların içindeki doğru bileşenleri ve haklı eleştirileri bu devrimleri tamamen reddetmek için kullanmak...

Keşke toplumu tamamen tertemiz hale getiren, hiçbir hata yapmayan, hiç kimseyi öldürmeyen, hiç kimseye hiçbir zarar vermeyen bir devrim olsaydı da hepimiz o devrimi savunsaydık.

Dünyada böyle bir devrim var mıdır? Eğer ararsanız dünyanın en ilerici olayında dahi milyonlarca hata, ölüm ve haksızlık bulursunuz. Ancak Dersim Katliamı var diye Cumhuriyet'in getirdiği kadın-erkek eşitliği, medeni haklar, laiklik ve modernleşme gibi başlıkları yok sayamazsınız. 1917 Ekim Devrimi'nin 20. yüzyılda ezilenlere sağladığı kazanımları, devrim sırasında yapılan haksızlıkları ve yanlış uygulamaları gösterip yok sayamazsınız.

> Bir devrimi savunmak, o devrimin her yaptığını onaylamak demek de değildir.

Fransa Devrimi'nin insanlığa getirdiklerini, Vendee Katliamı'nı gösterip lanetleyemezsiniz.

Bir devrimi savunmak, o devrimin her yaptığını onaylamak demek de değildir.

1937'DE DÜNYADA NELER OLUYORDU?

1937'de Avrupa ülkelerinin koşullarına kısaca göz atmak gerekir. Almanya'da Naziler iktidardadır ve diğer bütün partiler yasaklanmıştır. Birkaç yıl içinde gaz odaları kurulmuş ve milyonlarca insan fırınlarda yakılmıştır.

İspanya'da iç savaşta cumhuriyet yıkılmış, Franco yönetimi ele geçirmiştir.

İtalya'da yıllardır faşist Mussolini yönetimi iktidardadır.

SSCB'de Moskova Mahkemeleri kurulmuş, merkez komite üyeleri de dâhil muhalefet potansiyeli olan sayısız insan ölüme mahkûm edilmiştir.

ABD'de siyahlar, beyazların gittiği kiliselere dahi gidememektedir.

İngiltere'de eşcinsellik yasal olarak suç kabul edilmektedir.

1930'larda Türkiye Cumhuriyeti'nde tek parti yönetimi var diye eleştirenler, 1930'ların Türkiye'sini 1930'lardaki diğer ülkelerle değil 2000'lerdeki koşullarla karşılaştırmaktadır. 1930'larda çok partili yönetim, parlamento ya da burjuva demokrasisi bir norm değil istisnadır. Avrupa'nın büyük bir kısmında "otoriter", "totaliter" "despotik" (adına ne derseniz deyin) bir düzen hâkimdir. Avrupa'nın bağrında tarihte hiç görülmemiş bir ölüm endüstrisi kurulmuş, insanlar böcekler gibi kitlesel olarak öldürülmüştür.

1923 CUMHURİYETİ NİÇİN İLERİCİDİR?

Diğer her şey göz ardı edilse dahi 1923 Cumhuriyeti tarihsel olarak aşağıdaki nedenlerden dolayı ilericidir ve savunulmalıdır.

1923 Cumhuriyeti,

-Antifeodaldir.

-Antiteokratiktir.

-Antimonarşiktir.

Tarihteki bu ilerlemeyi görmezsek – ki devrim budur- devrimler salt şiddetten ibaret manyaklıklar gibi görünür.

1923 Cumhuriyeti, bunları uyguladığı oranda ilerici ve devrimci, bunlardan uzaklaştığı oranda gerici ve tutucu olmuştur. Olanakları ve kısıtlılıkları, bu özellikleri yaşama dökme kabiliyetiyle doğrudan ilişkilidir. Bu tarihi dönüşümün olanaklarını mutlaklaştırmak ya da onu kısıtlılıklarından ibaret görmek, tarihi yanlış algılamamıza neden olacaktır.

1923 Cumhuriyeti, bu topraklarda "norm oluşturma" atılımıdır. Bu nedenle 1923 Cumhuriyeti bütün olanakları ve kısıtlılıklarıyla bu topraklarda ileriye doğru atılmış bir adımdır.

taylankara111@gmail.com

(Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme 3. Ciltten alınmıştır.)

[1] https://tr.wikipedia.org/wiki/Vend%C3%A9e_Sava%C5%9F%C4%B1 (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[2] https://en.wikipedia.org/wiki/War_in_the_Vend%C3%A9e (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[3] http://www.tarihkitapligi.com/2012/09/fransiz-ihtilali-ve-vendee-katliami. html (Erişim tarihi: 19.02.2019)

AH! İSTANBUL -2-

"Onlar!"

■ EKREM ATAER

Yalnızca ortadan değil, birçok noktadan bölünmüş ve hızlıca da bölünmeye devam eden toplum yapısının böylesine bir konuda mutabık olması hayli düşündürücüdür. Tam mutabakat ile tespit edilen bu seferki "onlar"ımız tabii ki düzensiz göçmenlerdir. (Bu da ne demekse!) Suriyeliler, Afganlar, Türkmenler falanlar filanlar... Kısacası "Onlar" işte.

Yazımızın, daha doğrusu sizlerle olan hasbihâlimizdeki "İstanbul yangını"mızın bizi nereden başlatıp nerelere getirdiğine inanın ben de şaşırdım. Aslında İstanbul metaforunun etrafında dolaşıp söyleyecek sözümüzü söylemektir asl'olan... Kısacası İstanbul bahane...

Aynı konuyu, her Cuma akşamı Borusan Klasik Radyo'da yapıp yönettiğim "Kapriçyo" adlı programa da taşıdım. Gönderilen ileti ve mesajların haddi hesabı yok. Birçoğunu okuyorum, sokaktaki insanla konuşuyorum. Görüyorum ki herkes bu eko-sosyal kirlenmeden şikâyetçi ve "Ah! İstanbul" diye feryâd ediyor; lakin kimse *"gömleğim kirli"* demiyor. Herkes temiz, herkes haklı, herkes şikâyetçi ve herkes üzgün... Herkes bu olan bitenin dışında görüyor kendini ve en ufak bir sorumluluk hissi taşımıyor. Çoğunluğun diline *"Bu dejenerasyonu biz değil, onlar yapıyor!"* cümlesi hakim. Bütün bir toplum işaret parmağı ile *"İşte onlar!"* diye bir yeri ya da birilerini işaret ediyor. Kendimi bildim bileli devletin de her zaman "onlar"ı işaret etmek temel refleksi

olmuştur. Hani çocuk bir kabahat yapar ve muzipçe suratınıza bakıp *"Ben yapmadım, kapı yaptı!"* der ya! İşte tam da durum budur. İşaret edilen yöne bakıyorum, kendim dahil (!) bütün işaret edenleri görüyorum, bu nasıl içinden çıkılmaz bir dilemmadır!

ONLAR!...

Hep bir "onlar" vardır hayatlarımızda ve "onlar" her nedense hep bizim dışımızdadır. Her türlü olumsuzluğun sebebi de "onlar"ın sırtındadır. "Onlar" bazen iç kaynaklıdır; ama iş daha büyük bir memleket meselesiyse o zaman dış kaynaklı olma ihtimalleri de yüksektir. Hatta bu durumu anlatmanın bir de tumturaklı tanımı vardır. "Mihrak!" Evet, "mihrak!" Mızrak gibi bir kelimedir mihrak; deldi mi geçer. Şakası yoktur. Hafif yoldan uluslararası örgütleri, servisleri falan da işaret eder. İç mihraklı ya da dış mihraklı dediğinizde iş daha da ciddi bir hal alır. Bakarsınız "onlar" daha da inandırıcı olur.

Ekonomi bozuluyor, toplum homurdanıyorsa ya da ağaçlar, ormanlar talan ediliyor, altın arayacağız diye toprak delik deşik edilip zehir yağdırılıyor ve millet "Yeter be!" deyip sokağa iniyorsa; işte orada mutlaka "dış mihraklar"ın parmağı ile "hain emelleri" vardır. Mahallede huzur bozuluyor, çevre altüst oluyor, çöpler kapımıza dayanıp ortalığı sel basıyorsa o zaman da düşman mutlaka içerdedir. Bu durumun da kibarcası "içimizdeki bazı unsurlar"dır. Halde sebze meyve fiyatları, kasapta et fiyatları alıp başını gitmişse; ekonomide bir bozulma oluyor ya da enflasyon yükseliyorsa, olsa olsa "onlar" yine bir şeyler karıştırıyordur. Kuvvetli bir yağmur şehri esir alıp altyapı hizmetleri çuvalladıysa burada inanın hiçbir sorumlunun asla günahı yoktur! Evet, bu çuvallamada ortada bir çuval vardır ama o çuval, iç mihrakların rögarlara kasıtlı olarak tıkadığı çuvaldır. Bizim memlekette işler işte bu kadar basittir. Mutlaka faturayı "onlar"dan birine keseriz ve utanmadan KDV'sini de alırız!

Özellikle daha önceleri büyük şehirlerdeki toplumsal değişim ve yaşamın her alanına yansıyan geriliklerin faturasını şehrin kıyılarına yaşama umudu ile yapışmış insanlara kesmiştik.[1] Çok şükür! Son birkaç yıldır yeni günah keçilerimizi tespit ettik de toptan rahata erdik. Kısacası bu konuda da yine bir "onlar" bulduk ve vicdanımız bayram etti.

Peki kimdir bu seferki "onlar?" İşteee! diye topyekûn işaret ettiğimiz kim ya da kimlerdir? Yalnızca ortadan değil, birçok noktadan bölünmüş ve hızlıca da bölünmeye devam eden toplum yapısının böylesine bir konuda mutabık olması hayli düşündürücüdür. Tam mutabakat ile tespit edilen bu seferki "onlar"ımız tabii ki düzensiz göçmenlerdir. (Bu da ne demekse!) Suriyeliler, Afganlar, Türkmenler falanlar filanlar... Kısacası "Onlar" işte. Meğerse onlar gelmiş ve bizim gibi şehir bilinci olgun (!), ortak yaşam kültürüne sahip (!), çevre bilinci yüksek (!), çöpünü sokağa atmayan (!), kaldırımlara park etmeyen (!), ortalık yere ağız dolusu tükürmeyen (!), kadına şiddet ve taciz uygulamayan (!), sokak ortasında çocuğunu pataklamayan, döner bıçağı (bence kılıcı) ile adam kovalamayan, günlük gazete ve haber takip eden (!), bol kitap okuyan (!), saçma sapan TV dizilerine çakılıp kalmayan (!), saç saça baş başa çemkirme ya da evlilik programlarına göz ucuyla bile bakmayan (!) asil ve necip (!) halkımıza pek fenalıklar etmişler. "Onlar" işte... Düpedüz "onlar..." Hâlâ görmüyor musunuz? Yoksa bize kalsa bu güzel şehir ve hatta bu güzelim ülke hiç bu hale gelir mi? Göllerimiz kurur, akarsularımız susar, ormanlarımız yanar mı? Bizim vicdanımız rahat ve alnımız aktır, gayrı bu böyle biline!

Zorunlu ve kaçak göç ile gelen akımın yarattığı sosyal, ekonomik, kriminal sorunlar ve çevre tahribatı tabii ki inkâr edilemez. Bu gelenlerin pek de düzensiz değil, peydarpey yığınlar halinde ülkeye kabul edildiği ve hatta bunun bir dönem devlet politikası haline geldiği gerçeği tabii ki doğrudur. Daimi oturumun ve hatta ileride vatandaşlığa kabulün, Esen-

Ekonomi bozuluyor, toplum homurdanıyorsa ya da ağaçlar, ormanlar talan ediliyor, altın arayacağız diye toprak delik deşik edilip zehir yağdırılıyor ve millet "Yeter be!" deyip sokağa iniyorsa; işte orada mutlaka "dış mihraklar"ın parmağı ile "hain emelleri" vardır.

yurt'ta, orta halli bir daire karşılığında olduğunu hepimiz biliyoruz. O kadar çok unsurlu yaşamak İmparatorluk modelidir, bunu da biliyoruz. Ulus-devlet modelinde bu işler biraz sıkıntılıdır; onu da biliyoruz. Bunlara hiçbirimizin söyleyeceği bir şey olamaz. Bizim asıl sorunumuz, gelenle mi yoksa getirenle mi? İşte bunun tespitini doğru dürüst yapamıyoruz.

En son eşimle Çanakkale'nin Ayvacık ilçesinde bir göçmen kampını ziyaret ettik. Bir bayram günü, trajedinin boyutlarına bizzat tanık olduk. Yerinden yurdundan ayrılan yüzlerce insan, çoluk çocuk ortak bir alanın etrafına konuşlanmış; barakalarda yaşam savaşı veriyordu. Ortak alanda çamaşır leğenleri, iplere asılmış çamaşırlar yel yepelek; yalınayak koşuşturan çocuklar, kundakta bebeler... Bayram günü olduğu için hedefimizde öncelikle çocuklar vardı. Ucuzcu marketlerden birine girdik, bütçemize uygun ne varsa doldurduk kolilere... Çikolatalar, şekerler, balonlar, gofretler, oyuncaklar vs. Kamp alanına girdiğimizde jandarma tanıdı. Ufak bir "hoş geldiniz" muhabbeti, türküler üzerine sohbet derken *"Bu getirdiklerimizi dağıtıp çocukların başlarını okşamak, onlara bayramı hatırlatmak, istiyoruz"* dedik. Jandarmaların başındaki komutan, *"Ekrem Bey, bu mümkün değil; bize verin, biz dağıtalım, ayrılmış alana siz girmeyin!"* dedi. Üzüldüm... Sanki bir an çocukluğuma gittim. Gülhane Parkı'nda maymunları seyrediyormuş gibi kötü hissettim kendimi... Sordum, *"Neden biz vermeyelim? Onlar insan değil mi?"* Komutandan, *"Haklısınız da dağıtamazsınız, hepsi üzerinize atlar, ciddi zarar görürsünüz!"* yanıtını aldık, *"Hayır! Biz gireceğiz!"* dedik. Aldık kolileri, girdik içeri... Yanımızda bir de jandarma eri. Gerçekten de onlarca çocuk üzerimize atlayıverdi. Birinci koli paramparça oldu, alan kaçtı, kapan kaçtı... Kaptı-kaçtıya katılanlar, bir kuytuda afiyetle yediler aldıklarını... Biraz bekledik, yumurcaklar tekrar ortaya çıkıverdiler; bu sefer daha sakin ve sevimli... Kalanları da sakin sakin dağıtıp çocukların başlarını okşarken kulübelerden anne ve babalar biraz ürkerek yaklaştılar. Aralarında sağlam Türkçe bilen ve koordinasyonu sağlayan Suriyeli genç bir adam yanımıza geldi. Tanıştık, kendi ve halkı adına teşekkür etti. Çevremizde bizi izleyen kadınlara erkeklere baktığımda yüzlerinde anlaşılmaz bir utanç ve korku gördüm. O an, asıl utanan ve sıkılan bizdik aslında! Ayrılırken koordinasyonu sağlayan genç adamın aslında bir mühendis olduğunu öğrendim. Bize söylediği son cümle şuydu: *"Sakın bizi ve halkımızı bu durumdan dolayı aşağılamayın, bu olanlar ve belki daha da kötüsü bütün dünya halklarının başına gelebilir!"* El sallayarak oradan ayrıldık, Aylan bebeğin arkadaşları arkamızdan öylece bakıyorlardı!

Sonraki yıllarda birçok noktada insan ticaretinin boyutlarına, hızlıca varsıllaşan insanlara, kasaba pazarlarında satılan can yeleklerine ve botlara tanık olunca utancımdan yerin dibine geçtim.

Her gittiğimiz yerde millet yağlanıp ballanıp güneşlenirken biz elimizde fotoğraf makinesi ya da ses alıcısı sürekli hikâyeler toplarız. Bir keresinde insan kaçakçılığına ciddi bulaşmış bir kasabada, bu işlere bulaşmış bir figürle tanıştık. Sorduk "Neden?" diye... Aldığımız yanıt karşısında donduk; uzun süre kendimize gelemedik: *"Herkes bir ucundan yapıyor abi, biz yapmasak n'olur ki dışarıdan gelip yapıyorlar."* Yine, yine, yine lanet olası "onlar..." Meğer, bu sefer de "onlar" bize neler öğretmiş de haberimiz yokmuş.

AMELE DEĞİL, DÜPEDÜZ KÖLE...

Hem ne diye ilenip duruyoruz; amele yevmiyesinin ortalama 200 TL olduğu İstanbul'da, 100 TL'ye adam çalıştırıyoruz, fena mı? Şu an ülke müteahhit ve taşeron açısından

Çanakkale mülteci operasyonundan

amele cenneti. Aynı milli refleksimizi Bulgar göçünde soydaşlarımıza da uygulamıştık. Hiç unutmam Küçükçekmece'de kurulan dev mülteci kampı neredeyse açık oto pazarı gibiydi. Lada cip ya da Moskoviç binek araçlarını ölü fiyatına almak için çaresiz insan yığınlarının etrafını sarmış simsar takımını az mı gördük. O taraftan her geçtiğimde sürüyü saran ve güçsüz olanı avlamaya çalışan kurt sürüsünü görür gibiydim. *"Abi, öyle bir Lada Niva düşürdük ki cillop gibi, yok pahasına... Acayip güzel, bir kaloriferi var, aklın durur!"* sohbetlerini az duymadık. Lakin o zamanlar görmüyor, duymuyorduk bu hal-i perişanlığımızı. Şimdi de köle pazarı misali kurulan göçmen amele pazarını nedense görmüyoruz.

Bu aralar biraz tadilat onarım işlerim vardı. Dönen tezgâhı çok yakından takip ettim, yaşayarak öğrendim. Her taşeronun arkasında onlarca göçmen... Ciddi ciddi ekipler kurulmuş. Bu arada bizim eski ameleler de şimdinin yeni taşeronu olmuş. Çalışanlara, ayıptır söylemesi, öğle yemeği sunduğumuzda, şaşırdılar, duygulandılar, kendi dillerinde teşekkür ettiler. İki aylık süreç içinde birçoğunu aldım karşıma, söyleştim... Ne hikâyeler... Öğle yemeği diye yarım ekmek ile 5-6 zeytin vereni mi, 12 saat çalıştıranı mı, parasını tam vermeden ortadan kaybolanı mı, iş sonunda *"Para mara yok, kaçak diye seni ihbar ederim!"* diyeni mi... Ne hikâyeler. Belirli bir süre sonra baktım ki bahçede çalışırken Arapça, Özbekçe ve farklı lisanlarda türküler söylüyorlar. Düşündüm de kapitalizm ve vahşi dünya düzeni halkların türkülerini susturamıyor. Ne güzel, ne umut verici. İş bitti, şimdi birçoğu arıyor. *"Abi, var mı bir ihtiyaç? Para falan boş ver, sohbetin yeter bize!"* diye...

Tabii bu dejenerasyona karşı dâhiyane rejenerasyon önerileri de yok değil hani! Hemen en taze öneriyi hatırlayalım. *"Bu takımın elektrik-su faturalarını 10 katına çıkarmak!"* İşte, alkışlanacak çözüm tam da bu! Hem "Cumhuriyet"e hem de "halk"a ne kadar yakışıyor değil mi? Gayet eşitlikçi, gayet demokrat ve gayet dâhiyane. Bu dâhice önerinin şiddeti ile ben de coştum. İzninizle, ben de bir adım öteye geçmek ve kesin çözümü sunmak istiyorum. *"Gerçek çözüm, ibret-i âlem için birkaç tanesini sallandırmaktır, hem de Sultanahmet Meydanı'nda."*

Hayrola, neden öyle garip garip bakarsınız satırlarıma... Yapmadığımız şey değil ki... Hatta yapanı % 91.37 ile alkışladığımız bile olmuştur. Ha! Hatırladım onu da baskı altında "onlar" yaptırmıştı bize. Boş verin şimdi mazeret ve vicdan temizleme edebiyatını... O konuyu da bu dizide yazıp çizeceğiz elbet.

Ah! Biz çılgın Türkler; hep haklı, hep haklıyızdır... İyiyizdir, misafirperver falanızdır, işçinin hakkını teri kurumadan veririz, hak, hukuk, adalet falan filan... Hep birileri gelir bozar bizi... İşte, İstanbul da böylesine bozuldu gitti.

Burada asıl tehlike, ülkede zaman zaman topyekûn pompalanan ve dolayısıyla tırmanan ırkçı, faşist rüzgârdır. Bu işin partisi, pırtısı, sağı, solu yoktur. Bu yükseliş, dikkatlice baktığınızda topyekûndur. Sadece zaman zaman el değiştirir. Tıpkı pingpong gibi aynı topa tarafların karşılıklı her raket vuruşu, topun şiddetini arttırır. Bütün ümit masanın ortasında her iki tarafa karşı gerilmiş filededir. Top fileye her takıldığında insanlık biraz nefes alır ve kaldığı yerden oyuna devam... Gerçek demokrasi, raketleri tutan elleri kuvvetlendirmek değil, fileyi gergin tutmaktır. Fileyi tutmanın elbette bir bedeli olacaktır. Sağdan da soldan da gelen her topun ilk hedefi siz olursunuz. Varsın olsun, fileyi tutanlar arttıkça file daha da gerginleşir; çarpan top aynı şiddette raketi tutan ele dönüverir.

İstanbul diye başladık, nerelere geldi ve kim bilir daha nerelere gidecek?

(Devam edecek)

---

[1] *Türkçenin muazzam zenginliği ve halkın kıvrak zekâsı ile adlandırdığımız masum ve haklı başlayıp sonrasında sosyal, ekonomik ve siyasi rant alanlarına dönüştürülen gecekondu meselesine ilerde geleceğiz.*

KARİKATÜRLER

■ PAYLAŞ KİRAZ

Mehmet Ali & Akşamsefası

DİLEK

■ MEHMET BARIŞ

Ey büyünün sesi, sesin büyüsü ey!
Bana puhu kuşunun gözlerinden ver
Görülmeyeni göster

Ninnilerin ağıtlara evrildiği anda
kulağıma umutlu türküler fısılda
Dilimi çöz, söylenmeyeni söylet

Beni onar, beni güçlendir
Uçmasın gökyüzümde
alıcı kuşlar

Özleminle eğit, aşkından üfle
acı sözcükler sür dilime
Kavgamızın sıra neferi kıl beni

TANI

Kaosun rahminde gelişen
o müthiş düzeni göremiyorsun
Miyopsun!
İşte ondan
çürüten bir sınıfın
el yazısına "yazgı" diyorsun

Kibrinin şehvetiyle besliyorsun
dilinin dikenini
Yufkan kalın, şiirin sası
İşte ondan şaircik
beynin çıfıt çarşısı

SİYAH BEYAZ

Turgut'a ve Sururi'ye

İnceydi bacaklarımız, yükümüz ağır
Uzun havalarla geçerdik dağ yollarından

İçinden ırmaklar akan türküler söylerdik
Yeleğimiz mavi düğmemiz mordu

Siz güneye akan kuşlara özendiniz
Biz kaldık ve kırdık aynalarımızı

Şimdi kırgın güllerin hüznüyle
Karanfil tohumları taşıyoruz ceplerimizde

Anladık, sabırmış şarabın felsefesi
Anladık, poyraz temizlermiş denizi

Mehmet Ali & Akşamsefası

Edward Hopper

BİR ÖYKÜ ÜZERİNDE DÜŞÜNMEK: "En Eski Güvercin"

■ HALİL ŞAHAN

Kişimizin dinlediği müzik, giderek radyo; aslında onun ırasının (karakter) ipuçlarını taşıyor. **TRT-2 ve Batı müziği dinlemek, bir dönem, geri kalmış toplumumuzda uygarlaşmanın, çağdaşlaşmanın göstergesiydi. Ama bu, hem toplumsal hem bireysel düzeyde bir yabancılaşmayı tanımlıyordu.**

İyi yazılmış bir öykünün "giriş"i önemli ipuçları içerir: Genellikle konu burada ortaya konur. Bu, bazen açık bazen örtüktür. Her iki durumda da, belli bir iletiye doğru gelişir. Bu gelişimin de kendine özgü itici-geliştirici güçleri (dinamikleri) vardır.

Öykünün önemli kişilikleriyle de giriş'te karşılaşırız. Öykü hangi anlayış ya da yöntemle yazılırsa yazılsın, bu böyledir.

Cemil Kavukçu'nun "En Eski Güvercin" öyküsünde de durum farklı değil. Ben söz konusu öykünün ilk iki bölümcesini (paragraf) giriş kabul ediyorum. Yazar sanırım yöntemini de sezdirmek için giriş'i biraz uzunca tutmuş gibi. Örneğin, ilk bölümcede müzik aygıtlarını kişileştirerek nerdeyse yerineli (alegorik) bir anlatıma geçmiş. Böylece birkaç tümceyle de olsa fantastik bir hava vermiş giriş'e. Bu, öykünün son birkaç sayfasında daha ayrıntılı olarak gene çıkıyor karşımıza. Öykünün sonunda bazı düzmece Mitolojik kişiliklerle kurulan, arkaik ve fantastik bir bölüm var.

Şimdi, ilk bölümceye biraz daha yakından bakmaya çalışalım:

Mehmet Ali & Akşamsefası

İlk tümcelerde, içi karanlık bir otomobilde alnını direksiyon simidine dayayıp ölü gibi duran birinden söz ediliyor. Bu tümcelerde anlatım üçüncü tekil kişi ağzından. Diyesim olguyu yaşayanla anlatan farklı kişi ya da öyle olması gerekir..

Yakından bakınca bu durumdan kuşkuya düşüyoruz. Çünkü üçüncü tekil kişi anlatıcının, gördüklerini anlatması gerekir, oysa arabanın içi karanlık. Görme olgusunun gerçekleşmesi olanaksız. Öyleyse, yazar açıkça söylemese de anlatanla eyleyen aynı kişi. Zaten bölümcenin sonunda, yazar, kişisine; "Sonra o adam sen ol, pencerelerini gözlediğin ev de, artık var olmayan çocukluğunun müzesi o kutsal ev olsun." (s.25) dedirtiyor.

Otomobilin radyosunda saksafon ve bateri çalınıyor. Anlatıcı bu iki müzik aygıtını yukarıda da belirttiğim gibi kişileştiriyor. Onların çalınışlarıyla kendi kişisel sorunları arasında benzerlikler kuruyor. Örneğin saksafonun başıboş olduğunu ve kendisine bir çıkış noktası aradığını belirtiyor. Öykü kişimiz de, önemli bir işi çıktığına, o nedenle eve vaktinde gelemediğine eşini inandırmaya çalışıyor. Baterinin de, ipini bir koparsa rahatlayacağını söylüyor. Bunlar, evliliğinde sevgi kalmayan, ne yapması gerektiği konusunda net düşünceleri olmayan öykü kişimizin sorunlarıyla özdeşlik taşıyor.

TOPLUMSAL VE BİREYSEL DÜZEYDE YABANCILAŞMA

Burada bir başka durum daha söz konusu: Demek ki öykü kişimiz popüler Batı müziği dinleyen biri. Dinlediği müziğin bazı inceliklerinden haberli olduğu da anlaşılıyor. Zaten öykü biraz daha ilerleyince öykü kişisinin dinlediği radyonun eski TRT-2 olduğu çıkıyor ortaya. O yıllarda hep yabancı müzik yayını yapan TRT-2, saat başlarında Haber yayını yapar ve bu, İngilizce, Almanca, Fransızca da olurdu öyküdeki gibi.

Kişimizin dinlediği müzik, giderek radyo; aslında onun ırasının (karakter) ipuçlarını taşıyor. TRT-2 ve Batı müziği dinlemek, bir dönem, geri kalmış toplumumuzda uygarlaşmanın, çağdaşlaşmanın göstergesiydi. Ama bu, hem toplumsal hem bireysel düzeyde bir yabancılaşmayı tanımlıyordu. Bu yabancılaşmanın etkisi, yalnızca sanatsal anlayışları değil, kültüre ve kişiliklere sızmış olduğu için tüm yaşam etkinliklerini kapsıyordu. Ama insanlar ne eskiden bütünüyle kopabiliyorlar ne de yeniyi tam içselleştirebiliyorlar. Hâlâ böyle bu! Evliliklerdeki çatışmaların, çözülme ve çöküşlerin son elli yılda arttığını söylemeye gerek bile yok.

Öykü kişimizin içkiye düşkün olduğu da görülüyor. İlk bölümcede "tanımsız sarhoşluğun tutsağı bir adam" diye betimliyor kendini. Bu kadar da değil, içmeyi bazı simgelerle yaşamına taşıdığı görülüyor. Örneğin "Gözü kontak anahtarında şimdi. Küçük şişe maskotu baş aşağı sallanıyor. Başka anahtarlar da şişeyle birlikte boşlukta.." (s. 25) deniyor. Demek ki, anahtarlığındaki küçük şişe kişimizin maskotu. Onu seviyor, onun uğuruna inanıyor. Onu her an elinin altında tuttuğuna göre, büyük olasılıkla, kişiliğine güç kattığına inanıyor.

Öykü kişimiz sigaraya da düşkün. İlk bölümcede, "avucunun içinden çekiştirdiği sigaranın dumanına boğula boğula..." (s. 25) deniyor. (Sanırım anlatımda bir dikkatsizlik söz konusu. Örneğin "duman" sözcüğünün, yönelme eki –e'yi değil, bulunma eki –de'yi alması gerekiyordu. "Dumanına" değil de, "dumanında" boğulunulur çünkü.)

"Yalnız Uyuyanlar İçin"; Cemil Kavukçu, Can Yayını, 5. Basım 2016, s. 25 – 34

KARI KOCA GEÇİMSİZLİĞİ

Öykü kişimizin, giriş bölümünde belirtilen bir özelliğine daha değinmek istiyorum. Ta çocukluğundan getirdiği gizli korkuları olan bir kişilik o. Sayın Semiramis Yağcıoğlu'nun bir yazısında[1] Cemil Kavukçu'da saptadığı bir sorun: tekinsizlik duygusu. Şöyle deniyor öyküde: "Boş ve ürkütücü bir sokağa git, yağmurun kalbura çevirdiği su birikintilerine bak." (s.25)

Bu alıntıdaki iki söze bir daha bakmak istiyorum. Biri, sokağı betimleyen "boş ve ürkütücü" nitemi. Bunu açıklamaya gerek yok, zaten açık. Öteki söz ise, "kalbura çevirmek" deyimi. Burada yağmurla ilgili kullanılmış, ama aslında kurşunlamak anlamında kullanılır bu deyim. Kurşunla delik deşik edilmişse, kalbura çevrilmiş denir. Kısacası, bu deyimin anlam ve çağrışım kapsamında şiddet, korku da vardır.

Edward Hopper

İki söz de, öykü kişimizin uzamla (mekân) ilgili tekinsizlik duygusunu anlatmaktadır. Ve bu duygu kişimizin yapıp etmelerini etkilemektedir. Kişisel ve aile sorunlarını çözememesinde bu duygu da etkili. Örneğin sorunun üstüne gidip onu çözmeye çalışmak yerine kaçıp uzaklaşıyor.

Peki, öykü kişimiz ne iş yapmaktadır?

Anahtarlığındaki nesnelerden bir sonuç çıkarmak olanaklı gibi: "Başka anahtarlar da şişeyle birlikte boşlukta; dairenin, posta kutusunun ve büro masasının anahtarları." (s. 25)

"Büro masası"ndan söz edildiğine göre kişiliğimiz büro işi yapan biri olmalı. Posta kutusunun olması da yazılı iletişim gerektiren bir iş yaptığını düşündürüyor.

Kişimiz; Batılılık özentisi içinde, içkiye, sigaraya düşkün; gizli korkuları olan, savaşmaktan çok kaçmayı yeğleyen edilgen ıralı (karakter) biri.

Gelelim öykünün konusuna. Konu, karı – koca geçimsizliği.

Öykü kişisi adam akşam eve vaktinde gelmeyi unutmuş. Oysa özel bir kutlamaları varmış. Kadın, bu suçundan dolayı onu eve almıyor. Kapıyı içeriden kilitleyip onu dışarıda bırakıyor. Tutumu acımasız ve ödünsüz. Sert biçimde "Defol!" diyor.

Dönüp bir daha yalvarıyor adam, ama kadın yanıt bile vermiyor.

Kocasını eve sokmayarak cezalandıran ve adı İpek olan bu kadın konusunda öyküde pek ayrıntı yok. Kararlı bir kadın olduğu anlaşılıyor. Gerçi tutumu büyük ölçüde geleneksel, ama sınırları aştığı yerler de az değil. Örneğin toplumsal baskıyı falan umursamıyor. Kocası, "İpek" diyor usulca, "kapıyı aç lütfen.. Beni yalvartma", "komşulara ayıp oluyor." İpek, kocasının fısıltıyla söylediği bu sözlere, komşuları falan umursamadan yırtıcı bir sesle "Defol!"u çekiyor. (s.26)

ÇOK YÖNLÜ ÇÖKÜNTÜ

İpek'in orta sınıftan gelme bir kadın olduğu anlaşılıyor. Evliliklerinin ilk yıllarında, "uysal bir kedi gibi başını (kocasının) omzuna yaslar, soluğu kulak memesini yakarak fısıl fısıl konuşur"du. (s. 28)

Kocasını eve sokmayarak cezalandıran ve adı İpek olan bu kadın konusunda öyküde pek ayrıntı yok. Kararlı bir kadın olduğu anlaşılıyor. Gerçi tutumu büyük ölçüde geleneksel, ama sınırları aştığı yerler de az değil. Örneğin toplumsal baskıyı falan umursamıyor.

İpek, evlenmeden önce sevgilisiyle Marmaris kaçamakları yapabilecek kadar özgür ve yürekli de. (s.29)

Karı – koca bu iki temel öykü kişimizin ikisinin de yarım yamalak da olsa eski değerlerden koptukları, ama yeni değerlere yeterince tutunamadıkları anlaşılıyor. Birbirlerinin kişiliklerine, özgürlüklerine saygıları yok. Özellikle zaman içinde sevgileri zayıflayınca, ilişkileri uygarca değil vahşice olmaya başlıyor.

Öykümüzün anlatıcısının yorumu şöyle:

"Çok mu oldu o güzel günler biteli? Sevgi sözü fısıldayan dudaklarında ne 'Senden nefret ediyorum,' ne de 'Defol!' vardı o zamanlar. Çöküntü. Sevgilerde, ilişkilerde, bireysel yaşamlarda çöküntü. Kent orospularla doldu." (s. 29)

Üçüncü tekil kişi ağzından olmasına karşın, bilinç akışı yoluyla anlıktan (zihin) aktarmalarda, anlatıcıyla öykü kişisi yer yer örtüşse de, burada açıklama yapan bence yalnızca anlatıcı kişi. Anlıksal yansıtma yoluyla gizlemeye çalışsa da yazarın kendisi. Öyle olduğu için de öykü kişisine çizmekte olduğum gelişim biçiminin doğru olduğu kanısındayım. Öykü

Cemil Kavukçu

kişimiz, toplumdaki değer çöküntüsünden etkilenen, yabancılaşmış, günümüzden bir kişilik.

Bu, öyle bir yabancılaşma ki, kişisel yaşamın her alanını etkilemekte; evliliklerin önemli bir nedene dayanmaksızın bozulmasına yol açmaktadır.

Ve bu yeni de değil; Tanzimat'tan beri sürüp gelmekte. Ama sinemanın, ardından TV'nin yaygınlaşmasıyla hızlanan, hızlandıkça derinleşen bir oluşuma dönüşmüş durumda.

Bazı yerlerine takılsam da, bu öykünün çok iyi tasarımlandığını düşünüyorum. Hemen tüm gereçler girişte belirtilmiş, elbette yazınsal kurallar içinde. Öykü geliştirildikçe de bu gereçlerden kopulmamış, açık ya da örtük onlarla bağlantı sürdürülmüş. Örneğin öykünün başlarında konusunun karı – koca geçimsizliği olduğunu öğreniyoruz. Bu bir çatışma içinde veriliyor. Kadın geç kalan kocasını eve almıyor. Kocanın yalvarmaları da işe yaramıyor.

Acaba ne olacak düşüncesine kapılıyor okur; bir gerilim yaşamaya başlıyor. Bu, öykünün ilgiyle okunmasını sağlıyor.

MİTOLOJİK MASALIN İŞLEVİ

Koca, arabasını nereye gittiğini bilmeksizin son hızla sürmeye başlıyor. Henüz kent dışına çıkmadan bir sokak kadınına rastlıyor. Kadının dişiliğinden, çekiciliğinden etkileniyor, ama durmuyor. Gerçi kadında gözü kalıyor, ama kendi kalmıyor. Biraz sonra durup çişini yapmaya gidip geldiğinde kadını arabada oturur buluyor.

> Karı – koca bu iki temel öykü kişimizin ikisinin de yarım yamalak da olsa eski değerlerden koptukları, ama yeni değerlere yeterince tutunamadıkları anlaşılıyor. Birbirlerinin kişiliklerine, özgürlüklerine saygıları yok.

Kadının konuşmalarından sıradan bir orospu olmadığı çıkıyor ortaya. Bilge biri. Üstelik arkaik bir kişilik. Bu aşamada öykünün fantastik bir serüvene eklendiğini görüyoruz. Kadın, öykü kişimizi çok önceden tanıyormuş, hatta onun Mitolojik adının Omnes olduğunu söylüyor.

Kadın, konuştukça farklı bir ıra (karakter) sergiliyor. Ve adamın eski karısı Semiramis olduğunu ileri sürüyor. Arkaik çağlarda bir ana Tanrıça olarak doğmuş, ama yasak bir aşkın ürünü olarak. O nedenle de terk edilmiş. Çölde bir çoban bulup büyütmüş kadını. Sonunda, o vakitler Suriye Valisi olan öykü kişimizle evlendirilmiş. Ama Kral Ninos ona göz koyuyor ve eşini, diyesim Omnes'i, başka bir deyişle şimdiki adının C.K olduğu belirtilen öykü kişimizi öldürtüyor.

Bir süre sonra ikinci eşi Kral Ninos ölünce Semiramis ülkenin yönetimini ele alıyor. Kısacası; Semiramis hem bir Tanrıça hem ülke yönetmiş bir kraliçe hem de olağanüstü güzel bir kadın. Üstelik kişiliği ve dişiliği de sıra dışı. Kısacası; evliliğinde ağzı adamakıllı yanmış "mağdur" bir erkek için bulunmaz bir armağan.

Bütün bunları öykü kişimize anlatan, yolda rastladığı orospu. Adam, önce inanmıyor bu masala, ama kadın hem kendi memesindeki hem Omnes dediği öykü kişisinin memesindeki güvercin dövmesini gösteriyor kanıt olarak.

Peki, bu düzmece Mitolojik masalın işi ya da işlevi ne bu öyküde?

Sanırım en önemli neden, öyküye ilginç, daha doğrusu beklenmedik bir son bulmak. Çünkü konu olarak verilen karı koca çatışmasının apaçık, bilinen iki sonucu olabilir: Ya ayrılacaklar ya da barışacaklar. Bu, okuru doyuracak, onda estetik haz oluşturacak bir sonuç değil. Yazarımız bununla yetinseydi, öykü, öykü olmaktan bile çıkabilirdi. Oysa şimdi okur hem sanatsal bir doygunluğa ulaşıyor hem de yeni duygu ve düşüncelere açılıyor. Örneğin evliliklerdeki sorunların yeni olmadığını düşünmeye başlıyor.

Kadınla erkek arasındaki çatışmanın belirsiz bir başlangıçtan beri var olduğunu görüyoruz. Bazı farklı durumlara rastlansa da, özde bir değişim olmadığı anlaşılır biçimde söyleniyor. Karşımıza bir sokak kadını olarak çıkan arkaik Semiramis; "İnsanoğlu kendi rahatı için teknolojiyi akıl almaz boyutlarda geliştirirken canavar yanını hep korudu" (s.33) diyor.

Sanırım, yazarımız kendisiyle çelişmek pahasına, sevgisizliğin, ayrılığın bütün suçunu çağdaş sorunlara yüklemenin doğru olmadığını söylemek de istemiş.

[1] Semiramis Yağcıoğlu, "Tekinsizliğin Poetikası: Balyozla Balık Avlamak", Cemil Kavukçu Öykücülüğü- Kasabadan Kente Doğru, s. 152-156. Günce Yayınları, Mayıs 2021.

ÇETİN ALTAN'IN EN SEVDİĞİ OYUNU: BEYBABA

■ CUMALİ BÜKER

Çetin Altan'ın (1927-2015) aydın sorununu konu edindiği *Beybaba* isimli oyunu, 1960'ta sahnelenmiştir. Yazar bu eserini en sevdiği oyunu olarak niteler. (Kâmuran, 2006:79) Ailevi ilişkileri sorunlu ve yalnız bir adam olan başkarakter Beybaba'nın yaşamı, Osmanlı'nın son zamanlarından Cumhuriyetin ilk yıllarına, buradan da çok partili hayata uzanan sancılı bir sürecin doğrudan ve dolaylı etkileriyle şekillenmiştir. Bu açıdan Beybaba, savaşlar ve siyasi çalkantıların aile ve birey üzerindeki yansıması, her dönem değişen toplumsal algı, siyasetin kirli yüzü, aydın bunalımı, yanlış Batılılaşma ve kuşaklar arası çatışmaya kadar birçok konuya değinirken geniş bir mesele zinciri kurar. Günlük yaşamdan izler taşıyan kişi ve olaylardan hareketle sahnelenen piyeste, şahsi sıkıntıları ve abartılı kırılganlığından dolayı kabuğuna çekilerek toplumsal meselelerden kopan Beybaba üzerinden, aydınlardaki "kaçış" düşüncesi masaya yatırılır. *"Beybaba, ne bir devrin, ne de bir ailenin komedisi! Beybaba, temelleri çürük köhne bir evin çöküşü! Eğer Beybaba'lar böyle küser, diri diri kendilerini bodruma gömerlerse, bugün bizi güldüren bu komedi, gelecekte cemiyetimiz için bir dram olur."* (Altan, 1960:4)

Beybaba, yaşlılık günlerini bir bodrum katında eski eşyalarla oyalanarak geçiren ve ailesi tarafından küçümsenen biridir. Geldiği noktada artık bir kenara itilmiş zavallı bir ihtiyar olsa bile geçmişi savaşlar, mücadelelerle doludur. Oyun Beybaba'nın geçmişinden kesitler aktararak ilerler. Geri dönüşlerdeki amaç, okuyucunun Beybaba'nın güncel durumunu daha iyi çözümlemesine yardımcı olmaktır. Buna göre Beybaba, bir kolağasının oğludur. Çocukluğunda *"Padişahım çok yaşa!"* diye naralar atmış, Meşrutiyet ilan olunca *"Kahrolsun rezil sultan, yaşasın hürriyet!"* diye bağırmıştır. Babası "Trablus"a savaşa gidince annesiyle kalır. Annesinin etrafında "bir amca" vardır ve anne, babanın yokluğunda bu adama sığınır. Babıâli basılır, iktidar İttihat ve Terakki'ye geçer. Cephelerde dolaşan baba bir gün eve döndüğünde karısını ve "bir amca"yı vurur. Çocuk Beybaba yaşananlara tanık olmuştur. Sonra ilk aşkı canlanır Beybaba'nın gözünde. Henüz on yedi yaşındadır, I. Dünya Savaşı başlamıştır, babası gibi o da savaşa gidecektir. Babasını aldatan annesinden edindiği tecrübe ilk aşkına karşı güvensizlik duymasına neden olur.

KUŞAKTAN KUŞAĞA İHANET VE İKİ YOL: YA DİRENMEK YA BİR KÖŞEYE ÇEKİLMEK

Beybaba savaştan döner. Sahiden sevdiği kız kendisini beklememiştir. O sırada Mustafa Kemal Samsun'a çıkmıştır. Mütareke şartlarını kabullenemeyen Beybaba, Milli Mücadele'ye katılır. Vatanın kurtuluşuyla birlikte

Çetin Altan, Ara Güler ve Yılmaz Güney. Ara Güler arşivinden.

Cumhuriyet ilan edilir. Yeni rejimin çalkantılı ilk yıllarında Beybaba'da, eski mücadele arkadaşlarına karşı bir güvensizlik başlar, anlaşamaz onlarla. Siyasete atılıp yükselmek gibi ihtiraslar duymaz. Beybaba'ya göre siyasette ilerleyenler ancak "fırsat düşkünü" ve "harp zengini" kimselerdir. Kendisi öyle dürüsttür ki Paris'e sefirin yanına tayini için herhangi bir dostunun aracılık etmesini dahi kabullenemez. Beybaba çıkarlarını gözetmemekle suçlayan karısının ısrarına daha fazla dayanamayınca görevi kabul eder fakat daha gittiği gün sefiri kişisel zevkleri uğruna görev yapmakla suçlar, hatta döver. Bu olayın ardından geri çağırılır. Çevresindekiler Beybaba'yı suçlar, o ise herkesi çürümüş ve bozulmuş görmektedir. Memlekette demokrasiye geçilir, iktidar partisi seçimi kaybeder. Beybaba tüm bu yaşananlara kayıtsız kalır, bodrumda, eski eşyalar arasında kendini daha mutlu hisseder.

Oyunda günümüze dönüldüğünde karısı ile sürtüşmelerine şahit oluruz. Beybaba on beş yıl önce bir mektup bulmuştur. Mektup karısı tarafından başka bir erkeğe yazılmıştır. Kendisi Paris'teyken kaleme alınan mektubu bulduğunu karısından yıllarca saklamıştır. Görüldüğü üzere, Beybaba da babasıyla aynı kaderi paylaşmış, ülkesi için vazifedeyken annesinin babasını aldattığı gibi karısı da ona ihanete etmiştir. Artık *"bütün insanlara yabancı, küs"*tür o. Kızı Semra bile babasının hayatı hakkında yeterli bilgiye sahip değildir, üstelik onun da başka bir adamla ilişkisi vardır. Evli olan Semra'nın yasak aşkını öğrendiğinde bir yıkıma daha uğrar, kızını da "bütün kadınlar gibi" basit ve zavallı görür Beybaba. Buna karşın kızına kimseyi aldatmadan yaşamayı salık verir. Sahte aydın Memduh'a ise namuslara göz dikerek dünyayı düzeltemeyeceğini söyler. Kocasının mektubu bulduğunu öğrendikten sonra yelkenleri suya indiren Büyük Hanım, Beybaba'nın bodrum katında yaşama isteğine daha fazla karşı çıkamaz ve *"Bu evi temelsiz bırakmayalım"* der. Böylece Altan, ailede her şeyin eskisi gibi süreceğini bize sezdirmiş olur.

BEYBABA'LAR NASIL KURTULUR?

Elbette, "fazla dürüst" yaşayan ve bu yaşam biçiminin bir benzerini kimsede bulamayan Beybaba'nın, dürüstlük, ilkecilik gibi meziyetlerin kendisine hiçbir şey kazandırmadığını sezip edilgen bir kişiliğe bürünerek şu ürkütücü dünyayla, toplumla ve hatta ailesiyle arasına mesafe koyması birçoklarına göre kabul edilir bir aydın tavrı değildir. Bizzat kendi hayatı politik dalgalanmalarla geçen, hep doğru bildiğini yazan eylem insanı Altan'ın da bu tavrı onaylamayacağı aşikârdır. Fakat Beybaba kendine özgüdür, kendiyle sınırlıdır. Kukla bir kahraman yaratmayan Altan, bu sayede Beybaba hakkında verilecek hükmün birbirinden farklı olmasının da önünü açmıştır ki bu, genellikle nitelikli yazınsal eserlerde göze çarpan bir özelliktir. O hâlde okur olarak bizler de Beybaba'yla ilgili ulaştığımız değişik sonucu açıklayalım: Derin bakıldığında o aynı zamanda anlayış görmeyi, şefkati hak etmiyor mu? Zaten kendisi de ömrü boyunca içten içe bu sıcak ilgiyi aranıp durmuştur. Onun kusurları, hataları eksik değil belki ancak bu zaaflardan her devrin aydını ders çıkarmalıdır. Sağlıklı bir toplumun inşası için bu çok önemlidir. Öte yandan şunu da sormak gerekiyor: Beybaba neden ülküsünü yitirmiş, kendine dahi yabancılaşmıştır? Cevap Beybaba ve benzerlerinin yalnız mizaçlarında gizli değildir. Onların kötü sonlarını salt kişilik üzerinden açıklamaya çalışmak, meseleyi basit bir düzeye indirerek tartışmak anlamına gelir. Gerçek şudur ki, böylesi aydınlar yetiştikleri çevrenin meyvesidirler. Aile felaketleri, sosyal savruluşlar, eğitim şartları, dine bakış, geleneklerin toplumdaki etkinliği, ekonomik yapı, ahlaki anlayış vb. faktörler bir kenara konamaz ve sözü geçen toplumsal çarpıklıklar düzeltilmeden bireyin direnme ve sağlıklı düşünme gücüne sahip olması beklenemez. Bireysel mutluluğa erişmenin en güçlü yolu sağlam inşa edilmiş bir sosyal yapıdan geçmektedir. Çıkış arayan Beybaba'nın yılgınlığa düşüp kaçışı tercih etmesi de yine bu bağlamda irdelenmelidir.

Yazımızı oyundan alınmış manidar bir diyalogla bitirelim:

Reşit Efendi: *Çok tuhaf adamsın be birader... Nereden çıktı şimdi şu uskumru... Başbakan istifa etmiş diyor.*

Beybaba: *Tanır mısın çabucak uskumruyu?*

Reşit Efendi: *Tanımaz olur muyum, benim balıkçılığımı bilirsin. (...)*

Beybaba: *Nereden tanırsın uskumruyu?*

Memduh: *Herhalde kuyruğundan tanırım... (...)*

Beybaba: *Bunların hepsi uskumru...*

Memduh: *Başbakanların mı?*

Beybaba: *İnsan bir balığı bir kere tanıdı mı? Bizim kıyılardan hep aynı balık çıkar...*

Gerisine kulak asma...

---

* ALTAN, Çetin (2002), Bütün Tiyatro Eserleri, İstanbul: İnkılâp Yayınları.
* "Bayram Etmeliyiz" (1960, Aralık), Türk Tiyatrosu (İstanbul Şehir Tiyatroları Dergisi), Sayı: 329, s.3-4.
* KÂMURAN, Solmaz (2006), İpek Böceği Cinayeti-Fotoğraflarla Çetin Altan'ın Yaşam Öyküsü, İstanbul: İnkılâp Yayınları

Şükran Kurdakul'un DEVRİMCİ YAZINIMIZDAKİ YERİ

■ ASIM ÖZTÜRK

Şükran Kurdakul bir panelde Server Tanilli, Konur Ertop ve Öner Yağcı ile. Fotoğraf Kadir İncesu

Şükran Kurdakul daha yaşamının ilk bilinçlenme döneminden başlayarak örgütlü olma, örgütlü bir biçimde yazının ve edebiyatın ana sorunu olan karşı duruş ve karşı eleştiri gerçeğini kavramıştı. Karşı duruş gerçekliğini bilinçli bir biçimde bir öğretiye dayandırması gerektiğini biliyordu.

İçinde yaşadığınız zamana durup baktığımızda çoğunlukla gözden kaçırdığımız ya da düşünsel birikimlerimizde yerli yerine oturtamadığımız anlar olmuştur. Geriye dönüp okuduklarımızı yeni bir bakış açısıyla yeniden düşündüğümüzde eksik kalan bölümlerin, güncelliğin de getirdiği birikimlerle doldurulduğunu, tamamlandığını görürüz.

Eksiklerin yeni bir bakış açısıyla tanımlandığı, sürecin akışı içinde bugünlere gelen onca birikimin tümünde tarihselliğin ağır ağır tamamlandığını görürüz. Aslında yaşama ve yaşanılana doğru bir açıdan bakamayışımızın bu körlüğe neden olduğunu anlarız. Sezdiğimiz o küçük ayrıntılarla başlayan olumluluğu kendi içinizde çoğaltırız.

Şükran Kutdakul'u yeniden okuduğum, ürettiği tüm çalışmaları yeniden gözden geçirdiğim zaman böyle bir eksikliğin bende de yıllar boyu o sıradanlık içinde sürdüğünü gördüm. Birçok yazar ve şair gibi yazdıkları kültürel birikimimize birer olumlu katkıdır bakışıyla o yanılgıyla dolu

Mehmet Ali & Akşamsefası

düzlemin ötesine geçmemiştim. Oysa Şükran Kurdakul daha yaşamının ilk bilinçlenme döneminden başlayarak örgütlü olma, örgütlü bir biçimde yazının ve edebiyatın ana sorunu olan karşı duruş ve karşı eleştiri gerçeğini kavramıştı. Karşı duruş gerçekliğini bilinçli bir biçimde bir öğretiye dayandırması gerektiğini biliyordu. Tüm bu nedenlerin ve sorunsalların dayandığı, bunun ötesinde çözümlerinin de üretilebileceği alanların elde tutulmasının örgütlü bir yapıdan geçtiğini kavramıştı.

Yeni kurulmuş bir Cumhuriyet'in paydaşlarının kamusal ağırlıkları tam belirlenmemişken, bu paydaşlar arasında güç savaşlarının giderek derinleştiği yıllardı. Söz söyleyerek, sözcüklere anlam yükleyerek içinde bulundukları konumları anlatmanın yöntemleri aranır olmuştu. Bu yaklaşımlardan esinlenerek yola çıkan, belirli bilimsellikler içinde çözümler ve yaşananlara doğru yanıtlar üretmeye çalışan yazarlar ilk göze batanlar olmuştur. Gücü eline geçirmeye çalışan sınıfsal katmanların, birbirine yakın duran ticaret ve toprak yöneticilerinin bu savaşımdaki yeri daha da belirgin konuma gelmiştir. Kurtuluş Savaşı sürecince neyi var neyi yoksa onunla bu toplumsal değişimi desteklemiş olan halkın giderek dışlandığını görmüştük. Giderek bu egemen gücün bencil tavrıyla çoğunlukla emekçi kesimin yaşamın dışına itilmesinin tanıklığını yaşayan yazarların karşı yazıları, şiirleri bu kesimleri oldukça korkutmuştur.

EMEKTEN YANA BİLİNÇLENME

Şükran Kurdakul'un ilk uyanışı da böyle başlamıştır. Kaldı ki hiç tanımadığı babası, bir yaşındayken yitirdiği Binbaşı Mehmet Salih de ülkenin kurtuluşuna her şeyini vermiş insanlardan birisidir. Lise son sınıfta o zamanlar yakınlık duyduğu toplumcu bir partinin Denizli örgütlenmesini yapmak için gittiği zaman tutuklanarak bu sert karşı duruşun ilk kötü değerlendirmesini yaşamıştır. Cumhuriyet'in kuruluş sürecinden başlayarak egemen güçler arasındaki bu çekişme yaşanmaya başlamıştır. Ne yazık ki kurumları ve yapıları henüz oturmamış olan Cumhuriyet'in İlk yıllarında toplum adına söz söyleme yetkinliğinde olan aydınlara ve yazarlara baskılar yoğun bir biçimde yönelmiştir. Baskının ve tutuklamaların yazarlar ve aydınlar üzerinde iyice yoğunlaşması artmıştır. Bu olumsuz gündem, toplumun büyük kesiminin gözünden kaçırılırken, ayırtında olan yazarlar da susturulmaya çalışılmıştır. O yılların öğrenme, toplum adına yeniliklerin ve devrimlerin ardından giderek daha yaşanılası bir ülke oluşturmanın sancılarını duyan yazarlar karşı duruşlarını, ne yaşarlarsa yaşasınlar sürdürmeyi yeğlemişlerdir.

Osmanlının son yıllarında yaşadığı değişim ve dönüşüm süreçlerinde karşılaştığı sancıların birer uzantısı konumundaki bu tartışmaların giderek vardığı kötü yerin uzantısında sürgünler ve cezaevleri olmuştur. Yeni kurulan Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayarak halkın büyük çoğunluğunun dışlandığı yönetim anlayışının yanlışlarıyla yazılıp çizilmesi belirli çevreleri sarsmış ve değişime zorlamıştır.

Lise yıllarında yazdığı aydınlanma birikimiyle sözcüklere, dizelere döktüğü ürünlerinin dergilerde, gazetelerde yayınlanıyor olması Şükran Kurdakul'u yazma konusunda yüreklendirmiştir. Dört beş ay süren bu tutukluluk süreci sonrası annesiyle

Şükran Kurdakul, Tavas - Denizli
Foto: Kadir İncesu

birlikte Karşıyaka'dan İstanbul'a taşınması, daha geniş düşünce ve yazın ortamına kavuşması Şükran Kurdakul'un temel değişimlerinin başladığı dönemlerdir. Emekten, üretimden yana olan bu birikimlerini dizelerine dönüştürürken, bir örgüt içinde olmayı hep ön planda tutmuştur. Yaşadığı zamanın dayatmalarına buyun eğmeden düşüncelerini ve sanatını gerçekleştirme konusunda duyarlı, dirençli, inançlı bir kişiliğin oluşmasında öğrendiklerinin payı büyüktür. Yaşamı buyunca bu tavrını hiçbir zaman değiştirmemiştir. Yaptıklarına ve yazdıklarına baktığımız zaman bunu çok rahat görebiliriz. Hiç kolaya kaçmadan bunca sözcüğün, bunca yazılan tümcenin arkasında yatan o derin birikimin izlerinin ardına düşecek olursak onun dünya görüşünün derinliğini ve genişliğini de kavramış oluruz.

Şiirlerini, öykülerini, edebiyat tarihçiliğini ayrı yazı konusu yapabiliriz. Bugüne dek onun asıl üzerinde durulması gereken dünya görüşün-

den kaynaklanan kültürel birikimlerin geleneksel yapıdan çıkarılıp daha bilimsel bir bakış açısıyla yerli yerine oturtmasıdır. Önceki dönemlerle bölüm bölüm değerlendirmelerle altı çizilen kültürümüzde, edebiyatımızda ki bu değişim ve gelişim sürecinin bir bütünselliğe kavuşturulmasıdır. Yazınımızın hiçbir sürecini dışlamadan tüm birikimlerin kendi koşullarında bilimsel değerlendirmelerini yaparak içinde bulunduğu, savunduğu ilerici, devrimci, sosyalist yaşam görüşünün kültür anlayışını oluşturmaya çalışmıştır. Doğru bir açıdan bakarak daha askerlik yıllarında Divan edebiyatımızın dilsel ve imgesel varsıllıklarının ayırtına varmış, çıktığı bu uzun kültürel yolculukta doğru okumalar yaparak kendine büyük kazanımlar sağlamıştır.

KÜLTÜRE DAYALI DEVRİMCİ GELİŞME

Gençliğinin o yıllarından edindiği birikimlerle sonraki yıllarda iki büyük edebiyat tarihi kitabını (Çağdaş Türk Edebiyatı 1 Meşrutiyet Dönemi – Çağdaş Türk Edebiyatı 2 Cumhuriyet Dönemi) ortaya çıkarmıştır. Yaşamı ve yazını bir bütünsellik içinde görerek, kendinden önceki kuşakların el yordamıyla bulduğu, sezdiği birikimleri düzene koyup yaşam görüşünün kültürel birikimlerinin temellerini atmıştır. Parçalanmışlık içinde neredeyse bireysel başkaldırıların darmadağınık durduğu yerden yeniden toparlanıp ayağa kalkmasını sağlamıştır. Temelleri bilime ve kültüre dayanmayan devrimci gelişmenin, bunca örgütlü yapılara karşı nasıl yetersiz kalacağının tartışmasını getirip bu dağınıklığın ortasına koymuştur. O günden sonra örgütlü yapıların daha geniş emekçi katmanlarında kök salacağı bilinçlenmenin önündeki belki de en büyük kültürel engelleri ortadan kaldırmıştır.

Kültürel tarihe böylesine derin bir açıdan bakarak yaşamını, içinde bulunduğu sanatçı örgütlerini eleştirmiş, doğru olanı konuşarak yaşamı yönlendirmeye çalışmıştır. Gençlik yıllarından başlayarak yayın yaşamına girmiş hem kendisinin hem de belirli çevrelerin kurduğu engelleri aşamayarak yayınlama olanağı bulamayan arkadaşlarının kitaplarını yayınlamıştır. O günlerde toplumcu ve devrimcilere karşı yoğun baskı vardır. İş ve emek alanındaki sömürü giderek yaşanmaz hale gelmiştir. İnançlarından, yaşam görüşünden ödün vermeden ayakta kalarak, tutuklanmaktan, polis izlemesinden arta kalan zamanlarında toplum adına, toplumcu görüş adına söz söylemekten geri durmamıştır.

Hazırladığı Yazarlar ve Şairler Sözlüğüyle kültür alanında belirli egemen çevrelerin kalıplarını ve sınırlarını aşarak büyük kentlerin dışındaki önleri kesilmeye çalışılan genç yazın ve sanat emekçilerine bu çalışmasında yer vermiştir.

Bugün bile birçok ilerici değişimlerin geriye dönüşü, tümüyle yaşanmıyorsa bunda o insanların, o yazarların, o şairlerin büyük özverisi, acılarla yüklü yaşanmışlıkların payı vardır.

İçinden geçtiği tüm bu süreçlerin toplum bilimi, toplum değişimi konusunda değerler taşıdığını bilerek, bunların yarınları daha da güzel kılmak için verilecek savaşımda önemli değerler olarak izlenmesi, biriktirilmesi, okunması gerçeğini görmüştür. Devrimci yaşam görüşünün besleneceği, destek bulacağı, yola çıkarken yeniden yeniden yaşayarak, başa dönerek öğrenmesi gerekliliğini ortadan kaldırarak yeni bir devrimci kültürün oluşmasını sağlamıştır. Büyük emeklerle üretilenlerin okurlarıyla buluşması, geniş emekçi kesimleriyle kurulan eğitimsel değişimlerin derinlikler taşıması konusunda yaptıkları çok önemlidir.

Yeni bir kültür anlayışının parçalı (eklektik) yaklaşımından sıyrılarak daha bütüncül bir yaklaşımla görülmesi ve değerlendirilmesi gerçekliğinin altını çizmiştir. Her şairin, her öykücünün, her romancının başa dönerek kendi çabalarıyla oluşturmaya çalıştığı kültürel birikimi belirli bir düzene oturtmuştur. Buradan bakıldığı zaman kolaymış, hemen kavranılıyormuş gibi gelen bu devrimci yaklaşımın o güne dek yaşanan dağınıklık ve zorluk incelendiğinde değeri çok daha iyi anlaşılacaktır. Devrimci değişimin öyle sıradan, öyle yüzeysel siyasi birikimlerle gerçekleşmeyeceğini bilerek, öncelikle kültürel oluşumun önemini kavramış ve vurgulamıştır. Bunun alt yapısını kuracak bir biçimde yazın çalışmalarını sürdürürken içinden geçtiği toplumsal süreçlerin ne kadar uzun zaman aldığının da bilincindedir.

EDEBİYATI BÜTÜNSEL BAKIŞLA GÖRMEK

Sabırlı, inançlı bir biçimde edebiyat tarihçiliği yaparak sorumluluk duyduğu tüm alanlarda hiç yüksünmeden, hiç karşılık beklemeden, popülist duygulara kapılmadan üretmiş ve çalışmalarını yapmıştır. Toplumcu görüşünün temel ayaklarından, belki de en önemli ayaklarından birisi olarak yazınsal kültürün birikimlerini belirli bir düzene oturtarak yaşama geçirmiştir. Hiçbir söylemin bu gerçeklikten kaçamayacağı ortada dururken son yılların dayatmalarının yanılgısına düşenler olacaktır. Bu tür gösterişli yönlendirmelerin bilimsellikte yeri yoktur. Süreç akar, süreç geçer, yaşamın derinliklerinden beslenen sanat yapıtları söyleyeceğini söyler, geçerliliğini korur. Öğrenilmesi gerekenleri içinde barındıran, bunları yaparken de sanat olarak öğretme duygusuyla yola çıkmadan, bire bir yaşatarak, sezdirerek kültürel dönüşümlerin yolunu açar.

Şükran Kurdakul'un bunca çalışmasından sonra hiçbir yazın emekçisi geriye dönüp, onun altını çizdiği gerçekliği yok sayarak yeni yollar aramaya gerek duymaz. Bu hem zaman yitimi hem de düşünsel bir körlük olur.

Şükran Kurdakul bilimsel yaklaşımıyla, kültürün hangi alanında olursa olsun tüm bu birikimlerin büyük kültürel genişlik içinde ele alınması gerekliliğinin altını çizmiştir. Sığ beslenmelerin, kültürel dar görüşlülüğün günümüzde, bunun da ötesinde devrimci bir görüş içinde yeri olmadığının vurgusunu kendi yaklaşımıyla, yaptıkları ve yazdıklarıyla belirtmiştir. Şükran Kurdakul'un yazınsal birikiminin altında yatan bu büyük itme gücünün, bu büyük taşkınlığın kaynağı da budur. İnsana ve olgulara dar açılardan bakmayarak onda var olanın ne büyük devinimler içerdiğini görerek kendinden önceki yazarların dışına çıkarak, taşarak yeni olguların şiirini, öyküsünü yazmıştır.

Kültürümüzün; karşı koyuş, karşı duruş kültürümüzün önemli kişilerini Namık Kemal kitabında, Nâzım'dan Armağan ortak kitabında, Nâzım'ın Bilinmeyen Mektupları, Şairce Düşünmek kitaplarıyla yeniden gündeme getirerek okurun özenli bakışlarına sunmuştur. Onca zorluğa, onca engellere aldırış etmeden örgütlenmenin önemini bilerek buralarda kurucu olmuş, yönetici olmuştur. Toplumsal sorumluluğun her alanda sürdüğünü bilerek bize değer katan ne varsa, tümünü o büyük kültürel birikimin içine katmaya çalışmıştır.

Bütünselliği görmeden yaşamın bir yerinden başlayarak sürdürülen çalışmaların en kısa sürede aşılacağını bilerek toplumsal ve tarihsel gerçekliğin bütünlüklü çerçevesi içinde araştırmalarını yürütmüştür. Sapmaların, dönmelerin bu bilinç eksikliğinden kaynaklanmaması için, bütünleştirici olan birikimleri okurun, insanın, üretenin önüne koyarken eksik olan her alana yetişmeye çalışmıştır.

KURDUĞU VAKFA BİLE ADINI KOYMADI

Ölümünden sonra anma etkinliğine konuşmacı olarak gittiğim Şükran Kurdakul'un bir vakıf girişiminde de bunu gördüm. 1960'lı yılların başında yöneticisi olduğu Türkiye İşçi Partisi'nin Balıkesir milletvekili adayı olarak çalışmalar yaptığı Balıkesir'in Bigadiç ilçesinde, yine o ilçenin özverili devrimci öğretmen ve diğer mesleklerden kişilerle oluşturdukları vakfı yakından tanıma olanağı buldum. Gördüm ve öğrendim ki bu oluşumda bile kendisini hiçbir zaman öne çıkarmamış, kayınbabasının adını vakfa verdirerek, orada eğitim zorluğu çeken köylü kızların okuyabilmeleri için iyi bir olanak sağlamıştır. Vakfın sadece giriş bölümünde Şükran Kurdakul'dan bir iz görebilirsiniz. O da, bir yaşındayken yitirdiği Kurtuluş Savaşı Madalyalı babası Binbaşı Mehmet Salih'in kırmızı şeritli madalyasıdır. Bunun dışında binanın hiçbir yerinde, kapının girişinde Şükran Kurdakul'la ilgili, onun bu vakfı Bigadiç'e kazandırdığıyla ilgili bilgiyi göremezsiniz. Yaptığı eylemin ne derin toplumsal içerikler taşıdığını böylesine bilerek, bu eylemlerin; yazmak, biriktirmek, üretmek, yayınlamak, tüm bunların önünü açmanın adından daha önemli olduğunun bilincinde olmuştur. Oluşan kültürel birikime bu davranışıyla yeni bir anlam eklemiştir.

Bugüne dek yayınladığı on adet şiir kitabı, dört adet öykü kitabı, yedi adet edebiyat tarihi ya da edebiyat tarihini içeren kitabı, dört adet de düz yazılarını topladığı kitaplarıyla yazın sürecinin içinde olmuştur. Siyasi oluşumların içinde varlık gösterirken yazar örgütlerinin kurucuları ve yöneticileri konumunu sürdürmüş, sorumluluktan kaçmamıştır.

Şükran Kurdakul bu birikimin, bu inancın şairi, öykücüsü, edebiyat tarihçisi ve yazın insanıdır. Onun diğer yoldaşlarından bir adım önde durmasının arkasında da bu geniş, bütünleyici birikim yatmaktadır. Örgütçü, eylemci yanını da besleyen, destekleyen yaşamın gerçeklerine, onun içindeki tüm olgulara bilimsel bakışından hiç ödün vermemiştir.

18.03.2021

Şiirevi-Güvendik-Urla-İzmir

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2021/ARALIK

BAZI KİTAPLARI OKUMAK ACI VERİCİ BİR DENEYİMLE ÖZDEŞTİR

■ DR. ULVİ ÖZDEMİR

Biliyoruz ki Avrupa'daki insanlar 1914'e doğru savaşı istediler. Bütün halklar, çok büyük ölçüde bu savaşı benimsediler, çağırdılar, büyük bir neşe ve tutkuyla savaş meydanlarına koştular. İnsanlığın bir avuç devlet adamı ve asker yöneticilerin elinde nasıl toplu cinnet partilerine sürüklenebildiğinin örneğidir bu savaş.

Hepimizin okuduğunda etkilendiği, unutamadığı romanlar vardır. Örneğin John Fowles'in *Büyücü*'sü beni çok etkilemişti. Bu etkiyi sözcüklere dökmek olanaksızdır. Ne kadar anlatırsanız anlatın hissettikleriniz sözcüklere dönüşürken eksilir. Zaten sözcüklerin duygular ve gerçekler söz konusu olduğunda ne kadar saydam olduğu tartışılır. Ama bazen de öyle anlatımlarla karşılaşırız ki anlatılmak istenen gerçek önümüze serilir. Birden o sahnenin parçası, o olayın tanığı olursunuz. Beni okuduğumda daha ilk satırlardan başlayarak etkileyen ve bu girişi yazmama neden olan roman Gabriel Chevallier'in *Korku* adlı romanı oldu (Sel Yayıncılık, 1. Baskı, Ekim 2021, 295 sayfa).

Korku, benim bugüne kadar okuduğum savaş romanları arasına beni en çok sarsan roman oldu. Aynı zamanda çok düşündürdü. Bu romanı okurken arada 1957 yılı yapımı olan ve Stanley Kubrick'in yönettiği, başrolünde Kirk Douglas'ın oynadığı *Paths of Glory (Zafer Yolları)* filmini de izlemenizi öneririm. Bence bu roman ile sözünü ettiğim film birbirini çok iyi tamamlıyor ve aslında aynı gerçekliği farklı yollardan dile getiriyorlar.

Bu roman beni çok etkiledi ve çok düşündürdü. Hakkında akademik bir dergide bilimsel bir inceleme de yazmak istiyorum, çünkü 1. Dünya Savaşı ve genel olarak da savaş ve insan ilişkisi bakımından çok fazla şey söyleyen, çok yoğun bir roman. Anlatımı çok güçlü. Cümleler, betimlemeler çekiç gibi. Diyebilirim ki savaş ve şiddet söz konusu olduğunda günümüzde büyük ölçüde sinema sanatına üstünlüğü kaptırmış olan edebiyat sanatının yeniden hak ettiği konuma gelmesinin de bir örneği. Anlatımın imgesel bütünlüğü, görsel malzemenin bile veremeyeceği bir sahicilik, görkem ve güce sahip. Bize edebiyatın gücünü gösteren muhteşem bir eserle karşı karşıyayız. Ama aynı zamanda bilimsel olarak da sadece savaş ve insan üzerinde değil, birey-toplum-devlet ilişkisi hakkında da değerlendirmeler yapmak için insanı zorlayan bir eser.

Romanın bugüne kadar Birinci Dünya Savaşı hakkında yazılan eserlerde ortaya konan gerçekleri pekiştiren bir içeriği var. Gorki'nin dediği söz geliyor aklıma: *"Romandaki gerçek, gerçekten daha gerçektir."* Sanıyorum buna benzer bir ifadeydi. Tam da bu roman için söylenmiş bir söz sanki.

Biliyoruz ki Avrupa'daki insanlar 1914'e doğru savaşı istediler. Bütün halklar, çok büyük ölçüde bu savaşı benimsediler, çağırdılar, büyük bir neşe ve tutkuyla savaş meydanlarına koştular. İnsanlığın bir avuç devlet adamı ve asker yöneticilerin elinde nasıl toplu cinnet partilerine sürüklenebildiğinin örneğidir bu savaş.

"Sanki bir şölen başlıyor.
Sadece kafeler açık kalmış" (s.21)

Bu sade gerçekliktir. Avrupa'da yaşayan insanlar savaşa bir pikniğe gider gibi gittiler.

Birinci Dünya Savaşı öncesi Avrupalı insanın körlüğü yanında bencilliği ve şişkin egosu da birçok bilimsel eserde dile getirilmeyen basitlikte dile getiriliyor:

"Balkan savaşlarına gelince, bize azıcık olsun dokunmadılar. Biz Avrupa'nın göbeğinde bulunanlar, kendi uygarlığımızın üstünlüğünden pek emin, oraların alt sınıftan insanlarla dolu olduğunu varsayardık. Onların arasındaki savaşlar bizim gözümüzde banliyölerin ücra köşelerinde birbirine giren serserilerin itiş kakışından farksızdı." (s.22)

İnsanlık bu büyük kitlesel katliama nasıl sürüklendi? Hâlâ sorduğumuz, yanıt aradığımız bir soru. Gabriel Chevallier çok basit, yalın ve kaba bir

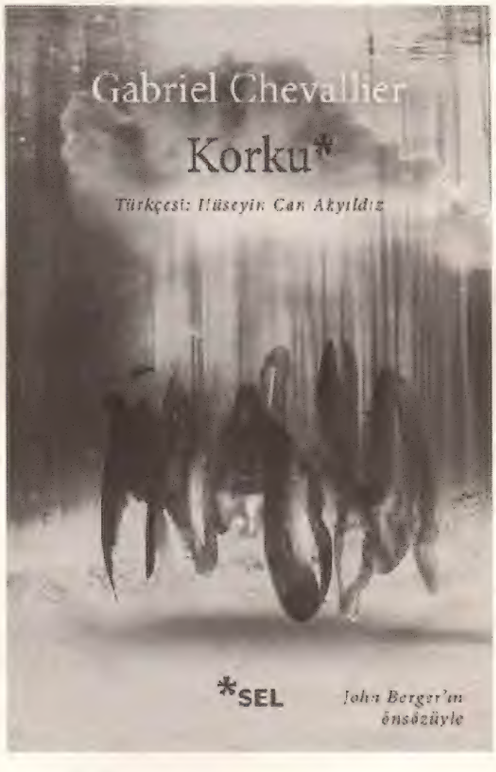

Anlatımın imgesel bütünlüğü, görsel malzemenin bile veremeyeceği bir sahicilik, görkem ve güce sahip. Bize edebiyatın gücünü gösteren muhteşem bir eserle karşı karşıyayız. Ama aynı zamanda bilimsel olarak da sadece savaş ve insan üzerinde değil, birey-toplum-devlet ilişkisi hakkında da değerlendirmeler yapmak için insanı zorlayan bir eser.

Korku, benim bugüne kadar okuduğum savaş romanları arasına beni en çok sarsan roman oldu. Aynı zamanda çok düşündürdü. Bu romanı okurken arada 1957 yılı yapımı olan ve Stanley Kubrick'in yönettiği, başrolünde Kirk Douglas'ın oynadığı *Paths of Glory (Zafer Yolları)* filmini de izlemenizi öneririm. Bence bu roman ile sözünü ettiğim film birbirini çok iyi tamamlıyor ve aslında aynı gerçekliği farklı yollardan dile getiriyorlar.

yanıt veriyor bu soruya. Çok acımasız bir yanıt, ama insanlığın "modernlik" maskesini alaşağı ediyor. Kabullenemeyeceğimiz bir netlik var bu sorunun yanıtında; insan doğayı yendiği için kendi doğasını da yenmiş gibi davranıyor:

"İnsanlar aptal ve cahiller, sefalet içinde oluşları da bundan. Düşünmek yerine kendilerine söylenen, öğretilen şeye inanıyorlar. Kölelikten rezil bir tat aldıkları için hiç sorgulamadan bir lider ya da efendi seçiyorlar kendilerine.

İnsan tam bir koyun. Orduların kurulması, savaşların yapılması, bu sayede mümkün oluyor. Gösterdikleri o aptalca uysallığın kurbanı olarak ölüp gidiyorlar." (s.22)

Çok güçlü eleştiriler var bu satırlarda. Düşünüyorum da Aydınlanma aslında böbürlenme miydi? Vaatler gerçeğin yerine mi geçti? Sefalet içinde kalan kitlelerin kendi gözlerinde kendilerini önemsizleştirmesi, bu önemsizliğin bilincinde olması, şiddetin doğallaşmasının nedeni olabilir mi? Yaşadığı sefalet içinde önemsiz bir varlık bilinciyle dolan insan, diğer insanları da önemsiz, rahatça şiddet uygulanabilecek yığından sadece biri olarak görmekte zorluk çekmiyor. İnsanların savaş meydanlarında bu kadar rahat ölüme sürülebilmeleri, bu kadar rahat öldürmeleri, öldürmeyi olağanlaştırmaları belki de bundan:

"Almanlara şöyle söylediler: 'Kutlu savaş için ileri! Nach Paris. Tanrı sizinle. Büyük Almanya aşkına.' Ve her şeyi ciddiye alan barışsever, iyi Almanlar fetih aşkıyla harekete geçtiler, yırtıcı hayvanlara dönüştüler.

Fransızlara ise 'Bize saldırıyorlar. Bu haklı bir intikam savaşıdır. Hedefimiz Berlin' dediler. Ve hiçbir şeyi ciddiye almayan Fransızlar, küçük rantçılık rüyalarından uyanarak dövüşmek için kolları sıvadılar.

Avusturyalılar, Belçikalılar, İngilizler, Ruslar, Türkler ve İtalyanlar için de durum aynıydı. Bir hafta içinde yirmi milyon medeni insan, yaşamakla, sevmekle, para kazanmakla, geleceğe hazırlanmakla meşgul olan yirmi milyon insan, her şeyi yarıda bırakıp gidip başka insanları öldürmeleri konusunda talimat aldı. Ve bu yirmi milyon kişi kendilerine ***görevlerinin*** *bunu gerektirdiği söylendiği için, bu talimata uydu." (s.23)*

(...)

"Tanrılarının ve hükümdarlarının sözüne uyan, güvenilir yirmi milyon insan... Ya da yirmi milyon embesil... Benim gibi!"

Tam bir iç dökme... O kadar çok satırı çizdim ki... Cümlelerin, kelimelerin gücü diye bir şey varsa bu roman bunu gösteriyor. O kadar çok "doğru" diye kitabın kenarlarına not aldım ki bu kitabı okurken... Bir romandan ötesi. Bir sosyoloji kitabı, bir tarih kitabı bir siyaset bilimi kitabı, bir psikoloji kitabı olarak da okunabilir.

Böyle bir kitabın Türkçeye bu kadar geç çevrilmesi (ilk baskısı 1930!) akıl alır gibi değil.

Üzerinde daha çok konuşacağımız bir roman.

Böyle romanları okumak için varız.

TEMMUZ

■ ALİ ASKER AKTAŞ

temmuz
suların inceldiği zamandı
üveyiklerin çoğaldığı
aşk ve hasat vakti
sen gelmiştin köye
çifte bayramdı evimiz
kıskanırdım
pınara gitsen
gelmeyecek sanırdım

temmuz
mısırlar sütlü
nohutlar yetkindi
doruğunda meşelerin
hopallar öterdi
sıcak bahanemiz
koruya dalardık
annem gülümser
tez gelin derdi

senin baban kentliydi
benimki rençber
sizin evde sol yasaktı
bizimkinde Denizler...

ela gözlü bir oğlan
sensiz divaneydi geceler
oysa sana köy seyrandı
gülerek giderdin
soluğum kesilirdi ardından
yıkılır kalırdım

döndüm
tam on üç yıl sonra
yine temmuzdu
şiir yaralı
şairler yakıyordu Sivas
kapına geldim
yüzüne baktım
yüzüme bakmadın

temmuz
aşktı bizim dağlar
hopallar öterdi
kızılcıklar dal kırar
suretin düşerdi suya
göller güzelleşirdi

benim
yeşil parkam
senin
sarı bir kazağın vardı
o günden beri
ayçiçeklerine vurgunum

Mehmet Ali & Akşamsefası

PROF. DR. ÖRSAN K. ÖYMEN:

"BU ZİHNİYETLE TÜRKİYE, ORTA ÇAĞ'DA YÜZLERCE YIL ÖNCESİNDE KALMIŞ TEOKRATİK BİR DEVLET OLMAKTAN KURTULAMAZ"

■ SÖYLEŞİ: SİNAN ALBAYRAK

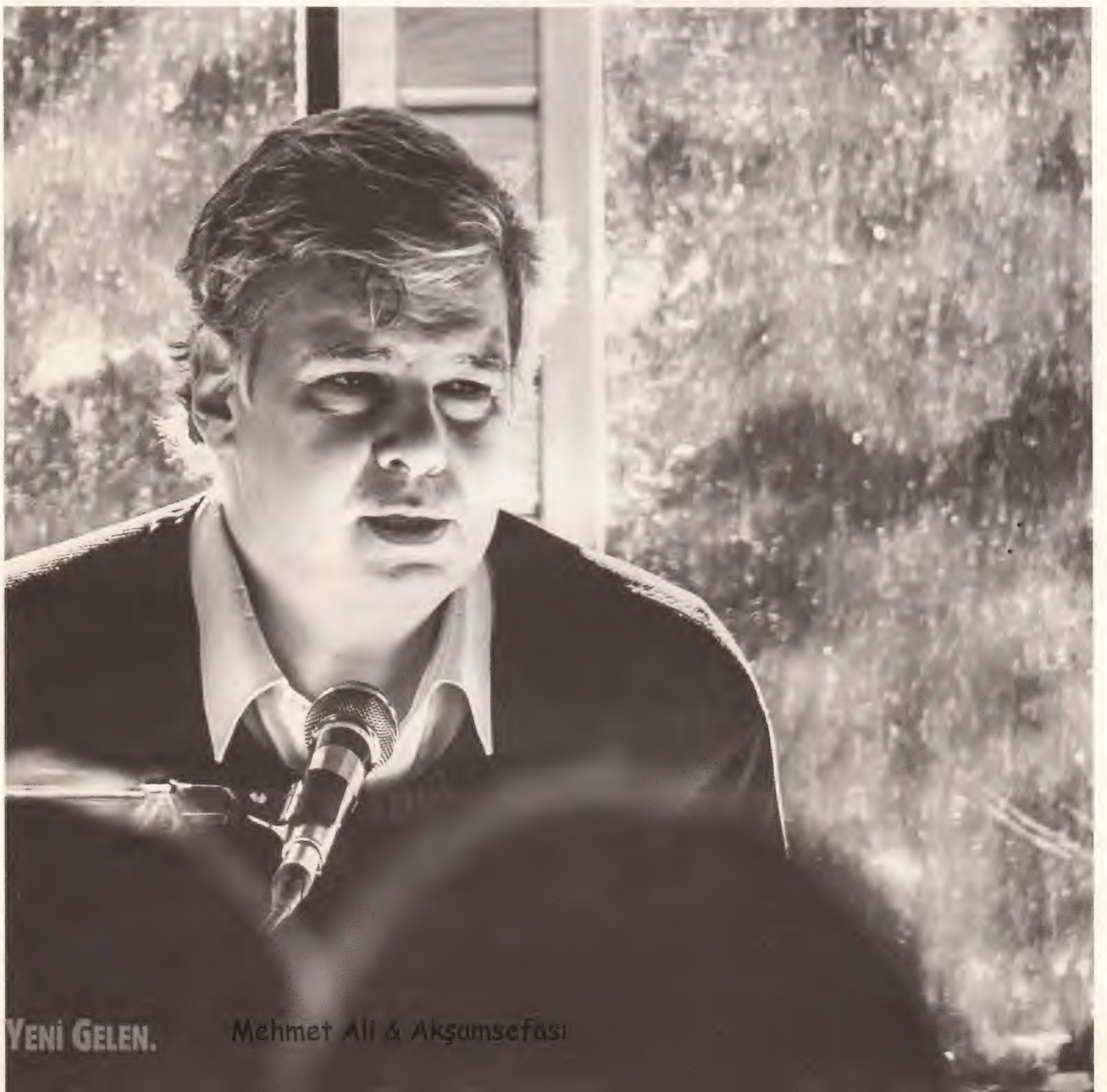

Mehmet Ali & Akşamsefası

Felsefe elbette sadece Ege'ye özgü değildir, ama doğum yeri Ege'dir. Felsefe serüveni antik Yunan uygarlığında Ege'de, bugünkü Türkiye ve Yunanistan topraklarında, Ege'nin iki yakasında ortaya çıkmış ve gelişmiştir. **Hatta önce batı Anadolu'da, M.Ö. 7. ve 6. Yüzyılda Miletos'da yeşermiş ve daha sonra Atina'ya aktarılmıştır.**

SİNAN ALBAYRAK-Bu sene 22. yılını dolduran Assos'ta Felsefe buluşmaları, etkinliğe katılan konuşmacılardan biri tarafından Felsefenin Ege'ye teslimi, Antik Felsefe ruhunun sürdürücüsü olarak anıldı. Bu buluşmaları yalnızca bağışların desteğiyle düzenlerken böylesi bir istikrarla yola devam etmek... Bize Assos'ta Felsefe'yi ve Felsefe Sanat Bilim Derneği'ni anlatır mısınız biraz? Ek olarak, bu yolda karşılaştığınız zorluklar neler oldu?

ÖRSAN K. ÖYMEN-Öncelikle, felsefe hakkında birkaç şey söylemek gerekirse, felsefe analitik, sorgulayıcı, rasyonel ve yaratıcı bir düşünce, akıl yürütme, zihin etkinliğidir. Felsefe insanın ufkunu genişletir, bireyin ve toplumun gelişmesini sağlar, ileri uygarlık seviyesini yakalamamızı sağlar.

Felsefe elbette sadece Ege'ye özgü değildir, ama doğum yeri Ege'dir. Felsefe serüveni antik Yunan uygarlığında Ege'de, bugünkü Türkiye ve Yunanistan topraklarında, Ege'nin iki yakasında ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Hatta önce batı Anadolu'da, M.Ö. 7. ve 6. Yüzyılda Miletos'da yeşermiş ve daha sonra Atina'ya aktarılmıştır. Thales, Anaksimandros, Anaksimenes, Pitagoras, Parmenides, Protagoras, Gorgias, Anaksagoras, Herakleitos, Demokritos, Sokrates, Platon, Aristoteles, Epikuros, Zenon, Piron gibi filozoflar anlaşılmadan felsefenin ve felsefenin kökenlerinin ne olduğu anlaşılamaz. Felsefe bu filozoflar sayesinde gelişmiş ve buradan batıya, doğuya, kuzeye, güneye yayılmıştır. Merkez ve çıkış noktası Ege'dir.

Ben de "Assos'ta Felsefe" adını verdiğim bu uluslararası ve ulusal sempozyum etkinliğini 21 yıl önce Aristoteles'in de bir dönem yaşamış olduğu antik kent Assos'ta başlattım. Esin kaynağımız antik Yunan'dır, ama antik çağdan günümüze felsefe tarihinde özgün, önemli ve değerli olan tüm filozofları, onların düşüncelerini ve kuramlarını işliyoruz, ele alıyoruz. Etkinliğimizde, antik çağ filozofları dışında, Descartes, Locke, Spinoza, Leibniz, Hobbes, Hume, Kant, Nietzsche, Hegel, Marx, Wittgenstein, Sartre gibi birçok filozofun düşünceleri ve kuramları hakkında konuşmalar gerçekleşti.

DÜNYA VE ÜLKE FELSEFECİLERİ ASSOS'TA

Alan olarak da bilgi felsefesi, varlık felsefesi, bilim felsefesi, ahlak felsefesi, siyaset felsefesi, din felsefesi, sanat felsefesi, dil felsefesi, zihin felsefesi gibi birçok alt disiplinde konuşmalar, tartışmalar gerçekleşti. Konuşmacıları her zaman çok dikkatlice seçtim, nitelikten hiç taviz vermedim, ABD, Britanya, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya gibi ülkelerden dünya çapında önemli felsefeciler etkinliğimizde konuşmacı oldular. Ulusal toplantılarda da Türkiye'nin en iyi felsefecilerini konuşmacı olarak davet etmek konusunda özen gösterdim.

Liyakatın günümüzde yerlerde sürüngüğü ve felsefe alanında doğru dürüst bir altyapısı, eğitimi olmayan kişilerin ortalıkta felsefeci sıfatını kullanarak gezindikleri bir dönemde, bu da önemli bir unsurdur diye düşünüyorum. Cambridge Üniversitesi, Harvard Üniversitesi, Sorbonne Üniversitesi, Humboldt Üniversitesi, Yale Üniversitesi, Kaliforniya (Berkeley) Üniversitesi, Bologna Üniversitesi gibi dünya çapında önemli kurumlardan dünya çapında önemli profesörler, öğretim üyeleri etkinliğimize konuşmacı olarak katıldılar. Dünyanın en önemli akademik yayınevlerinden birisi olan Cambridge Üniversitesi Yayınları "Assos'ta Felsefe" sempozyumunda yapılan konuşmaları, sunumları kitap olarak bastı. Bu Türkiye Cumhuriyeti tarihinde bir ilktir. Felsefe alanında Türkiye'de yapılan bir sempozyumdaki, konferanstaki sunumlar ilk defa dünya çapında önemli bu kadar üst seviye bir yayınevi tarafından basılmış oldu. Diğer alanları bilmiyorum, ama belki başka alanlar için de örneği yoktur. O kitabın önsözünde benim ve derneğimizin adı da geçiyor. Bunu anlatmamın nedeni, yaptığımız iş sadece Türkiye çapında değil, dünya çapında önemli bir iş.

İstikrar konusu da doğru. 21 yıl boyunca nitelikten taviz vermeden felsefe alanında üniversite dışında bu kadar düzenli, uzun süreli yapılan ve süreklilik gösteren başka bir etkinlik

yok. İlk ve tek. Bugüne kadar etkinliklerimize 200'ü aşkın konuşmacı, 7000'i aşkın katılımcı katıldı.

Bunu tabii büyük sıkıntılar içinde yaptık, hem siyasi hem ekonomik sıkıntılar tarafından kuşatıldık, ama hiç yılmadık ve bu etkinliği büyük emeklerle ve fedakârlıklarla yaşatmayı başardık.

Devletten bugüne kadar ne yazık ki yeterli bir destek göremedik, sadece ören yerlerinin ücretsiz tahsisi gibi konularda kısmen bir destek gördük. Bir de fetih amaçlı koşullu destek önerileri aldık, ama bunları kabul etmediğimiz zamanlarda da zorluklarla karşılaştık. Buna dolaylı baskı da diyebiliriz.

Oysa bizim etkinlik Türkiye'de felsefenin gelişmesine ve yaygınlaşmasına katkı sağlamakla birlikte, bu bölgenin kültürel, tarihsel değerini de yükseltmiştir. 20-30 yıl önce Assos'un tarihsel, kültürel değeri konusunda hiçbir bilinç yoktu. Kamuoyunda, medyada, basında çok ciddi bir desteğimiz olduğu için, etkinliklerimiz 21 yıl boyunca medyada haber olduğu için, bu bilinç bizim etkinlik sayesinde oluştu, böylece bölgenin kültürel, tarihsel, turistik, maddi, manevi genel değerine de büyük katkı sağladık. Devlet ve hükümet ne yazık ki hâlâ bunun yeterince farkında değil.

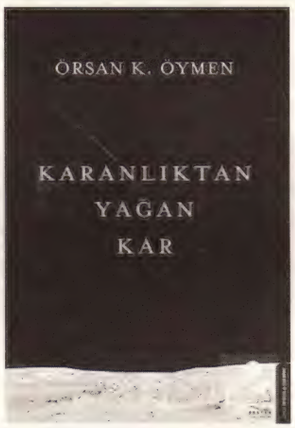

21. YILDA ATHENA TAPINAĞI'NDAKİ AÇILIŞ'TAN PARA TALEP ETTİLER

Bir örnek vermem gerekirse, antik Athena Tapınağı ve Antik Tiyatro gibi ören yerlerini Kültür ve Turizm Bakanlığı bize 20 yıldır ücretsiz tahsis ediyordu. Çünkü bizim etkinliğimiz de ücretsiz. Bilet kesmiyoruz, para kazanmıyoruz, kâr amacı gütmeyen bir derneğiz. Derneğe gelir amacıyla bile ücret almıyoruz. İsteyen katılımcı bağış yapıyor, ama o konuda da ne yazık ki katılımcıların da çoğu bağış yapmıyor.

Durum bu iken bakanlık ilk defa bu yıl (2021) ücretsiz tahsisi onaylamadı, bizim üzerimizden gelir elde etme yoluna gitti, kira bedeli istedi. Sezen Aksu, Ajda Pekkan konserindeki veya ticari amaçlı bir etkinlikteki uygulamayı bize de uygulamak istediler. Oysa ücretsiz dernek, vakıf etkinliklerine yönelik farklı bir uygulama olmalı.

Bu sözünü ettiğimiz ören yerinde zaten onlarca yıldır bir etkinlik yapılmıyor, Bodrum veya Aspendos antik tiyatro gibi sürekli talep olan bir yer değil. Boş duracağına veya sadece turistik ziyaret kapsamında bir yer olarak kullanılacağına, değerlendirilmiş olur. Oraya bu anlamda 21 yıldır katkı sağlayan biz varız. Konuşmalardan önce açılışı Athena Tapınağı'nda yapıyoruz, konuşmalardan sonra da antik tiyatroda ufak bir solo keman klasik müzik dinletisi gerçekleştiriyoruz. Böylece yurt dışından ve içinden önemli konuklar, akademisyenler, yazarlar, aydınlar bu ören yerlerini de tanımış oluyorlar. Bizden önce de 1990'lı yıllarda bir tiyatro festivali vardı, Hüseyin Katırcıoğlu tarafından düzenlenen. O kadar. Onun dışında burada düzenli yapılan bir şey yok.

Avrupa Birliği'nde böyle bir etkinliğe devlet, bırakın ücretsiz tahsisi, bir de fon verir, mali destek verir, bizde ise tam tersi, devlet dernekten gelir elde etmek istedi. Oysa biz şirket değiliz, holding değiliz, hükümete yakın dernekler ve vakıflar gibi yüzbinlerce, milyonlarca TL bağış alan bir STK değiliz.

Ben hâlâ burada şahsıma veya derneğimize yönelik bir kasıt olmadığına inanmak istiyorum ve sorunun çözüleceği umuduyla konuyu büyütmek istemiyorum. Doğrusu bu nasıl oldu, onun ayrıntısını da bilmiyorum. Bakanın, yönetimin bundan haberi var mı, yok mu, onu da bilmiyorum.

Bugüne kadar biz, 21 yıl boyunca her yıl, ücretsiz tahsis nedeniyle bakanlığın adına teşekkür listemizde ve program çıktılarında yer verdik. Bizim, iktidarda kim olursa olsun, bakanlıkla çalışmamak gibi, bakanlığı dışlamak gibi bir yaklaşımımız hiçbir zaman olmadı. Sonuçta o da bizim devletimizin bakanlığıdır. CHP, AKP fark etmiyor. Biz siyaset üstü bir kurumuz. Bireysel olarak he-

pimizin siyasi görüşleri olabilir, ama derneği ve etkinliği siyasi görüşlerimizin dışında tutuyoruz. Nitekim katılımcılarımızın içinde de farklı siyasi görüşlerden insanlar veya hiç siyasetle ilgilenmeyen insanlar oluyor. Ayrıca bugüne kadar 21 yılda 10'a yakın farklı bakanla çalıştık ve bugüne kadar ciddi bir sorun yaşamadık.

Bir başka rezaleti daha ilk defa bu yıl yaşadık; yetkililer açılışta, Athena Tapınağı'nda, yabancı misafirlerin de bulunduğu bir ortamda, şarap ikramı yapmamızı önlemek istediler. Oysa 20 yıldır bu bir gelenek haline gelmişti. Athena Tapınağı'nda açılışta, tanışma davetinde, yine bölgenin, Çanakkale'nin bir şarabı olan Bozcaada şaraplarından ikram ediyorduk misafirlere. Amerika'dan, Avrupa'dan gelen profesöre, akademisyene açılış kokteylinde sadece ayran ikram edersek, sadece biz dernek olarak değil, devlet de, hükümet de, bakanlık da zor ve komik duruma düşer diye düşünüyorum. Gelen yabancı misafirler "burası Afganistan mı, Suudi Arabistan mı, İran mı?" diye düşünmeye başlarlar. Bu tabii herkes için, Türkler için de geçerli, ama biz yine birbirimizin halinden anlarız, aramızda tartışırız, anlaşamayız, ama ben bunu yabancı hocaya nasıl açıklayacağım?

Bir turizm bölgesinde gerçekleşen bir bilimsel, akademik toplantıda olacak bir şey değil bu. Hiçbir yerde olmamalı tabii ki. İçki ikramıyla ilgili yıllar önce çıkan mevzuatta üniversite kampüsleri dışındaki bilimsel, akademik etkinlikler muaf tutulmuştu. Yetkililerin en azından bunu dikkate almaları gerekir. Yurtdışından neredeyse kimsenin ülkemize uğramadığı bir dönemde ben hâlâ yurtdışından değerli akademisyenleri Türkiye'ye getirmeyi başarıyorsam, bu devletin de bana, bize, en azından böyle basit konularda destek vermesi gerekir. Sonuçta bu aynı zamanda bölgeye ve Türkiye'ye faydası olan bir etkinlik.

ÖZEL SEKTÖR HER ŞEYE KÂR ODAKLI BAKIYOR

Öte yanda özel sektör de ne yazık ki yaptığımız işin öneminin ve değerinin farkında değil. Etkinliği düzenleyen derneğimiz özel sektörden bağış alamıyor. Bu konudaki çoğu girişimim sonuçsuz kaldı. Caz, rock, pop müzik, tiyatro, sinema festivali, bienal vs. gibi kitlesel etkinliklere destek veriliyor, ancak bilimsel, felsefi etkinliklere gelince "para yok" deniyor. Özel sektör hâlâ kendi reklamının, tanıtımının derdinde, her şeye çıkar ve kâr odaklı bakıyor, kazandığı paralar kendisine hiç yetmiyor. Binlerce kişinin katıldığı bir etkinliğe, örneğin bir konsere veya festivale veya bienale destek veriyorlar, ama 150-200 kişinin katıldığı bir etkinliğe küçük etkinlik muamelesi yapıyorlar. Hâlâ nicelik peşindeler. Oysa oraya gelen 150-200 kişinin dünyadaki ve Türkiye'deki etkisini düşünmüyorlar. Öyle bir vizyonları yok. Üstelik büyük giderlerden de söz etmiyoruz burada. Onlar için sakız, çiklet, gofret parası gibi bir şey.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk en gerçek kılavuzun bilim olduğunu, akıl olduğunu söylemişti, ama Atatürk'ün izinde olduğunu iddia eden sermaye sınıfı da bu konuda üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmiyor.

Yaşadığımız bir başka sorun da taklitçiler. Bizim burada ortaya koyduğumuz emeklere saygısızlık yaparak, bizi yok sayarak, aynı yerde aynı alanda, yani hem Assos'ta hem de felsefe alanında, etkinlik yapmaya,

"Assos'ta Felsefe" adını verdiğim bu uluslararası ve ulusal sempozyum etkinliğini 21 yıl önce Aristoteles'in de bir dönem yaşamış olduğu antik kent Assos'ta başlattım. Esin kaynağımız antik Yunan'dır, ama antik çağdan günümüze felsefe tarihinde özgün, önemli ve değerli olan tüm filozofları, onların düşüncelerini ve kuramlarını işliyoruz, ele alıyoruz.

Assos Athena Tapınağı, karşıda Midilli adası.

Assos'ta Felsefe seminerinden

hatta bunu da ticari çıkara dökmeye çalışan kesimler var. Başka bir yerde özgün bir şey yapacaklarına, yaratıcı olacaklarına, bizi taklit ederek çıkar sağlamakla meşguller. Bildiğiniz kasaba kurnazları. Bir taraftan da bunları püskürtmeye çalışmakla meşgulüz. Bunları da gelecekte tek tek deşifre edip afişe edeceğiz. Halka, kamuoyuna hesabını versinler.

Özetle, Türkiye'de felsefe alanında iyi bir etkinlik yapmak gerçekten çok çok zor.

"TANRI VAR MIDIR?"

SİNAN ALBAYRAK-"Tanrı Var mıdır?" adlı kitabınız, ilk yarısını Türkiye özelinde din, iman, ahlak, laiklik kavramlarıyla ilgili mevcut toplumun genel kanısında yer edinmiş mantıksal yanılgılar içeren yargıları çürütmeye ve mevcut hükümetin bu konular üzerindeki politikalarını eleştirmeye, ikinci yarısınıysa bu eleştirilerinizin arkasına aldığı felsefi külliyatın ortaya konmasına ayırdığınız, neredeyse bir el kitabı demek istediğim türden bir çalışma. Sizi bir felsefeci olarak bu çalışmaya iten ne oldu? Bir de okurlarımız için, bu çalışmanızda ortaya attığınız tezleri bizlere kısaca sunar mıydınız?

ÖRSAN K. ÖYMEN-Bu kitabın temel amacı laiklik ilkesinin önemi anlatmak ve din konusundaki farklı görüşleri kamuoyu ile paylaşmak. Bu kitapta hem dindar teist akımlar hem de din dışı ateist, agnostik, deist akımlar anlatılmaktadır. Bu bağlamda, Augustinus, Aquinas, İbn Sina, Anselmus gibi dindar filozofların tezleri de, Epikuros, Sextus, Hume, Nietzsche, Marx, Russell, Sartre gibi dinsiz filozofların tezleri de anlatılmaktadır. Laikliğin geçerli olduğu bir ülkede insanlar kendi özgür iradelerine göre dindar olup olmamayı, dindar olacaklarsa hangi dini veya mezhebi benimseyeceklerine, dinsiz olacaklarsa hangi felsefi görüşü, akımı benimseyeceklerine kendi özgür iradeleriyle karar vermelidir. Başka bir deyişle dindarlık da dinsizlik de vatandaşlara zorla dayatılmamalıdır. Bunun olabilmesi için de farklı görüşlerin öncelikle bilinmesi gerekmektedir. Ben bu açığı kapatmak için bu kitabı yazdım.

Kitabın ana tezlerine gelecek olursak, onu biraz önce özetlediğim biçi-

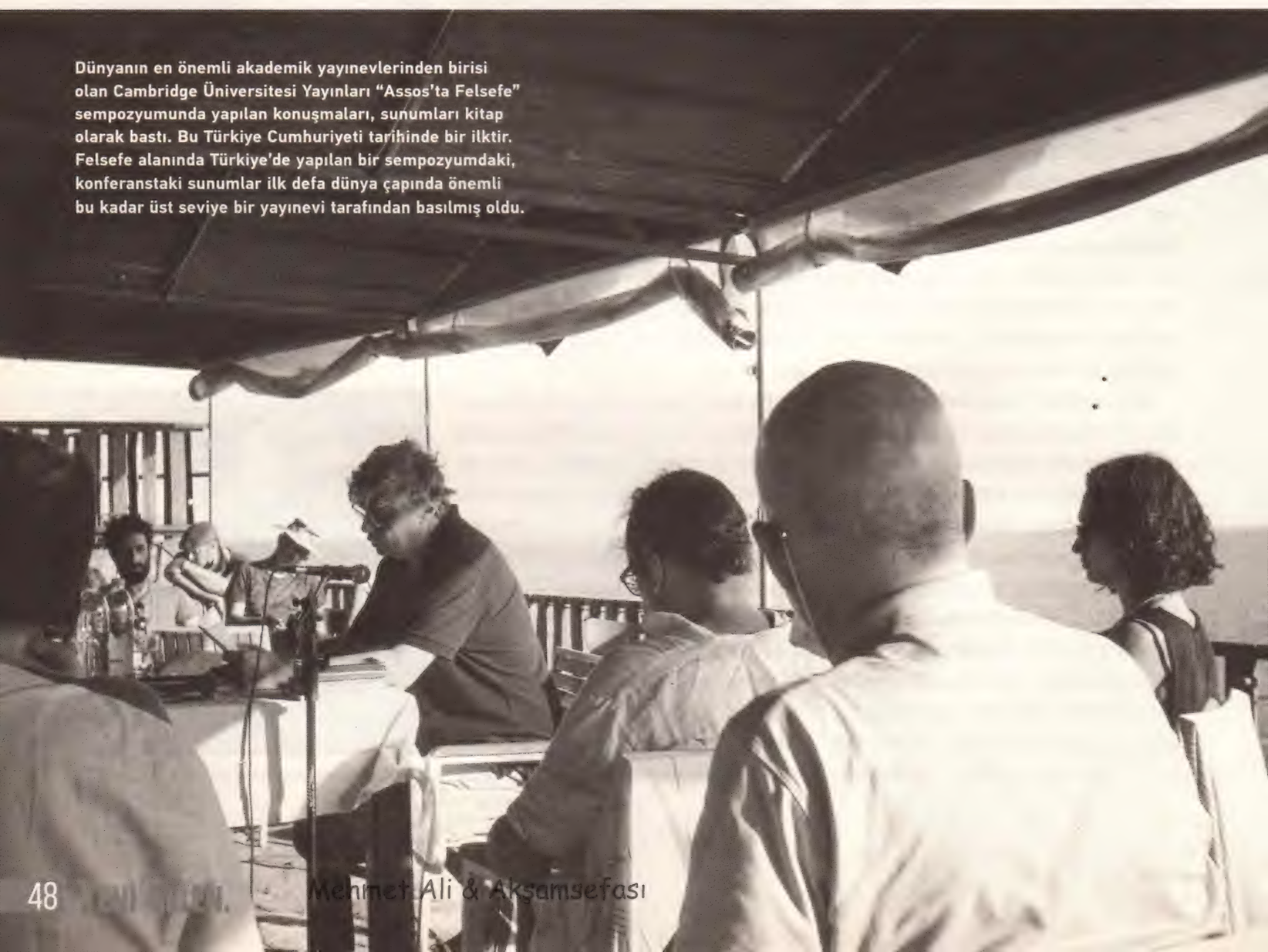

Dünyanın en önemli akademik yayınevlerinden birisi olan Cambridge Üniversitesi Yayınları "Assos'ta Felsefe" sempozyumunda yapılan konuşmaları, sunumları kitap olarak bastı. Bu Türkiye Cumhuriyeti tarihinde bir ilktir. Felsefe alanında Türkiye'de yapılan bir sempozyumdaki, konferanstaki sunumlar ilk defa dünya çapında önemli bu kadar üst seviye bir yayınevi tarafından basılmış oldu.

Mehmet Ali & Akşamsefası

min ötesinde kısaca sunmak çok zor. Kitabın okunması gerekir bunun için. Kitap zaten kısa sayılır. 120 küsur sayfalık bir kitap. Merak edenler kitabı okusunlar diyelim.

SİNAN ALBAYRAK-"Tanrı Var mıdır?" adlı çalışmanızda, ateizmin veya agnostisizmin, Türkiye ikliminde susturulduğu ve yaygın bir kanı olsa bile kamusal hayatta açıkça konuşulamadığından bahsettiniz. Türkiye halkı olarak bu konunun konuşulmamasına, konuşulduğu takdirde siyasi manipülasyonlara malzeme olacağı ihtimaline çok alıştık. Sizce Türkiye bu susturmayla hesaplaşabilecek mi yoksa bu susturma hesaplaşılmadan geride bırakılan bir çatışma olarak sürmeye devam mı edecek?

ÖRSAN K. ÖYMEN-Evet, bu konuda bir baskı var. Dar çevrelerde bunlar konuşulabiliyor, ancak yaygın bir biçimde, medyada, akademide, kamusal alanlarda bunları dinin tezleri kadar rahat konuşmak, tartışmak olanaklı değil. Bu da laikliğin anayasada kâğıt üzerinde kalmasından, fiilen var olmamasından kaynaklanıyor. Yani dinin siyasallaşmasından, dinin siyaset, devlet, yönetim, hukuk, eğitim gibi alanlara sürekli müdahale etmesinden ve bu alanları baskı altına almasından kaynaklanıyor.

LAİKLİĞİN OLMADIĞI YERDE HALKIN EGEMENLİĞİ OLMAZ

Türkiye bununla hesaplaşamazsa, bu tabuları kıramazsa ve vatandaşlarını bu konuda özgür bırakmazsa, ileri uygarlık, medeniyet yolunda bir arpa boyu yol alamaz. Nokta. Bu kadar basit, açık ve seçik. Bu zihniyetle Türkiye, Orta Çağ'da yüzlerce yıl öncesinde kalmış teokratik bir devlet olmaktan kurtulamaz, demokrasiye kavuşamaz. Laikliğin olmadığı yerde demokrasi olmaz, teokrasi olur. Yani halkın egemenliği olmaz, Tanrı'nın, dinin, ruhban sınıfının egemenliği olur. Demokrasinin tek önkoşulu laiklik değildir, ama önkoşullarından birisi laikliktir.

SİNAN ALBAYRAK-Aşı karşıtlığını anlamlandırmada tüm felsefe tarihi boyunca belirgin bir yaklaşım, kamp olarak kendini göstermiş skeptik geleneğin ve bu gelenekle karşılaşmaların bize sağlayacağı bir yol göstericilik var mıdır; ya da bunların günümüzdeki aşı karşıtlığı hakkında söyleyecekleri var mıdır?

ÖRSAN K. ÖYMEN-Bu konuda Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmış bir yazım var. Onun okunmasını öneririm. Başlığı "Aşı Karşıtlığı". Ama kısaca özetlemem gerekirse, aşı karşıtlığının hiçbir rasyonel temeli yoktur. Kuşkunun da bir sınırının olması gerekir. Kuşku, olguyla kurguyu ayırmamızı sağladığı ölçüde yararlıdır.

Öte yanda "bilimin her iddiası, tezi doğrudur, gerçektir" diye bir şey yoktur; bilim tarihinde doğrulanmış kuramlar gibi, yanlışlanmış veya ne yanlışlanmış ne de doğrulanmış kuramlar da vardır. Ancak bir bilimsel kuram yanlışlanacaksa bunu yine bilim yapabilir. Bunu din, teoloji, hurafe, safsata, sahte-bilim, temelsiz komplo teorileri yapamaz.

FİLOZOF HUME İÇİN TOPLULUK

SİNAN ALBAYRAK-Say yayınlarının fikir mimarları serisinin Hume kitabı sizin kaleminizden çıktı. Sizin Hume felsefesini genel hatlarıyla sunduğunuz bu kitap Hume'dan seçmelerle de okura derinleşme fırsatı sunuyor. Türkiye'de, bir Türkiye Kant Topluluğu ve bir Türkiye Heidegger Topluluğu mevcut. Ancak henüz bir Türkiye Hume Topluluğu ile karşılaşmadık. Bir Hume topluluğu kurulması hakkında ne düşünüyorsunuz? Ona ek olarak, üniversite dışında entelektüel, pedagojik faaliyetler göstermek hakkında düşünceleriniz neler?

ÖRSAN K. ÖYMEN-Dünyada benim de üyesi olduğum bir Hume Topluluğu ("Hume Society") var. Onların uluslararası konferanslarından birisinde bir konuşma da yapmıştım. Üyelerin büyük çoğunluğu

Laiklik, dinin, devlet, siyaset, hukuk, eğitim işlerine müdahale etmemesi, buralara karışmaması, bu alanların üzerinde baskı kurmaması ve bu koşulla devletin de dindar olmayı seçen vatandaşın dini inanç ve ibadet özgürlüğünü, dinsiz olmayı seçen vatandaşın da dünya görüşünü ve yaşam biçimini güvence altına almasıdır.

ABD, Britanya ve Avrupa Birliği'ndeki Hume uzmanı akademisyenlerden oluşuyor. Türkiye'de böyle bir topluluk yok, çünkü Hume uzmanı, meraklısı kişi sayısı çok az. Üniversitelerdeki gerçek Hume uzmanı öğretim üyelerinin sayısı birkaç kişiyi geçmez.

Kant ise nedense daha popüler bir filozof ve o konuda uzmanlaşmış kişi sayısı daha fazla. Oysa Kant, "Beni dogmatik uykumdan uyandıran filozof Hume'dur" demişti. Yani Kant'ı en çok etkileyen filozoflardan birisi Hume'dur. Kant elbette çok önemli bir filozoftur, ama Hume'un da önemi ondan daha az değildir. Ama Türkiye'de de birçok yerde olduğu gibi insanlar "trend"lerin peşinden sürükleniyorlar.

Nazilerle yıllarca işbirliği yapmış olan Heidegger'in de bu kadar popüler olması ayrıca ele alınması gereken trajik bir konudur. Heidegger'in aydınlanma, deneyimcilik, mantık, mantıkçı deneyimcilik, sosyalizm, komünizm ve bilim düşmanlığı insanlara çok cazip geliyor anlaşılan.

Heidegger'in Naziliği ile bu yaklaşımlarının bazı açılardan neden ve nasıl bağdaştığı da bence ayrıca araştırılması ve üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Ayrıca Heidegger neden hem post-modernistler hem de İslamcılar arasında bu kadar çok seviliyor, bu da ayrıca araştırılmalıdır.

Felsefi Düşün dergisinin Heidegger özel sayısında "Heidegger Üzerine Düşünceler" başlıklı makalemi, Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan "Heidegger, Felsefe ve Üniversite" başlıklı yazımı, Üvercinka dergisinde benimle yapılan röportajda Heidegger hakkında söylediklerimi, bu konuyu merak edenlere önerebilirim.

LAİKLİK DİNE SINIR ÇEKER

SİNAN ALBAYRAK- "Tanrı var Mıdır?" kitabınızda laikliğin genellikle yanlış anlaşılmış bir kavram olduğundan bahsediyorsunuz? Siyasetin gündem maddesi olarak laikliğin, 'inanç' 'özgürlük', 'sosyal hukuk devleti' gibi başka kavramların ardına dizilerek ama pek de ne anlama geldiği açılmadan kullanıldığına daha çok şahit olmaktayız. Bize laikliği anlatır mısınız biraz?

ÖRSAN K. ÖYMEN-Laiklik, dinin, devlet, siyaset, hukuk, eğitim işlerine müdahale etmemesi, buralara karışmaması, bu alanların üzerinde baskı kurmaması ve bu koşulla devletin de dindar olmayı seçen vatandaşın dini inanç ve ibadet özgürlüğünü, dinsiz olmayı seçen vatandaşın da dünya görüşünü ve yaşam biçimini güvence altına almasıdır. Laiklik dini ortadan kaldırmak değildir, dine bir sınır çekmektir. O sınır da kişinin özel ve öznel dünyasıdır.

Laiklik bazılarının savunduğu gibi sadece devletin farklı dinlere eşit mesafede durması veya sadece devletin vatandaşın dini inanç ve ibadet özgürlüğünü güvence altına alması değildir. Bunlar dinci siyasetin, İslamcı siyasetin çarpıtmalarıdır.

Laiklik karşıtlığı köktendinciliktir, dinciliktir, şeriatçılıktır, yobazlıktır, İslamcılıktır, siyasal İslamcılıktır, teokrasi seviciliktir; laiklik karşıtlığının dindarlıkla, Müslümanlıkla, İslamla, Musevilikle, Hıristiyanlıkla bir ilgisi yoktur. Dünyada laiklik ilkesini benimsemiş ve özümsemiş olan milyarlarca dindar insan vardır.

ÇIKIŞ

■ MUSTAFA GÖKSOY

Bu gönül kırıcı yaklaşımını
Bırak, geri al
Bırak beni burada
Yeniden düşünmeliyim
İçimden yara sözlerin
Hiç geçmemiş gibi
Şimdi yüreğimde
Mevsimlerin şaşırması
Gerilen bu zaman
Yine kendinde bulacak
Çıkışı

GÖNLÜME DOĞAN RÜYA

Rüyamda rüya görüyorum
Gönlümden geçen kendini doğuruyor
Renk cümbüşü ahenk içinde
Bebelerin saflığı çoğalıyor
Rüyamın rüyasında
İnsan hep kendini yeniliyor
Sorulardan yanıtlar
Yanıtlardan sorular örülüyor
Rüyamın rüyasından uyanıyorum
Renk cümbüşü ahenk içinde çoğalıyorum
Gönlümden geçen kendini doğuruyor

Mehmet Ali & Akşamsefası

LACİVERT GECE: KOL KESİLİR, YILDIZ BARETE ASILIR

■ HAYDAR ALİ ALBAYRAK

Lacivert Gece'yi değerli kılan, kesilen kolu göstermesi değil, o yokluğu yeniden var edip fantom ağrısını iyileştirebilmesi, bu yönde kuşandığı cüret. **Günümüz sineması tek tük de olsa kesilen kolları gösteriyor fakat genellikle bir eksikliğin ve umutsuzluğun tarifinde... Adresi çıkmazlara vererek, yeniden kurmanın imkânsızlığına ezdirerek...**

Muhammet Çakıral'ın yazıp yönettiği, aynı zamanda yapımcılığını üstlendiği ***Lacivert Gece*** Altın Koza'nın ardından bu kez Boğaziçi Film Festivalinde gösterildi. Zonguldak'ta geçen film borçları nedeniyle sıkıntıya düşen eski futbolcu Semih ve çekirdek ailesinin başından geçenleri konu alıyor. Öykü kitapları bulunan Çakıral Lacivert Gece'de bir durumu, bir emekçi kentinde sosyal yaşamı irdelerken baş kahraman aracılığıyla seyre ağırlık vermiş, gözlem ve betimlerini sinemaya özgü anlatı dinamikleriyle buluşturmuş.

TÜM YOLLARIN MADENE İNDİĞİ ŞEHİRDE YAŞAM

Filme dair düşüncelerime geçmeden konuyu kısaca anmak istiyorum. Sakatlık sonrası futbol hayatına erken veda eden Semih çıkardığı antrenör lisansıyla iş aramakta, babası Kazım, eşi Beyza ve küçük kızı Sıla'yla birlikte yaşamaktadır. Kapısını çaldığı kulüpler ret cevabı verirken, bir yandan alacaklıları sıkıştırmaktadır. Baba şehrin emek tarihinde bir kırılma olarak değerlendirebileceğimiz 90-91 eylemliliklerinin peşi sıra sendika çalışmalarına katılıp mücadele vermiş, bilinçli ve örgütlü bir madencidir. Büyük oğlunu bir kazada yitirdiğinden Semih'in madene inmesini engellemiştir. Babasının "okuma"

beklentisini karşılamayarak yoluna futboldan devam eden Semih ise seneler geçip de aile kurduğunda, futbol düşü yerini çaresizliğe terk etmiştir.

Şehirde maden ocağı her ailenin A planıdır. Her genç ömrünü çürüteceğini bile bile bu iş koluna yönelir, adı konmamış bir mecburiyet söz konusudur. Maden Semih gibi başka plan yapmaya cüret edenlerin ise döneceği kürkçü dükkânıdır, bir anlamda ilk ve son duraktır. Eşi temizlik işlerine giden Semih'in babası da hastalanınca ekonomik sorunları, işe yaramazlık hissini ve ruhsal bunalımı aşmanın tek yolu kalmıştır: Madende çalışmak. Semih madene iner fakat şansı yaver gitmez ve bir kazada hem kolunu hem en yakın dostlarından birini yitirir. Madeni işleten taşeron firmanın kan parası ödeyip tüm suçu ölen işçiye yıkmayı tasarlaması üzerine bir hukuk mücadelesi başlatır.

BİR KENT FİLMİ OLARAK LACİVERT GECE

Film gösteriminden sonra sahneye çıkan yönetmene ve film ekibine birçok soru yöneltildi, çeşitli görüşler paylaşıldı. İlgi toplayan tartışma ise filmin bir "işçi filmi" olup olmadığına dönüktü. Seyircilerin çoğu Lacivert Gece için sınıfsal bakışın ağır bastığı, öykünün işçilerden yana tavır aldığı yorumunda bulundu. Haksız veya eksik bir değerlendirme sayılmaz fakat Çakıral filmin bir "kent filmi" olduğuna dair ısrarını sürdürerek kentteki ekonomik faaliyetlerin sınırlılığına dikkat çektiğini belirtti. Buradaki "kent filmi" açıklamasına katılmak mümkün. Evet, Lacivert Gece emekten yana bir film, baştan sona emeğe yaslanıyor ve çelişkisini geçim pratiğine kuruyor oysa tüm yolların madene indiği, sınırlanmış bir emekçi şehrini işaret ediyor. Dolayısıyla Lacivert Gece'yi Zonguldak özelinde, Zonguldak üzerinden kavrayamazsak Soma faciasına yol açan koşulları da anlayamayacağımızı düşünüyorum.

2014'teki Soma faciası bir açmazı da görünür kılarken bölgede yapılan söyleşiler insanların çaresizlikten madene indiklerini vurguluyordu. Civar il ve ilçelerden işsiz kalanlar, düzenin dışına itilenler için ekmek kapısıydı Soma, oraya gelenlerin yönelebilecekleri başka bir geçim kaynağı yoktu. Bu çıkışsızlığın ancak kentin sosyal dokusuyla tamamlanarak ifade edileceğini ileri sürebiliriz. Emek sorunu her yerde aynı temelden hareket etse dahi büyük şehirlerin üretim ve hizmet zenginliğiyle tüm enerjisi tüketilmiş, adeta kötürüm bırakılmış küçük bir şehre egemen koşulların bir tutulamayacağı anlaşılıyor. Dahası bu şehirlerin göç hareketleri de aslında bu yoksulluğa, alternatifsizliğe bağlanabilir.

Filmde futbolun bir "yırtma olanağı" biçiminde değerlendirilmesi, yine kazada kaybettiği eşinin kan parasını talep eden kadının çaresizliği, düştüğü durumu acı ve öfke içinde

Çakıral sömürü sorununu, ağır çalışma koşullarını emek cephesinden romantize ederek işlememiş yahut çaresizliği güzelleyip kutuplara savrulmamış. Ne melodrama kaymış ne karamsar bilincin patikalarında kaybolmuş.

Mehmet Ali & Akşamsefası

ifade edişi, bu işçi şehrinin kendisiyle sınırlanmış karakterini ve bu yönüyle bir tür kısır döngüyü öne çıkarmakta.

ZONGULDAK VE LACİVERT GECELERE TUTULAN FENERLER

Lacivert Gece bir maden filmi; daha doğrusu madenle hemhal olmuş, kader birliği yapmış bir kentin öyküsü. Gecesi gündüzü yeraltında geçen, zaman ve mekânın alında ter tomurcuğu, ciğerde is olarak belirdiği, sadece kafa lambalarının aydınlatabildiği bir kentin... Ona baktığımızda Soma faciasını da görüyoruz, "ölüm madenciliğin fıtratında var" açıklamaları da çalınıyor kulağımıza... Her daim güncel, her daim yakıcı... Çakıral ise sömürü sorununu, ağır çalışma koşullarını emek cephesinden romantize ederek işlememiş yahut çaresizliği güzelleyip kutuplara savrulmamış. Ne melodrama kaymış ne karamsar bilincin patikalarında kaybolmuş. Bana kalırsa filmin en büyük başarısı bu ve sürpriz sayılmaz, zira Çakıral belgeselci bir damardan besleniyor. Yönetmenin ***Kırlangıçlar Susamışsa*** (2014) filmi de Karadeniz'de yaşanan HES sorununu gerçekçi bir düzlemde ele alıyor.

OYUNCULUKLAR ÜZERİNE

Çakıral'ın filminde didaktik bir dil ağır basmıyor, aksine baba ile oğul arasındaki çatışma dayanaklarıyla, olgun bir çerçevede veriliyor. Semih'in babası için "fazla idealize" yorumu yapmak haksızlık olur. Çünkü Zonguldak bir ölçüde sosyal demokrat kimliğe sahiptir ve işçi şehri olması, Karadeniz geneline kıyasla daha açık görüşlü, ılıman bir iklim yaratmış diyebiliriz. Ancak filmin aksayan yanlarından da söz açmalı. Bu konuda dikkatimi oyunculuklar çekti. Özellikle Beyza'yı canlandıran Güliz Gençoğlu tutuk bir performans sergilemiş. Hani başrolden ziyade filme konuk olmuş bir havada, role giremiyor. Gerçi Ankara Film Festivalinde Gençoğlu "en iyi yardımcı kadın" ödülü kazandı. Başrol oynamasına karşın!

Cansu Fırıncı ise huysuz, hırsından ötürü eziklik yaşayan ve yeri geldiğinde üçkâğıt çeviren aile ferdi rolleriyle tanıdığımız bir oyuncu. Bu kompozisyonu Kırgın Çiçekler dizisinde çizerek parlamıştı. Semih rolünde huysuzluğunu ve hırsın verdiği burukluk duygusunu başarıyla yansıtırken yanına yeni hisler katamadığını görüyoruz. Oysa Semih sevgisini belli edemeyen duygusal bir karakter; üstelik bir uzvunu, emeğini var eden ve tanımlayan sağ kolunu yitiriyor. Bu kaybı seyirciye geçirememiş. Belki de yönetmenin tercihi bu yöndeydi.

Oyunculuklar dışında senaryoda bazı pürüzlere rastlıyoruz. Baba ile oğlun çatışması filmde başat çatışma ve arka planda aralıksız çalışarak tüm arayışları belirliyor. Bu çatışmanın görünür kılındığı bazı sahnelerse film havası'nı bozmakta. Örneğin kolu kesilen Semih eve döndüğü sıra baba salonda oturuyor. Bu karşılaşma, oğlunu kazadan sonra ilk görüşü... Yani babanın yıkılan hayalleri oğlunun kesik koluyla beraber artık somut bir hale bürünüyor, eksiklik kendini hissettiriyor. Gerilimin zirvesindeyiz ancak bu zirveye uygun düşmeyen bir tesadüf yaşanıyor ve babanın uzun uğraşlar sonucu tamir edip çalıştırdığı teypte -tam da o an- karşılaşmanın altını çizen bir parça çalmaya başlıyor. Böyle bir denk gelişe gerek var mıydı? Tamirde temsil edilen iyileşmeyle kesilen kolda cisimleşmiş kötüleşmeyi keskin bir biçimde buluşturmak ne

derece etkileyici, tartışılır. Yine de bunlar önemsiz sorunlar ve Lacivert Gece duru anlatımını koruyor.

KOL KESİLDİĞİNDE YA DA KARANLIĞIN KOYNUNDA UMUT ARAMAK

Lacivert Gece'yi değerli kılan, kesilen kolu göstermesi değil, o yokluğu yeniden var edip fantom ağrısını iyileştirebilmesi, bu yönde kuşandığı cüret. Günümüz sineması tek tük de olsa kesilen kolları gösteriyor fakat genellikle bir eksikliğin ve umutsuzluğun tarifinde... Adresi çıkmazlara vererek, yeniden kurmanın imkânsızlığına ezdirerek... İşçi emekçi filmleri yurdun karamsar atmosferinden etkileniyor. Kolun kırılıp yen içinde kaldığı, davaların divana ertelendiği bir karamsarlık bu. Çakıral ise umutla bitirmiş filmini. Semih'in Zonguldakspor'a antrenör olması, yeni bir sayfa açması, gecelere yıldızlar asılabileceğini ortaya koyuyor ve bunu pollyannacılıkla değil, hayatın doğal akışı içinde aktarıyor. Şüphesiz sinemamızın daha fazla Lacivert Gece'ye ihtiyacı var ve elbet daha fazla yıldız görmeye...

DÜNYA ÇOK GELİŞTİ

■ RIDVAN YILDIZ

sokaklarda kuşku çağlıyor
şehir habire karanlık, sular hizaya çekilmiş
yoksuluyla zengin istanbul
ağzı bozuk gotik tapınakların

sahte gülüşler kiracınız
gitmiyor kapınızdan öte
öfkenin her daim yanında vakitler
kimse kimseye yakın değil
ayrılık bir vatan borcu

çiçekler güneşin uzağında
savaşlar sevdaları gömüyor
insan kendini tavaf ediyor
rutin bir yaşantının duvarlarında
fazlalıklar daha yorucu eksiklerden

acı bir imge rastlantının ortasında
borç insana bitmeyen koridor
yalanlar ne kadar düzenli akıyor
kan gölü oğlunuz kızınız

silindirik hisleriniz boyumuzdan uzun
vampir beton nesli insanın yavuklusu
ve ağaçlar tükenmiş gibi
kıyamet gölgeliğinde bakır gerçekliği

düşkapan arabalar İsa'ya benziyor
kutsallaşmış koltuklara yaslananlar
daha çok tapıyor lüks arabalara
dereler kendini okyanus sanıyor

gazeteler medyumların parmaklarında
faydası yok yeni bir gün aramanın
aynı eşyalar aynı kadınla sevişiyor
üryan ovalarda yüzüm, çatlamış nar gibi

demokrasi öyküleri yazılıyor sınırlardan öte
kanunun üstünde tepiniyor derin adamlar
bilgisayar her evin tek yakışıklısı
gençler boşluğa yaslanmış, kanatları tembelliğe bağlı

mevsimler puslu bir sabahın peşinde
hep geç kalıyor çiçeklere
gül kendi gölgesinde soluyor
durmadan eşeleniyor toprağın canı

ekmek çok uzak tüfe'ye, piyasalara inanma
karın tokluğu bile değil yaşadığımız
yastık altı acıları da kazandırın ekonomiye
ankara yorulmuş artık kelime kelime yenilgilerden

herkesin gizlisi çatlamış
kötülük aramızda değil cebimizde artık
yılan derisinde parçalanıyor çiçeklerin aklı
ölüm hiç bu kadar kolay ve konforlu olmadı

çöp konteynırları bakıyor yaşam savaşına
ömür istasyonların yırtık bileti
her gelen geçip gidiyor sessiz
tuhaf hüzünlü yaz çiçekleri

yitti arka sayfalarda kalan çocukluk oyunları
tenleri unutan gök, gözden ırak gönülden yamalı
yaşımız yetmiyor yaşamaya
insan öylesine çok, öylesine yangın
hâlâ bir çare bulan olmadı bu derde

nisan 2021

Mehmet Ali & Akşamsefası

DEVRİM FİLMLERİNİN YÖNETMENİ SOLANAS'IN SONSUZLUK TANGOSU

■ YEŞİM ZUHAL YOLCU

Mehmet Ali & Akşamsefası

Üçüncü Sinema'nın kurucularından olan Solanas, Hollywood ve Avrupa Sineması'ndan ayrıksı bir dil ve anlatımla izleyici kitlelerini toplumsal uyanışa sevk edici türden filmler çeker. Militan ruhuyla harekete geçirici nitelikte, Ayzenştayn ve İtalyan Yeni Gerçekçiliğinden ilham alarak devrimci sinemaya özgün yapıtlar kazandıran yönetmenin filmleri arasında Yılmaz Güney'e ithaf ettiği, 1985 yapımı "Tangolar, Gardel'in Sürgünü" birçok izleyici gibi benim de izlediklerim arasında en beğendiğim Solanas yapıtı.

Dünyamızı kuşatan salgından mustarip, her gün yüzlerce insanın yaşamını yitirişine seyirci kalarak, korku dolu günlerin pençesinde yaşadığımız zor bir süreçten geçiyoruz. Bu ölümcül virüse yakalanma riskinden korunmak için insanlığın aldığı en önemli tedbir ise kendini dış dünyadan izole etmek ne yazık ki. Tıp biliminden, Covid-19 kâbusunu yok edecek aşının ve tedavisinin geliştirilmesini umutla beklerken zamanı daha az sıkıcı hale getiren modern yaşam araçlarıyla haşır neşir, ne zaman sona ereceğini kestirmenin mümkün görünmediği ev hapsi, nedense bana yazılarımdan herhangi biri sebebiyle devlet aleyhtarlığıyla yargılanırsam, (ki olasılık dahilindedir) bu tecrit edilmelerin muhalif yazarları, aydınları ve gazetecileri idmanlı hale getirdiği kanaatindeyim. Dolayısıyla salgın bana yapay bir düşünce mahkûmuymuşum hissiyatı veriyor. Madem konu devlet şiddeti ve salgından açıldı, geçtiğimiz günlerde, Covid-19'a yakalanarak hayatını kaybeden ve yaşamının çeşitli dönemlerinde devlet şiddetine maruz kalan Arjantinli yönetmen Fernando Solanas'ın filmleri üzerinde durmak yerinde olur diye düşünüyorum.

Geçtiğimiz günlerde Arjantin'in muhalif sesi (hatta çığlığı demek daha yerinde olacaktır), politik film denilince dünya sinemasının ilk akla gelen cesur yönetmeni Fernando E. Solanas 84 yaşında Covid-19 'a yenik düşerek yaşamını yitirdi. 1936'da Buenos Aires'te dünyaya gelen yönetmen tiyatro, müzik, hukuk gibi alanlarda eğitim aldıktan sonra Sinema Özgürlük Grubu (Grupo Cineliberaticion) altında çalışmalar yürütür. 1960 yılında Üçüncü Sinemaya Doğru Film Hareketi'nin manifestosunu yazarlar; 7. Sanat olan sinemanın anti- emperyalist mücadelede etkili olduğunu savunurlar. 1966'da 4 saat 20 dakikalık uzunun da uzunu bir film çekerler. Film Sol Peronistler iktidarına, 1973'e dek gizli gösterimlerle izlenir.

Oyuncularından biri, sağcılar tarafından kaçırılmak ve öldürülmekten kıl payı kurtulur. 1976 yılında siyasi görüşleri yüzünden, diktatörlük tarafından Paris'e sürgüne gönderilir. Diktatörlüğün sona ermesiyle 1983'te ülkesi Arjantin'e geri döner. Dönemin liberal muhafazakâr devlet başkanı Carlos Menem tarafından petrol özelleştirilince başkana karşı suç duyurusunda bulunması üzerine, 3 gün sonra bacaklarından 6 kez kurşunlanır.

TUTKU, NOSTALJİ VE KIRMIZI TANGO

Üçüncü Sinema'nın kurucularından olan Solanas, Hollywood ve Avrupa Sineması'ndan ayrıksı bir dil ve anlatımla izleyici kitlelerini toplumsal uyanışa sevk edici türden filmler çeker. Militan ruhuyla harekete geçirici nitelikte, Ayzenştayn ve İtalyan Yeni Gerçekçiliğinden ilham alarak devrimci sinemaya özgün yapıtlar kazandıran yönetmenin filmleri arasında Yılmaz Güney'e ithaf ettiği, 1985 yapımı "Tangolar, Gardel'in Sürgünü" birçok izleyici gibi benim de izlediklerim arasında en beğendiğim Solanas yapıtı. Film 1976'daki faşist darbe sonrası diktatörlükle yönetilen Arjantin'den Paris'e sürgün edilmiş, kendilerine Tango-dy adını veren bir sanatçı grubunun hazırlamakta olduğu bir müzikal oyunun prova aşamaları ve dans performanslarıyla sanatçıların sürgünde yaşadıkları sıkıntı dolu günleri konu ediyor. Tango, nostalji ve müzikle damarlarımızda akan kanın ritmi değişiyor. İzleyici, Solanas filmlerinde kendi etnik kimliğinden soyunur ve Arjantin'li gibi hissetmeyi anlar, duyumsar ve yaşar. Filmi izlerken sürgündeki insanların kalplerine kazınmış hüznü, mültecilerin, ülkelerine duyduğu derin özlemi içselleştiriyoruz. Köklerinden koparılmışlık ve yabancı bir ülkede ne yöne gideceğini hiç bilmeden umutsuzca yaşamak. Geride bırakılan, aile, yuva, sevgili, el konulan kitaplar, seni sen yapan her

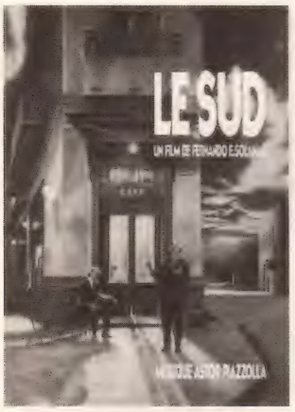

Geride bırakılan, aile, yuva, sevgili, el konulan kitaplar, seni sen yapan her şeyi yitirmenin acısını kemiklerinde hissetmek. Elinde kalan tek şey olan tango ile afyonlamak kaybedişlerinin sancısını. Tango; bir yakarış, Arjantin topraklarına duyulan hasret, ayrı bırakılmaktan doğan arzunun, özlenilene duyulan hasretin beden aracılığıyla dışavurumu olarak çıkıyor karşımıza filmde.

şeyi yitirmenin acısını kemiklerinde hissetmek. Elinde kalan tek şey olan tango ile afyonlamak kaybedişlerinin sancısını. Tango; bir yakarış, Arjantin topraklarına duyulan hasret, ayrı bırakılmaktan doğan arzunun, özlenilene duyulan hasretin beden aracılığıyla dışavurumu olarak çıkıyor karşımıza filmde.

Buenos Aires'teki genelevlerin önünde doğan, tutkunun, kırmızının, kederin ve insan ruhunun hissedebileceği her güçlü duygunun vücut bulmuş hali olan tango filmin başrolünde oynuyor. Harika tango müziğiyle eşleşen dans koreografilerini hayranlıkla seyrediyoruz. Yavuz Özkan'ın "Ateş Üstünde Yürümek" filmiyle benzer öğeler taşıyor ayrıca bu hüzünlü sürgün hikâyesi.

Devrim filmlerinin "estetik kaygılar taşımaktan uzak, sadece kitleleri doğrudan etkileyen siyasi propaganda aracı görevi taşıdığını" çok sık duyan biri olarak Solanas'ın, sinemasal göstergeleri, imgeleri, çekim planları kısacası filmi film yapan her öğeyi yetkin bir estetikle gerçekleştirdiğini söyleyebilirim. Fakat estetiğin büyüsü asla siyasi ya da toplumsal mesajı alımlamanın önüne geçmez. Solanas'ın estetiği, yönetmenin perdeye taşıdığı sorunsalı, toplumsal, politik gerçekliği daha görünür kılar. Estetik metaforları en başarılı kullanan yönetmenlerden biridir. Sanki bir Marquez ya da Juan Rulfo romanı okumaya benzer Solanas filmleri izlemek.

GÜNEY'İN FAŞİZM KISKACINDAKİ TARİHİ

1988 yapımı olan ve bir yıl sonra Türkiye'de de gösterime giren "El Sur" Güney, 1976'da askeri darbeyle gelen cunta yönetimin Falkland Savaşı'nın yenilgisiyle sona ermesini kapsayan süreci konu eder. Solanas Arjantin'in çalkantılarla dolu, baskıcı siyasi tarihinin iç açıcı olmayan panoramasını sunuyor bize. Öyle bir tarih ki kapitalistlerin sınırsız sömürüsü için darbe yapan cuntanın halk üzerindeki zulmü, sosyalistlere uyguladığı katliam ve işkence politikası ülkeyi karanlığa boğuyor. Umudunun ve direnişinin acıyla söndürülmeye çalışıldığı yoksul ve yorgun bir halk. Solanas, güney'in ordu yönetimi elindeki karanlık resmini taşımış beyazperdeye. Sisli, puslu, gri dar sokaklar arasında halkın polislerce kurşuna dizilme tehlikesiyle burun buruna olduğu için korkak adımlarla yürüdüğü kanlı ara sokaklar çıkıyor karşımıza. 1976'daki darbeyle birlikte, işçi önderleri öldürülüyor, grevler yasaklanıyor, insanlar Marksist olduğu, devlet aleyhinde faaliyet yürüttüğü gerekçesiyle işkence görüyor, hapishaneler dolup taşıyor. İşte böyle iktidar şiddetiyle kan revan bir ortamda geçiyor öykümüz. Rejim karşıtı olan ve Marksist olmakla suçlanan Floreal bu süreçte 6 yıllık bir mahkûmiyet yaşadıktan sonra cunta rejiminin yıkılışıyla tüm hükümlülerle birlikte serbest bırakılır. Floreal hapisteyken Arjantin'de çok şey değişmiştir. Eşi Rosi onun yokluğunda yakın arkadaşı olan Alberto ile ilişkiye girmiş, dostlarından bazıları öldürülmüş, bazıları devlet teröründen, ülkenin karanlık istikbalinden yorgun düşmüştür.

Floreal için artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Her zaman dostlarıyla birlikte oturup saatlerce Büyük Latin Amerika projesine dair hararetli konuşmalar yaptığı kafe kapanmıştır. Dostlarını kaybetmiştir. Onun serbest bırakıldığını öğrenen karısı acı ve pişmanlık duygusuyla umutsuzca onu beklemektedir. Floreal ise belirsiz duygular içinde ne yöne gideceğini hiç bilmeden Buenos Aires sokaklarında amaçsızca bir başına dolaşmaktadır. Bu gezinme esnasında saptığı her sokakla birlikte yaşamına dair birçok anının, geçmiş deneyiminin canlanmasını izleriz. Dostlarının akıbeti, yaşamına dokunan diğer karakterler, onlara ne olduğu hepsine dair tüm sırlar yavaş yavaş gün ışığına çıkar. Şizofrenik öğeler, düşsellik, gerçeklik iç içe geçmiştir artık. Filmde art arda geriye dönüşler, zincirleme görüntüler, çerçeveleme, ters ışık, yansıtma gibi değişik sinemasal teknikler kullanılmış. Erotizm içeren sahneler de kaba bir cinsellik yerine şiirsel

bir estetizm var. Sevişme sahnelerindeki aşırılık bu yüzden rahatsız edici değil, Solanas âşıkları tango yapar gibi seviştirmiş. Sokak ortasında terk edilen tank militarizmin ölümünü simgelerken, öte yandan yandan da tüm sevimsizliğiyle ordunun halk üzerindeki otoritesinin bir yansıması, bir korkuluğu andırıyor.

Bomboş hayalet bir şehir imgesiyle tasvir etmiş sokakları. Ölü karakter Negro filmin en renkli karakteri bence. Yönetmen devlet terörünü ve ölümü parodileştirmiş. Cunta tarafından kitapların imha edilme sahnesi ise çarpıcı ve ironik olmuş. Fonda Astor Piazzolla müzikleri eşliğinde akordeonun, tangonun ve tutkunun her sahnede karşımıza tekrar tekrar çıktığı bir film "Güney".

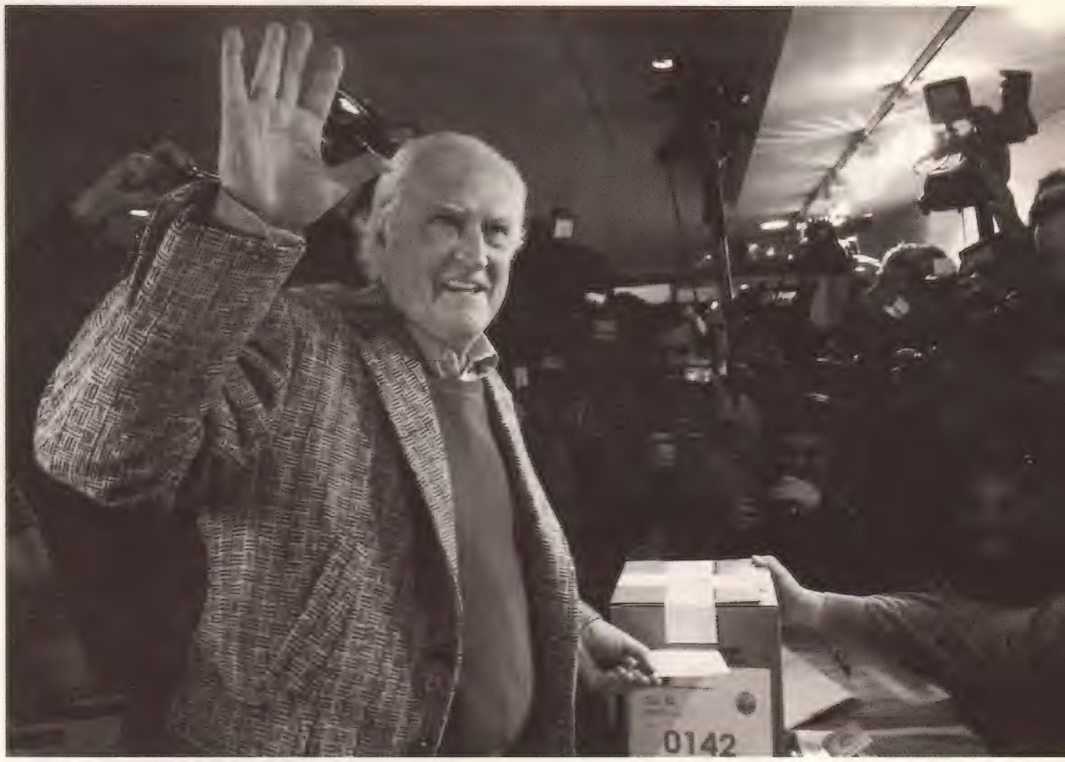

KOMEDİYLE LATİN AMERİKA PANORAMASI

1992 yapımı Yolculuk ise politik filmler arasında izleyiciyi en çok güldüren, hicvin, mizahın ayyuka çıktığı, daha ilk sahnelerinden itibaren seyirciyi yakalayan bir yapıt. Kahramanımız Martin, klişe genç Latin erkeği gibi kanı kaynayan, kabına sığamayan Güney Amerikalı bir deli fişektir. Okul günleri, bin bir çeşit haylazlık içinde geçerken, yaşamakta olduğu küçük ada ona dar gelmekte, derin bir boğuntu, amaçsızlık ve rotasızlık içinde ruhu sancımaktadır. Diktatörlük Dönemi, Arjantin'i yoksulluk, sefalet ve derin bir ekonomik çöküntüye sürüklemiştir. Bu koşullarda geleceğe dair umut kırıntısı bile olmayan Martin'in aile içi yaşantısı da pek iç açıcı değildir. Annesi ve babası o henüz küçük bir çocukken ayrılmış, babası diktatörlük karşıtı olduğu için çalıştığı rafineriden kovulunca, bir gezgin olarak yaşamına devam etmiştir. Martin'e sık sık yolculuk ettiği ülkelerden mektuplar gönderir. Gezdiği ülkelerde tanıştığı sıradışı insanların ilginç yaşam öykülerini anlatan çizgi romanlar hazırlar. Özgür ruhlu bir seyyah olan karikatürist babasının düşünce dünyasından etkilenen Martin ona özlem duymaktadır.

Annesi ve üvey babasıyla yaşadığı şiddetli geçimsizlikten bunalan genç adam için, aşk cephesinde de hiçbir şey yolunda gitmemektedir. Büyük aşkı Violetta karnında onun çocuğunu taşımakta olduğunu öğrenir. Baba olma heyecanı ne yazık ki genç kadının kürtaj olmasıyla yok olur. Ve bisikletine atlayıp, babasını bulmaya karar verir. Bisikletle başlayan macera, tüm deniz ve kara taşıtlarıyla devam eder. Babasını bulmak uğruna, tüm Latin Amerika'yı karış karış gezmek zorunda kalır. Buenos Aires, Brezilya, Meksika, şehir şehir dolaşır. Bolivya'dan, Machu Pichu'ya, oradan Paraiso'ya yolculuk uzar da uzar. Bu yolculuk aslında içsel bir keşiftir. Ve bu içsel uyanış ancak Latin halklarıyla ortak coşkulara, duygulanımlara sahip olmakla mümkündür. Yollar büyüdükçe, mesafeler aşıldıkça, Güney Amerika halklarının acısını, sevinçlerini, tarihsel belleğini, kültürünü, yaşadığı siyasi süreçlerin toplum üzerinde yarattığı bu dibe batmıştık duygusunu derinden anlayarak, içselleştirir. Bu filmde Solanas'ın düşsel dünyasının büyüleyiciliğine kapılıyoruz. Kahramanımız Martin bu taşlı engebeli ve virajlı yol üzerinde pedal çevirirken ne vakit zora düşse, yardımına koşan hayali karakterler beliriveriyor karşısında. Kamyon şoförü Amerigo, tanıdığım en çılgın, renkli ve tutkulu tipleme. Sonra kırmızı elbiseler içinde, dalgalı saçları ve gizemli cazibesiyle, Martin'i büyüleyen, dilsiz bir Latin dilber var. Dev davuluyla sokakları gezip diktatörlüğü "gürültü savaşı" adını verdiği davul çalarak protesto eden "Umut Habercisi Tito" da Solanas'ın metaforik karakterlerinden biri.

Film baştan sona vurucu politik mesajlar, siyasi eleştirilerle otoriteyi mizah aracılığıyla itibarsızlaştırmalarla dolup taşıyor. Ülke yöneticisi Bay Kurbağa karakteriyle Solanas, devlet otoritesini korkusuzca hicvederek sinemanın ne kadar güçlü bir silah olduğunu izleyiciye kanıtlıyor. Beyaz kilotlu çorabı ve palet gibi perdeli ayaklarıyla, sel nedeniyle sular altında kalan Buenos Aires Halkına şöyle seslenir "Suyun üstünde kalacağız, dalın ve yüzün." Açlık için çözümü ise halkı balık tutmaya teşvik etmesidir. Beni en çok güldüren kahraman "Bok Toplayıcısı" oldu. Mesleği insan dışkısı toplayıp imha etmek olan bu orijinal karakterin yaratıcısı olan Solanas'ın ince zekâsına vuruldum. Bu metafor aslında Arjantin'in ekonomik açıdan batmış halinin, halkın yoksulluk, açlık ve siyasi darbelerle boğulmamak için çırpınışının anlatımıdır. Bir diğer sahnede Diz Çökmüş Ülkeler Toplantısı adı verilen bir merasim düzenlenir. Latin Amerika devlet başkanları başta olmak üzere tüm katılımcılar, bürokratlar, devlet adamları dizlerinin üzerine çökmüş vaziyettedir. Gittiği her Latin Amerika ülkesinde acıya, açlığa ve devlet zulmüne tanık olur Martin. Peru'da yoksul halktan Dış Borç Vergisi toplanır. Kibrit taneyle, tuz kaşıkla satılır. Brezilya'da da durum aynıdır. Paraiso'da maden işçileri günde 3 dolar karşılığında insan onurunu alçaltan koşullarda köle gibi çalıştırılmaktadır. Filmin repliğinde Karayipli şoförün söylediği gibi "Güney Amerika'da bir insanın yaşamı bir fasulyeden bile daha değersizdir." Bu filmle Solanas'ın bize tekrar tekrar vurguladığı tam da budur. Bir replikle tüm Güney Amerika halklarının içinde bulunduğu durumu özetlemiş yönetmen. İzlerken siyaset ve mizahın birbirine ne kadar yakıştığını anladığım yegâne yapıt diyebilirim.

2004'te gösterime giren "Yağma Anıları" açılış sahnesinden itibaren çarpıcı karelerle diktatörlüğün sona ermesinden sonra önce Domingo Cavalli, ardından Carlos Menem'in devlet başkanlığı yaptığı yıllarda uyguladığı neoliberal politikalar sonucu Arjantin'i sürüklediği ekonomik çöküntü ve toplumsal bunalımı anlatan belgesel bir filmdir. İthalatın serbestleştirilmesiyle başlayan, "Dönüştürülebilirlik Planı" adı verilen liberalleşmeyle birlikte ülke kaynaklarının yağması doruğa çıkar. Dış borçlar çığ gibi büyür. Petrol rezervleri ve su kaynakları yabancı şirketlere satılır. Demiryolları tasfiye edilir. Anlatılan bir bakıma bizim hikâyemizdir; 12 Eylül ile başlayan ve akp iktidarıyla tırmanan özelleştirme, derelerin, ormanların yağmalanmasıyla süren... Carlos Menem üretim devrimi ve yüksek maaş vaadiyle halkı kendine inandırmış ama kendi kişisel servetini oluşturmak için halka ihanet etmiştir. Sanayi çöker. Gelir adaletsizliği her gün biraz daha umutsuzluğa sürükler işçiyi. Halkın yüzde 10'u zenginleşirken yüzde 90'ı dilenciliğe sürüklenmektedir. Maaşlar düşerken, vergiler artmaktadır. İşsizlik zaten ülkenin alınyazısı olmuştur. Yetersiz beslenme yüzünden yılda 35.000 kişi yaşamını yitirmektedir. Yoksul bölgelerde yaşayan yoksul halk çöp konteynerlerinden topladıkları atıklarla beslenmektedir. İşçi sendikası kodamanları işçileri sırtından vurur. Siyasetçiler ve uyuşturucu tüccarları işbirliği içindedir. Silah kaçakçılığı, kara para aklama, yolsuzluk, polis mafyası tarafından işlenen faili meçhul cinayetler, kaza süsü verilen cinayetler ve intiharlarla tam bir cehennem tam bir yangın yerine dönmüştür Arjantin. Ve cehennemi aratmayan bu çöküş daha fazla dayanılmaz bir hal alınca halk ayaklanması başlar. Tarihler 20 Ocak 2001'i gösterdiğinde, binlerce insan sokaklara dökülür, kortejler oluşturarak, protesto gösterileri yapar. Polis şiddetine karşı korkusuzca direnilir. Tarihi belge niteliğindeki gerçek görüntülerden oluşan çekimleri izlediğimizde ülkemizdeki Gezi direnişi kadar güzel bir halk hareketi olduğunu görüyoruz. Gezi direnişinde yaşamını yitiren şehitlerimizi ve güzel yönetmen Solanas'ı sonsuzluğa uğurlayarak, yazımızı noktalayalım. İyi seyirler. ☺

ZAMANDA YOLCULUK

■ VASIF TURHAN KAYACIK

Zaman nedir çocuğum
Bilmiyorum dercesine
Bakma öyle
Öğrenirsin...

Zaman
Sıcak bir öğle vakti
Ezgisi hala kulaklarında fısıldaşan
Ninniler, dinlediğin masallar
Akşamüstleri annenin pişirdiği
Gözleme kokusudur çocuğum...

Zaman
Kapı aralığından dostları vuran
Kahpe bir kurşun
Kanserden bacağı kesilen
Can dostun ölümü
Gözaltılarda, zindanlarda
Üşümedir çocuğum...

Zaman
Koklayıp yarin saçlarını
Yürümek bir deniz kıyısında
Doğan yavrunu bağrına basmak
Duyumsayıp sonsuza akan maddeyi
Evren'in kıyısında dolaşmaktır
Çocuğum...

Sen daha küçüksün
Yorma kendini böyle şeylere
Sen hep gülümse, mutlu ol
Sen çok yaşa çocuğum...

ZOR SORULAR

Böyle zor sorular sorma
Ben baba olduğumda
Sen ölmüş mü olursun
Deme çocuk
Çalışmadığım yerlerden
Soru sormaca yok
Dememiş miydim sana
Sen yine de
Çabuk tut elini
En iyisi bu
Belki dayanırım o zamana
Haydi, sağlıkla esenlikle
Nice nice yıllara...

Mehmet Ali & Akşamsefası

BRUTAL*

■ Ş. DİDEM KEREMOĞLU

"Nesi varmış abla bunun?" Keşke sormasa mıydı? Hemşirenin dik bakışları altında eziliyor hademe. "Burada yatanın nesi olur? Hasta işte!" diyor kadın. "Hemşire Hanım' diyeceksin bir de bana." "Kusura kalma Hemşire Hanım. Avukat mı gerçekten bu?" Tedirginliği gözlerinden okunuyor.

Nevhiz Tanyeli

Günden arta kalan hesap sormaların geceye devrolmasından başka nedir ki uykusuzluk?

Duvarlarında Constable ve Waterhouse'dan manzara resimleri asılı yüksek tavanlı koridor boyunca, öbür uçtaki cama varana kadar ki bu tam üç yüz kırk iki adım etmekte; yürüyorum.

Odadan çıkmama izin verdikleri gibi, gün ışır ışımaz yani başlıyorum yürümeye.

Kulaklığımdaki brutal kadın vokal: *"zırhların parlaklığında ölçülüyor bekâretin masumiyeti"* diye haykırmakta.

Kliniğin, Constable ve Waterhouse'un hiçbir şey anlatan manzara resimlerinin asılı durduğu duvarları boyunca; ileri-geri-ileri...

Tedavinin işe yaramadığını fısıldıyor ablama maskesinin altından Leonidas sakalı* sarkan doktorum. *"Orospu temizliği gibi tedavin işe yaramıyormuş! Hah!"* diye geçiriyorum aklımdan. *"Psikiyatrist müsveddesi yetisiz."* Yatak altlarım ilk esintiyi bekleyen toz yumaklarıyla dolu oysa!

Paspas yapan adamın önünden geçiyorum. Yapış yapış bir koku vuruyor suratıma. Tırnaklarımı dibinden kestikleri ellerimle yüzümü olanca gücümle ovalıyor, yanaklarımı çekiyorum... Ağzımda bir sasılık! Beyaz orlon hırkalı hemşire,

"Odamıza dönelim mi?" diye sesleniyor durduğu bankonun ardından.

"Ablam gidince döneriz!" diyorum.

Üstünde hercai menekşe çıkartması olan plastik şişeden yine o pis kokuyu fıs fıslıyor paspas yapan adam.

"Hişt, baksana!" Bana doğru dö-

Mehmet Ali & Akşamsefası

nüyor. "Hercai menekşe kokmaz!" diyorum. Göz göze geliyoruz. Boş bakışlar; maskesi dudağının üstüne inmiş, bıyığının kesildiği yer parlıyor.

Henüz kesildiği...

"Yeni mi girdin işe?" diye soruyorum. Bakışlarını yere çeviriyor. "Tazminatsız atarlar bak, sakın uzatma o bıyığı. İş sözleşmenin özel şartlar maddesine okumadan basmışsındır sen imzayı. Yargıtay kararı. Ona göre!"

"Avukat Hanım; hadi odamıza dönelim mi? Ablan gitti." diyor hemşire olacak beyaz hırkalı, su yeşili giyitli kurbağa!

"Geber!" diyorum.

***

"Babasını kaybedeli böyle bu yavrum! Merdiven bile inerken bir basamak aşağı bakamaz." Açıklama vermekten hiç bıkmayan annem! Kimse yanımda babamın kontrol için gittiği inşaatın on dördüncü katından düştüğünü konuşmamakta oysa.

Ama annem!

"Rabbim şu bi damlacık yavrumun yüzü suyu hürmetine damattan yana güldürdü bâri!" Ablamla enişte-min oturduğu apartmanın giriş katına taşındık.

"Aşkım, yine geldi bizimki! Matematik ödevi varmış." Ablamın o övüngeç yeni gelin halleri...

"Tamamdır ablası. Sıkıntı yok!" diyor eniştem.

"Ama her akşam her akşam yorgunluk olmuyor mu sana? Annemle konuşacağım; yollamasın bunu!" Sesindeki kurumlu bezginlik!

"Babasını özlüyordur sonuçta çocuk. Sorun değil hayatım."

Camın önündeki masada ders çalışıyoruz.

Başım önümde oturuyorum.

Sağır ve samut!

Nevhiz Tanyeli

Yeni yeni kabaran meme uçlarım ve *"küçük kadın dudaklar"*ım nefesimin yetmediği korkulara aralık! Ellerinin o kopartır okşaması! Örselenen tenim...

Yemek masasının Brüksel dantelinden örtüsü altında saklanan çırkinlikler...

"Bu küçük oyunlarımız aramızda bak! Sırrımız! Hiç kimseye etme sözünü. Seni alırlar sonra annenden, ablandan..." diye fısıldıyor. "Bir daha göremezsin onları."

* * *

"Nesi varmış abla bunun?" Keşke sormasa mıydı? Hemşirenin dik bakışları altında eziliyor hademe.

"Burada yatanın nesi olur? Hasta işte!" diyor kadın. "Hemşire Hanım' diyeceksin bir de bana."

"Kusura kalma Hemşire Hanım. Avukat mı gerçekten bu?" Tedirginliği gözlerinden okunuyor.

"Öyleymiş."

"'Ablam gidince odaya dönerim' dedi bi de. Salgın'dan beri ziyaretçi yasağı var!"

"Hı, var tabii. Bakma öyle söylediğine sen." diyor hemşire.

"Ablası peki?"

"Almanya'da ablası. Mahkeme vasi tayin etmiş ablayı."

"Ne etmiş?"

"Malını, parasını yöneten etmiş." Koridorun iki yanına dizilmiş kapılardan ikisinin üstündeki ışık yanıp sönmeye devam ediyor.

"Niye ki istemiyor ablasını?"

"Eniştesi, ablanın kocası olan, çok küçüklüğünden beri taciz etmiş bunu da ondan!" Kadının sesinde inceden bir alay tınısı...

"Vah; boşuna düşmemiş akıl hastanesine desene! O şerefsizin karısını bu zavallının başına koymuş bir de mahkeme ha!" Paspas kovasının pedalına arka arkaya basıyor. Hınçla!

"Ablası hiç evlenmemiş ki!" diyor hemşire.

Abus abus bakıyor hademe!

"Ay sen hâlâ mı anlamadın?"

"Neyi?" diye soruyor adam.

"Hasta' dedim ya; enişte falan yok!" Kibirli varlığını iyice duyumsatıyor adama. "Hayal ediyor bütün bunları işte! Hadi sen de işine bak artık."

---

* Brutal: Gaddar. Acımasız. Vahşi.
Brutal vokal: Müzikte bir vokal tekniği

* Leonidas sakalı: 1. Leonidas'ın sakalından esinlenerek bırakılan sakal türü.

İSTANBUL-BÜKREŞ-İSTANBUL: ŞİİR GÜZELLİĞİYLE ÜÇ GÜN

■ AHMET ÖZER

Osman Bozkurt, "Şiir ve Antolojiler" üzerine ben de "Türk Şiirinin Tarihsel Süreci" üzerine birer konuşma yaptık. Konuşmalarımız değerli dilbilimci-şair Nevzat Yusuf Sarıgöl ile eşi Nermin Yusuf tarafından anında Romence'ye çevrildi. Aynı şekilde Romen şair ve yazar Nicolai Dan Runtelata ile edebiyat tarihçisi eleştirmen Aureliu Goci'nin konuşmaları da anında çeviri yoluyla sunuldu.

Bu yazı, Türkolog Profesör Nevzat Yusuf'un öncülüğünde insanlığın evrensel değerlerde buluşması arzusuyla hazırlanan ve Bükreş'te yayımlanan Modern Türk Şiiri Antolojisi kapsamında, edebiyatımızın tanıtımı için değerlendirilen beş günün güncesi, bir bakıma fotoğrafıdır. Edebiyatımıza ilgisiyle tanıdığımız eleştirmen, şair ve öykü yazarı Emil Lungeanu'un "Haykırış Fotoğrafı" adlı şiir kitabı ile şair ve öykücü Razvan Nicula'nın "Uçurumlar" adlı öykü kitaplarının USAR Yayınlarınca Türkçeye kazandırılması, kendisini güncelleyen bu yazının dostça duygularla paylaşılmasına değer bir haberdi.

İSTANBUL'DAN BÜKREŞ'E BİR UZUN YOL

Nevzat Yusuf Sarıgöl ile Nermin Yusuf'un ortaklaşa hazırladıkları ve Yahya Kemal'den Metin Turan'a 84 şairin ürünlerinin yer aldığı Modern Türk Şiiri antolojisinin Bükreş'te yayımlanması nedeniyle düzenlenen törene katılmak için 25 Mayıs akşamı İstanbul'dan Bükreş'e hareket ettik.

Eşim Nazlı'yla Kadıköy'de bizi bekleyen otobüse tam vaktinde ulaştık.

Otobüsümüz Kadıköy'den Mecidiyeköy'e yol alırken Sümer Turizmin temsilcisi Niyazi Şahin'le eşi Hacer Hanım gideceğimiz yörelerle ilgili açıklama yapıp otobüsteki yiyecek ve içeceklerden ikramda bulundular. Niyazi Bey, Balkanların insan ve doğasını yakından tanımanın rahatlığıyla üzerimizdeki tedirginliği neşeye döndürmek noktasında gerçek bir kılavuz oldu.

Bir yolculuğa çıkanların çoğunun birbirini tanıması, seyahatin iyi geçeceğinin de işaretidir. Bu bakımdan Kocaeli'nde uzun yıllar görev yapan arkadaşlarımız Hayrettin Geçkin ile Şener Aksu'yu böyle bir yolculukta görmek sevindiriciydi. Onlar, değişik etkinliklerde görüşme olanağı bulduğum arkadaşlarımdı. Şener Aksu, eşi şair Oya Aksu'yla birlikte katılmıştı aramıza. Oya Hanım'ın şiir kitaplarını da bu yolculukta görme şansına eriştim.

Zonguldak denince pek çok şair ve yazarın yıllardır büyük bir özenle kozasını örüşü akla gelir. Yazının akıp giden nehrine Zonguldak'tan bir damar olarak eklenen şair Osman Günay ile eşi şair-yazar Fatma Kılıç da bu yolculukta bizimleydi. Mecidiyeköy'de bu değerli arkadaşlarımız otobüse binerken Osman'ın sözleri benim için gurur vericiydi: "Ağabey, elinizi tutayım, Trabzon sıcaklığını alayım." Osman da benim gibi Trabzonlu. Sanatçılığın ötesinde hemşeriliğin esintisi de önemliydi şüphesiz.

İstanbul'un yoğun trafiğinden kurtulmak için gecikmeli hareket ettik. Bükreş yolculuğumuzun mimarı, tek sözcükle Osman Bozkurt'tu. Bozkurt, onu bütünleyen eşi Sabahat Hanım'la katılmıştı geziye. Gerek yazışmalar, gerek Bükreş'te düzenlenecek etkinliğin kotarılmasında hayli çaba gösterdi Osman Bozkurt. Yolculuk öncesinde antolojinin çıkış müjdesini verdi. Romanya'daki kişilerle aramızda bağ kurdu. Yolculuk yapacağımız araca dair bilgiler aktardı. Osman'ın bugüne değin yazın alanındaki emeğini, dostlarıyla ilgili çalışmalarını çok kişi bilir. Bunlar da o birikiminin devamıydı adeta. Bu yolculukta tanıştığımız Kerem Özakman, eşi Güldehen Hanım'la Niyazi Bey'in onur konuğuydu. Kerem Bey'in, değerli yazarımız Turgut Özakman'ın oğlu olduğunu ve Bilgi Yayınevi'nden birkaç kitabının yayımlandığını geç de olsa öğreniyoruz.

Her sorunu çözümlenen kişiler olarak güzel bir yolculuk yapacaktık.

ÜLKEYİ ÜLKEYE, GECEYİ GÜNDÜZE KATMAK

İstanbul'dan ayrılıp Trakya düzünde yolculuk yaparken söyleşiler de koyulaştı. Uykuya geçeceğimiz saatlerde ülkemizden çıkıp Bulgaristan'a giriş işlemlerini yaptırdık. Bir yabancı ülkeye girdiğinizde ister istemez bir yalnızlık sarıyor sizi, bir boşluğa savruluyorsunuz. Bir yabancılaşma başlıyor o anda.

Sürücümüz hayli dikkatli olmasına karşın yolun bozukluğu zaman zaman yerimizden hoplatıverdi bizi. Bir uzun yolculuğun sonunda şafak sökmüş, çevre daha görünür olmuştu. Çevre tipik Karadeniz coğrafyası sergiliyordu önümüze. Ağaç, orman, çayırlar, yağmur... Alabildiğine yeşil bir düzlükte uzayıp gidiyordu sanki her şey.

BULGARİSTAN DEYİNCE...

Niyazi Bey, geçtiğimiz yörelerle ilgili bilgi verirken ben çok farklı düşlerin peşi sıra koşuyordum: Öncelikle Orhan Kemal'in bu göğün altında öldüğünü düşündüm. Fahri Erdinç ve iki arkadaşının (Ziya Yamaç ile Tuğrul Deliorman) 1949'da ülkemizdeki siyasi baskılara tepki göstererek buraya kaçışları geldi aklıma. Nâzım'ın bu ülkede el verdiği insanlarla çektirdiği fotoğrafları anımsadım. Ayrıca bir dönem bu topraklarda yaşayan kimi halkların adlarının baskıyla değiştirilmek istenmesi nedeniyle yaşadıkları sıkıntıları düşündüm.

MOLA YERİ: BAYKAL

Bulgaristan'dan Romanya'ya doğru önümüzde uzun bir yol vardı. O nedenle bir yerde kahvaltı etmemiz gerekiyordu. Bu güzergâhta kahvaltı ortamını iyi bilen Niyazi Bey, tam vaktinde sürücümüzü uyararak bizi, derdimizi anlatabileceğimiz bir ortama getirdi: Coca-Cola reklamının yapıldığı levhada, temel harflerle büyükçe bir yazı ilişti gözümüze: BAYKAL. Kahvaltılık yiyeceklerin, içecek çorbanın bulunduğu bu ortamda, çalışanların önemli bir kısmı Türkçe konuşuyordu. Başka bir seçeneğimiz olmadığı da ortadaydı. Bir süre burada kaldık. Gereksinimlerimizi giderip çay-kahve içtik, fotoğraf çektirdik. Sisli, puslu ortam, yemyeşil coğrafya ve çevremizdeki kocaman ıhlamur ağaçları insana hayranlık veriyordu.

Kahvaltı sonrasında, yolcu yolunda gerekti.

Yollar geçildikçe alabildiğine zengin bir bitki örtüsü çıkıyordu karşımıza. Doğayla hemhal olduğumuz yolculuğumuz boyunca kimi çayırlarda otlayan inekler gördük. Trafik iyi sayılırdı. Yolun üzerindeki levhaların farklı bir alfabeyle yazılmış olması, o dili bilmeyen kişi için nasıl da bir bilmeceydi! Dilin, özellikle anadilin insanı biçimlendirmede nasıl bir işlev gördüğünü kendi dilinizin kırları dışına çıktığınızda daha iyi anlıyorsunuz.

ROMANYA DEYİNCE...

Romanya'ya ayak bastığımızda yine düşlere daldım. Özellikle şair, denemeci, ressam, öğretmen sevgili Bedri Rahmi'nin eşi Ressam Ernestine (Eren) Hanım'ı düşündüm. Gencecik bir Romen kızı olarak Paris'e resim eğitimi almaya gittiğinde Andre Lhot'un atölyesinde hemşerim Bedri Rahmi ile karşılaşıyor, âşık oluyorlar. Mektuplaşmalar, uzun yolculuklar birbirini izliyor ve sonunda evleniyorlar. Ernestine Hanım, ülkemizin saygın bir gelini olarak Edirne'den İskilip'e memleket manzaralarını resmediyor.

Varlık dergisi yönetmeni Yaşar Nabi Nayır'ın tanıttığı ünlü yazar Panait Istrati, İstanbul'da öğrenim gören Osmanlı Tarihi yazarı Dimitri Kantemir ve kuşkusuz iyi futbolcu Hagi... Bu toprağın insanları olarak aklıma ilk gelenlerden... Avrupa gezilerimde üstünden uçakla geçtiğim yerleri, bu kez yakından görmek oldukça heyecan vericiydi.

TÜRKÇENİN KIRLARINDA BİR BABA-OĞUL: MARİAN İLE VLAD

Bükreş'te bizi karşılayanların başında sevgili Osman Bozkurt'un yakın dostu şair Marian İlie vardı. Marian İlie, Bükreş Üniversitesi Yabancı Dil ve Edebiyat Fakültesi / Türkoloji bölümü mezunu. Romen Silahlı Kuvvetleri'nde görev yapan, Romanya'nın Ankara Savunma Ataşeliği görevinde bulunan İlie, fakülte yıllarında Nevzat Yusuf'un öğrencisi olmuş. Türkiye yılları, oğlu Vlad'ın da Türkçe öğrenmesinde önemli bir etmenmiş. İlk etapta ülkemiz toprağını iyi bilen, dilimizi konuşan bir baba oğulla karşılaşmak tüm yabancılığımızı gidermeye yetti.

Romanya'da yaptığımız ilk iş, cebimizdeki avroların bir kısmını Romen parası lei'yle değiştirmek oldu. Avrupa Birliğine alınması gündemde olan

Bükreş'te Atatürk büstü yanında bir aradayız.

Otobüsümüz kentin değişik caddelerinden geçerek bir yerde durdu. Bir de ne görelim, Atatürk'ün büstü karşımızda! Büstün altındaki tarih ve yazıyı okuyorum:
Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu (Fondatorul Pepublicii Turcia 1881- 193∞)
"Yurtta Barış Dünyada Barış"
"Pace in tara pace in lume"
Kemal Atatürk

Romanya'da şimdilik ulusal para lei dolaşımda. Para değişiminden sonra et ve tavuk dönerin servis edildiği bir lokantaya girdik. Servis yapanlardan birinin Türk olması, isteğimizin kısa zamanda yerine gelmesini sağladı.

Yemekten sonra aracımıza doluştuk. Niyazi Bey, kentin özgün mekânlarında kısa da olsa bir tur yapmanın yararlı olacağını düşündü. Vlad kılavuzumuzdu. O bir yandan otobüsün ön kısmından yolu gözlerken bir yandan da bizlere dönüp kenti tanıtmaya çaba gösterdi. Biz de zaman zaman sorular sorduk.

Yolumuz etkinliğin düzenleneceği Kitap fuarınaydı. Ancak oraya gitmeden önce Vlad'ın bize bir sürpriz yapacağını duyumsatan sözleri merakımızı artırdı.

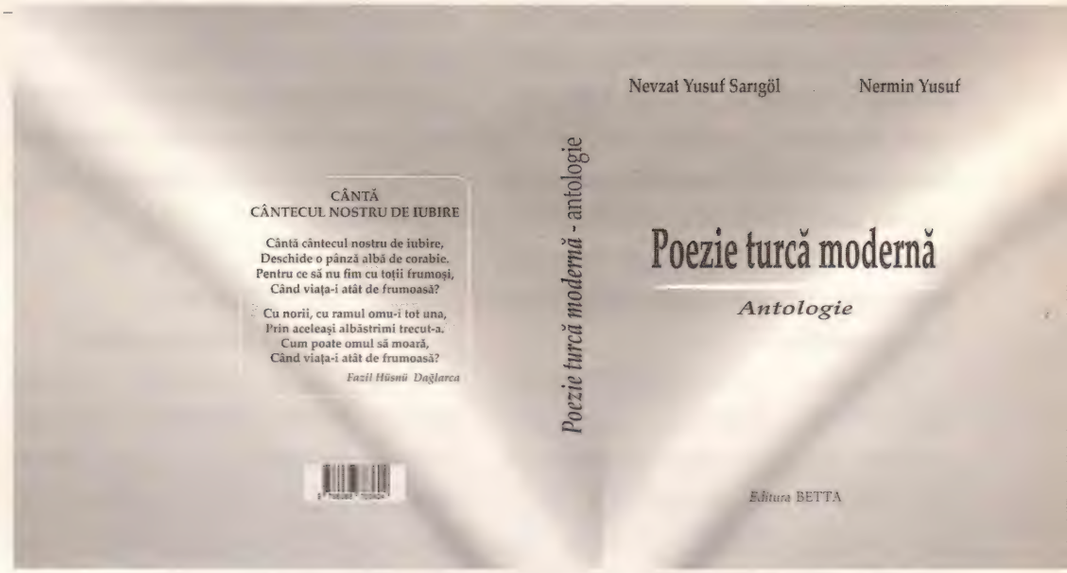

BÜKREŞ'TE ATATÜRK'LE KARŞILAŞMAK

Otobüsümüz kentin değişik caddelerinden geçerek bir yerde durdu. Bir de ne görelim, Atatürk'ün büstü karşımızda! Büstün altındaki tarih ve yazıyı okuyorum:

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu (Fondatorul Pepublicii Turcia 1881- 193∞)

"Yurtta Barış Dünyada Barış"

"Pace in tara paçe in lume"

Kemal Atatürk

KİTAP FUARINDA ŞİİRLİ DAKİKALAR

Bükreş'te 24-28 Mayıs günlerinde düzenlenen Kitap fuarının üçüncü günündeyiz. Bize verilen kataloğun üzerindeki yazıları aktarıyorum: (Bookfest Salon İnternational de Carte-editia a xıı-a 24-28 Mai 2017 İnvitat de Onoare Suedia) Bir yandan kocaman salonu dolduran binlerce kitaba göz gezdirirken bir yandan da dillerini bilmesek bile birinci katta düzenlenen panele katılanların yaptığı konuşmalara kulak kabartarak ikinci kata çıktık. Bu katta yer alan Romanyalı yazarlar, bizim konuşacağımız etkinliğin dinleyicisiydiler. Şair ve yazarlarla sanatseverlerin oluşturduğu grubun önünde yerlerimizi aldık: Ben, Şener Aksu, Hayrettin Geçkin, Osman Günay, Osman Bozkurt. Türkiye'den gelen kişiler olarak hem beraberimizdeki arkadaşları hem ülkemizi temsil etmek için saygın bir topluluğun karşısındaydık. Etkinliğin yöneticisi Romen yazar Nicolaie Roşu idi. Osman Bozkurt, *"Şiir ve Antolojiler"* üzerine ben de *"Türk Şiirinin Tarihsel Süreci"* üzerine birer konuşma yaptık. Konuşmalarımız değerli dilbilimci-şair Nevzat Yusuf Sarıgöl ile eşi Nermin Yusuf tarafından anında Romence'ye çevrildi. Aynı şekilde Romen şair ve yazar Nicolai Dan Runtelata ile edebiyat tarihçisi eleştirmen Aureliu Goci'nin konuşmaları da anında çeviri yoluyla sunuldu. Konuşmacıların ağzından *"Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi"* hakkındaki değerlendirmelerini dinledik. Doğrusu, edebiyatımızın hatırı sayılır bir ilgiyle izlendiğini, tarihinin önemle incelendiğini, şiirimiz ve genel olarak edebiyat tarihimiz hakkında gönendirici fikirler ortaya konduğunu görmekten kıvanç duyduk.

Etkinliğe katılan şair dostlarım şiirlerinden örnekler sundular. Osman Günay, yaşadığı Zonguldak'tan bir armağan getirmişti. Armağanı, BETTA yayınevi adına etkinliği yöneten Romen yazar Nicolae Roşu'ya sundu.

Paket açıldığında, elinde feneri, başında bareti ile bir madenci heykelciğiydi önümüzdeki, tam da Zonguldak'ı simgeliyordu.

OSMAN BOZKURT'UN BİLDİRİSİ

Osman Bozkurt'un konuşmasından bir bölümü buraya almak isterim:

"...Yoğun emek vererek ülkenizin eleştirmen, yazar ve dost yürekli insanlarıyla burada buluşmamızı sağlayanlara teşekkür ediyor, siz değerli katılımcıları saygı, sevgi ve kardeşçe duygularla selamlıyorum.

Nevzat Yusuf Sarıgöl'ün, Nisan 2011'de, Türkiye'de "Uluslararası Şiir İstanbul Festivali" katılımcılarına da sunulan "Çağdaş Romen Şairleri Antolojisi" yayımlanmıştı. Bu yıl da Romanya'da Çağdaş Türk Şiiri antolojisinin yayımlanması nedeniyle kendileri ve yayıncısı

buluşmamıza fırsat yaratmış oldu. Birbirine uzak olmayan ülkelerimizin halkları arasında kurdukları kültürel köprünün, yerel kültürlerin içerdiği evrenselde buluşmamıza ne kadar değerli katkı sağladığının kendi öğrendiklerimle tanığıyım. Bu nedenle her iki antolojinin bu güzide mimarlarına huzurunuzda şükranlarımı sunuyorum.

Şükranlarımı sunuyorum çünkü: Mihai Codreanu, Emil İsac, Ana Bilandiana, Ion Mircea ve daha nicelerinin bir tek şiirini bile okuyamamış olacaktım. Bilmeyecektim Tristan Tzara'nın "Sen başından şapkayı çıkardığın gibi ben de / kutudaki eski düşlerimi çıkardım" dizelerini ve Lucian Bilaga'nın, "ben dünyanın mucize aylasını ezmiyorum" deyişini. Ve sizler bilmeyecektiniz; "Söyle sevda içinde türkümüzü,/ Aç bembeyaz bir yelken / Neden herkes güzel olmaz, / Yaşamak bu kadar güzelken?" dizeleriyle yaşama seslenen Fazıl Hüsnü Dağlarca'yı ya da "Seni sevmek mor denizlerdi biraz / Ne kadar gidilse bir o kadar bitmeyen" dizeleriyle seslenen felsefeci şairimiz Afşar Timuçin'i.

Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu üyesi olduğum dönemde, Cluj şehrinden iki şair, Valentin Tascu ve Doina Cetea konuğumuz olmuştu. Sayın Valentin Tascu; Romanya ve Türkiye edebiyatçılarının bölgesel yakınlıklarına karşın birbirleri hakkında yeterli bilgiden yoksun olduklarını söyledi. Haklılığını 2004 yılında Lucian Bilaga adına düzenlenen uluslararası sempozyuma davet edildiğimde derinden hissettim. Çünkü Bilaga hakkında derli toplu bilgi kaynağı bulamıyordum. Ayrıca Romanya'da iki kez şiir festivalinde bulundum. Yaşadıklarım da, gördüklerim de Sayın Tascu'nun haklı olduğunu kanıtlıyordu. Durum üzüntü vericiydi. O günden sonra bu durumun giderilmesini amaçlayan her çabaya katılmayı görev bildim. O tarihten sonra Romence'den birçok ürün dilimize kazandırıldı. Yayıncım, Mayıs 2017'de, Nevzat Yusuf Sarıgöl ve Marian İlie'nin birer şiir kitabını yayımladı. Demek istediğim, dün üzüntü duydum ama bugün coşkuluyum..."

NÂZIM HİKMET'LE MİHAİ EMİNESCU'YU BULUŞTURMAK

Konuşmama başlarken evrensel şairimiz Nâzım Hikmet'in Haziran 1962'de Bükreş'te yazdığı ve Türkiye'de ilk kez On Beş Günlük Edebiyat Gazetesi, *Edebiyat Cephesi*'nde (16 Mayıs-15 Haziran 1980, Sayı: 30-31) yayımlanan *"Romanya'ya Dair Lirik Röportaj"* şiiriyle Özdemir İnce'nin çevirdiği Romanya'nın ünlü ve etkileyici klasik şairi Mihai Eminescu'nun *"Ode"* şiirinden birer bölüm okudum. Önümüzde Nevzat Yusuf Sarıgöl ile Nermin Yusuf'un ortaklaşa hazırladıkları Yahya Kemal'den Metin Turan'a 84 Şairin ürünlerinin yer aldığı Bükreş'te basılan Poezie Turca Moderna (Modern Türk Şiiri) antolojisi duruyordu. Etkinliğe konuşmacı olarak katılmamızın yanı sıra şiirlerimizle de yer almıştık bu yapıtta. Antoloji dışında ayrıca *"Rotonda Valaha"* adlı yazın dergisinin Nisan-Mayıs-Haziran 2017 tarihli 5. sayısı duruyordu masamızda.

Konuşmamın son bölümü şöyle bitiyordu: *"Değişen toplumsal koşullar, ekonomik sistemin dayatmasıyla sanatta 'tüketim' anlayışına yol verir. 90'lı yıllardan 2000'e akıp giden zamanda, şiirin artık toplumsal yaşamımızdan neredeyse kovulduğuna tanık oluruz. İnsanın sorası geliyor. Bunca şairin çağına tanıklığı şiir adına bir oyalanma mıydı?*

Bu noktada şiir, imgenin yoğun söz oyunlarına gömülüyor; sözcükler mimariden yoksun durumlarıyla anlamı yaşamımıza katmadan bir söz yığını olarak önümüze seriliyor. Bugün sanatın toplumsal işlevi sözünden bireyin duygularını tatmin etmesine yönelik bir anlam çıkarmak hiç de yanlış olmaz.

Estetik düzlemde bir aşama kaydedilmesine karşın, bireyselleşen bir anlayışın ürünü olan şiirler, anlık beğenilerle türün belli zaman diliminde kısa vadeli mutluluklar oluşturduğu bir gerçek.

Yine de bu alandaki üretimin bütün boyutlarıyla sürmesi, şiirimiz adına kazanımdır..."

Mihai Eminescu

Nâzım Hikmet

Adına "Noel Devrimi" dedikleri karşıdevrimci bir darbeyle, bir saat süren düzmece bir mahkemede yargılanarak hemen ardından 25 Aralık 1989'da kurşuna dizilen Elena ve Nikolay Çavuşesku, emperyalistlerin haklarında en fazla yalan uydurdukları politikacılar oldu.

Romen eleştirmenlerden Aureliu Goci çok ayrıntılı bir değerlendirme yaptı. Nicolai Dan Runtelata ve başka konuşmacılar da gerek kendi ülkelerinin sanatıyla ilgili, gerek bizlerin bu etkinliğe Romanya'da basılan bir antolojide şiirleriyle yer alan şairler olarak katılmamızı konu eden konuşmalar yaptılar.

Dinleyicilerin, aktardıklarımızı çok yönlü algılamalarını değerli çevirmenler Nevzat Yusuf Sarıgöl ile Nermin Yusuf'a borçluyuz. Onlar da yemekte bizlerle birlikte olmak istedi ancak Nevzat Bey'in sağlık koşullarının elvermemesi katılımlarını engelledi.

TAVERNADA BİR AKŞAM YEMEĞİ

Akşam yemeği için bir taverna'ya gittik.

Ah yemekler! Her yurtdışı gezimde ilk düşüncem orada kalacağım sürede neler yiyeceğim üzerinedir. O nedenle bana öyle bir ortamda biraz da yemek yiyenleri izlemek düşer. Yemekli etkinliği hazırlayan şair Marian İlie ile kılavuzumuz olan oğlu Vlad, yanı başımızdaydı. Gece boyu bir şarkıcı hanımefendi bizi şarkılarıyla düşlerden düşlere taşıdı. Bitmeyen bir enerji, eksilmeyen bir sesle tamamladık gecemizi. Marian İlie, Türkiye'ye götürmemiz için hepimize özel şaraplar armağan etti.

BİR REJİMDEN BİR REJİME DÖKÜLEN ROMANYA

Gezimizin ikinci günündeydik.

Bahar yağmurları art arda dökülürken Vlad da saraylardan, şatolardan söz etmeye başladı. Özellikle Drakula Şatosu, anlatılanlar arasında ilgimizi çekti. Drakula'yı dünyada bilmeyen mi vardı? Bunun yanında bir de Peleş Şatosu'ndan söz ediverdi. Vlad'a, Türkçemizdeki "beleş" sözcüğünü anımsatarak, espriyle "Yoksa orası beleş mi?" diye sorduk. Vlad, espriler arasında iki şato arasında 500 yıl olduğunu vurguladı.

Kılavuzumuz açıklamalarını sürdürdü: Romanya, tarım için çok uygun bir ülke olmasına rağmen, Avrupa'nın ikinci fakir ülkesi konumunda. Bu konuda birincilik ise bir diğer Balkan ülkesi Bulgaristan'da. Almanya, İsviçre ve ABD'de maden yok ama onlar zengin ülkeler... Romanya'da ise maden var ama sosyal yaşam fakir dedi.

SÖZÜ VLAD'A BIRAKMAK:

"Şehir merkezi gördüğünüz gibi bakımlı, oysa halkın durumu kötü. Tek nedeni rüşvet. Romanya'da rüşvetsiz hiçbir iş göremezsiniz. Sağlık, güvenlik... Her şey rüşvetle yürür. Romanya, zor dönemlerden geçerek bugüne geldi. Başlangıçta imparatorluk söz konusuydu. Romenlerin Türklere ve Almanlara benzer tarafları vardır. Romen stilindeki evleri göreceksiniz. 1997'de otoban projesi başlatıldı, satın alınan topraklardan otoban geçti. Önce arazileri aldılar, sonra da yanlış yerden bir otoban geçirdiler."

Vlad sözü kurşuna dizilen devlet başkanı Çavuşesku ile karısı Elena'ya getirdi.

"İşin gerçeği eski dönemde paramız vardı, satın alınacak şey yoktu. Şimdi her şey var ama paramız yok.

Çavuşesku döneminde yedi rafine istasyonu vardı. Şimdi dördü kapalı. Üçünü de yabancılara (Avusturya, Rus ve Kazaklara) sattılar. Büyük fabrikalar yabancıların elinde. Yabancılar yatırım yaparken ekmeğimizi de çalıyorlar.

Romence'de, Rusça ve Macarca'dan gelen pek çok kelime var. Son araştırmalara göre Romence Latince'nin kızı değil, kız kardeşi. Romen alfabesinde 32 harf var.

Braşova-Bükreş arası alabildiğine ormandır.

Manastırlar, ahşap yapılar, yerel mimari alabildiğine etkileyicidir.

Romanya Avrupa'nın en zengin petrol ülkesidir.

İkinci Dünya Savaşı'na istemeden girdik. Burada savaşları gösteren heykellerde hep "kahramanlığımız" dile getiriliyor. I. Dünya Savaşı daha fazla heykelle ifade ediliyor. I. Dünya Savaşı'nda Bükreş, Yaş'a taşındı.

Karpatlar... Kayak için uygun mekânlardır.

Romanya 45. Paralelde bir kent.

PELEŞ SARAYINDA BİR GEZİ

Peleş Sarayı, Kral 1. Carol'un yazlık sarayı. Yapımı 10 yıl sürmüş. 1873'te başlanmış inşaatına, 1883'te açılmış. Kral ve haneden burayı yazlık olarak kullanmış.

Modern bir şato. 1883'te elektriği vardı. Merkezi ısıtma ve asansör donanımına sahip. Kral Carol, Alman mimarlar getirmiş, onlar ahşap malzeme kullanmışlar. Romen zenginleri kral ve kraliçenin evleri yanında ev yaptırmışlar ve burası bir şehre dönüşmüş. Burada çatılar diktir. Kar çok yağar. Evlerin fiyatı yaklaşık 100.000 avro kadardır.

1948'te komünist rejim iktidara geliyor, komünizm iktidar olunca krala kaçması için bir gün izin veriliyor. Kral 30 yaşındaydı. Değerli eşyalarını -altınlar, resimler- trene doldurup İsviçre'ye kaçtı, İsviçre onu kabul etti.

1948'den beri orada yaşadı. 45 yıl komünist rejimle yönetildi Romanya.

Komünist rejimde protokol evi olmaz denilip kralın sarayı müzeye dönüştürüldü.

1989'dan sonra kral ülkeye döndü. 1989'dan sonra hanedan dava açıp Bran Şatosunu geri aldı. Romanya Tarih Müzesi'nden eşyalar getirildi. Hediye eşyalar müzesi oldu burası."

DRAKULA'YI TANIMAYAN VAR MI?

Drakula gerçek değil. 1901'de bir İrlandalı yazarın uydurması. Drakula bir konttu. Bir vampir olarak nitelendirildi. Romanya'da vampir yok. Bir efsane yaratıldı. Bu konuda yazılar, kitaplar da var. Yazılanların arkasında bir gerçek var: Eflak'ta (15.yy) bir prens vardı: Kazıklı Voyvoda. Çok kişiyi öldürmüştü. O zamanki düşman Osmanlılardı. Eflaklılar padişaha vergi veriyorlardı. Bazı prensler vergiyi ödemek istemedi.

İnternet bilgilerine başvuruyorum:

"Prens Voyvoda III. Vlad ya da Prens Drakula: Voyvoda III. Vlad Tepeş (Mart 1431-Aralık 1476), Kont Drakula ya da Kazıklı Voyvoda (Rumence: Vlad Ţepeş) 1448, 1456-1462 yılları arası ve 1476 yıllarında Eflak beyliğinin voyvodası (prens) idi. Voyvoda III. Vlad düşmanlarını (özellikle esir aldığı Osmanlı askerlerini) kazıklara çakarak işkence sonucu öldürmesiyle tarihe geçmiştir. Sonradan Bram Stoker'ın Drakula romanına ve Drakula filmlerine konu olmuştur. Osmanlılara yenilen Vlad'ın babası onu rehin olarak Osmanlılar'a vermişti. 1442-1448 yıllarını Osmanlıların elinde tutsak olarak yaşadı.1448'de İkinci Kosova Savaşı sonrasında Osmanlı desteğiyle Eflak'ın başına geçme girişiminde bulundu ancak kısa bir süre sonra Macaristan tarafından desteklenen Eflak voyvodası II. Vladislav tarafından yenilgiye uğratıldı ve Boğdan'a sürgüne gitti. Erdel beyi János Hunyadi (Hunyadi Yanoş) 1456'da Belgrad şehrini Osmanlı kuşatmasına karşı savunmaya giderken Vlad'ın komutasına güney Erdel'in savunmasını sağlamak için bir ordu verdi. Bu durumdan faydalanan Vlad Eflak'a sefer düzenledi ve II. Vladislav'ı öldürerek III. Vlad adıyla Eflak voyvodası oldu. Bu görevi 1456'dan 1462'ye değin sürdürdü. Bu tarihler arasında rakiplerini çeşitli yöntemlerle cezalandırdı ve idam etti; bu yöntemler arasında en ünlüsü olan "kazığa geçirme", ölümünden sonra kendisine "Kazıklı Vlad" (Vlad Ţepeş) adının verilmesine neden olacaktı. (Kazığa geçirilenlerin kanlarını fıçılarda toplatıp şarap gibi içtiğine dair söylentiler daha sonra onun bir vampir olduğu efsanesini yarattı.) ***https:/www.msxlabs.org/forum/siyaset***

Drakula Şatosunu bu ön bilgiler ışığında geziverdik.

Şato dairesel bir yapı. Küçük odalar, odalarda sergilenen eşya ve fotoğraflar... Üst katlara çıkmak için bir insanının zor geçeceği tünel benzeri geçitler, avluya rahat bakmayı sağlayan balkonlar... Avluda ise büyükçe bir terazi... Avluda yine bir metre çapında beton bir kuyu duruyor. İçindeki suya çoğu kişi dilek tutup para atmış... Yıllar önce burada nasıl bir yaşam sürdürülmüş diye merak ediyor insan. Çevredeki turistik eşya satan onca dükkân... Çoğunda Drakula Şatosu'nun maketleri. Pek çok eşya bu şatonun adıyla bütünleştirilerek turistlere sunuluyor.

Transilvanya'dan geçiyoruz. Evlerin çoğunun duvarlarında resimler var.

Sözü yine Vlad'a bırakıyorum:

BRAŞOV'DA MİMARİ GÜZELLİK

"Braşov'da 172.000 kişi yaşıyor. 4. Büyük şehri Romanya'nın. Burası sanayi ve eğitim merkezi... Romanya'nın kısa zaman öncesine kadar helikopter ve kamyon fabrikası vardı. Başta onlar olmak üzere çoğu fabrika kapatıldı.

Braşov'da bir yakada zengin evleri, diğer yakada Alman ve Macar evleri...

Braşov'da Kara kilise var, 1285 tarihli. Alman nüfus artınca Protestan

katedrali yapıldı. Bir de Yahudi Sinogog'u var burada.

Broşov'da 1545'ten beri lokanta hizmet veriyor.

Broşov, bir dere içinde. Merkez çıkışta bir yerde. Taksiler beyaz, Cumhurbaşkanı Alman'dır.

Bir zamanların traktör fabrikalarının yerinde şimdi Mc Donalds'lar var.

Alman, Fransız iş merkezleri etkinliğini sürdürüyor. Komünizm II. Dünya Savaşı'ndan sonra... Ruslar Romanya'ya geldi ve bu parti güçlendi. Aralık 1948'de seçim yapıldı. Seçimleri Rus ordusu biçimlendirdi. Yüzde 98 oy aldılar.

Romen komünist liderleri Romen değil, Rus Yahudilerdeydi. Stalin döneminde zor günler yaşandı. Bu kişilerin yerini Romenler aldı. Çavuşesku, önce Komünist Parti lideri sonra Cumhurbaşkanı oldu. 1968'de Ruslar Çekoslavakya'ya giriyor. Romanya, Rusların hata yaptığını söylüyor, diğerleri alkışlıyor.

Romanya'da endüstri, sanayi yoktu. Tarım ve hayvancılık ön plandaydı.

Fabrikalar açılınca Romanya üretici oldu. 1980'lerin başında Çavuşesku'dan bir konferans istediler. Borç para verme isteği IMF'den geldi. IMF, *"Biz para vereceğiz ama sen sanayini kullanmayacaksın."* dedi. Çavuşesku bu sözlerden şunu anladı: Borç alınınca, bir memleketin bağımsızlığı tartışılır. Çavuşesku, IMF'nin isteğini kabul etmedi.

DÜNDEN BUGÜNE ROMANYA

O dönemde kimse açlıktan ölmedi. Daha sağlıklı şeyler yiyorduk. Dış borç sıfırlanıyordu. Çavuşesku konuşurken olaylar çıktı. Macaristan'a doğru uçacaktı fakat benzini bitti. Romen ordusu onu yakalayıp cezaevine attı. Eylemlerde 1.400 kişi öldü. Davanın sonucu belliydi. İki saatte karar verildi, Nikolay ve Elena Çavuşesku, 25 Aralık 1989'da düzmece bir "duruşma" neticesinde idama mahkûm edildi ve apar topar kurşuna dizildiler.

Üzerine pek çok yalan haberler yazıldı. Mezarını ziyaret yasak değil.

Bükreş'in nüfusu 1 milyon. Çevresiyle 2.300.000 kişi. Trafik karmakarışık. Onca aracın yer aldığı trafikte bir damla yağmur yağsa insanlar delirir. Et fiyatları yüksek, üç odalı daire 58m². Bükreş yeşil bir kent. Çocuk parkları çok. Lunapark var. Burada üzerinde tekne gezisi yapılan bir göl var. Eğlenceler düzenlenir. Şehrin içinden bir nehir akıyor. Komünist rejim, evleri devletin üstüne aldı. Eskiler dava açıp evlerini geri aldılar. Bazılarının davası ise sürüyor. Şehir merkezindeki evlerin bir kısmı kötüdür. Müzeler, saray ve köşkler kuzeydedir.

Bükreş'te 1961'de deprem oldu 1200 kişi öldü. O yıldan beri inşaat kanunları değişti. Binalar Richter ölçeğinde 8 şiddetinde depreme dayanıklıdır. 1700 kişi kapasiteli konser salonları var.

Klasik müzik konserleri veren konser salonları hayli fazladır. Yurtdışından konuklar getiriliyor. Hilton 1866'da yapıldı. Fransız mimar tarafından 5 yıldızlı bir otel. Birinci katta kumarhane var. Büyük otellerde kumarhaneler çoktur.

Önümüzdeki Çeşmeci Parkı. Bir zamanlar su dağıtımı yoktu. Halk çeşmeden su alıyordu. Opera Parkından geçiyoruz. Parkın içinde büyük binalar: Bükreş Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Askeri Akademi. II. Dünya Savaşı Anıtı. 50 kadar müze ve onlarca tiyatro salonu var burada.

PARLAMENTONUN GÖRKEMİNDE YİTİVERMEK

Parlamento binası olağanüstü bir mimarlık örneği. 1983-1997 arasında yapıldı. Sosyalizmin yıkılışı sırasında % 60-65 hazırdı. "Devrimden" sonra inşaata devam edildi. Petrescu adlı kadın mimarın eseri. Pentagondan sonra ikinci sırayı alan bir yapı. 365.000 m². İnşaatı, işçiliği her şeyi tamamen Romen...

Bütün devlet kurumları meclis, senato tümüyle parlamento sarayında yer alıyor.

Osmanlının, buralara at sırtında nasıl geldiğini, burada nasıl bir yönetim oluşturduğunu düşünürken, o dönemden bir ize rastlamanın artık mümkün olmadığını gördüm. Gecenin bir vaktinde ülkemiz toprağına girdik. Sonrasında İstanbul'dayız. Semtlerine geldiğimiz kimi arkadaşlar yeni bir yolculukta daha birlikte olmak dileğiyle iniyor otobüsten. Hiç kimse inmese hep yolculuk yapsak diye düşünüyorum.

600 koltuk. Koltuklar deriyle kaplı. En ilginci, 5 tonluk avize, kristal... 100'den fazla lamba.

Bölümler kiralanabiliyor; sergi, sanat etkinliği, düğünler, törenler için... En küçük salon 1000 avro.

Burada 1.000.000 m^2 mermer kullanıldı, TV çekim ekiplerinin malzemeleri, yöresel kıyafetler, duvar resimleri Nikolay Çavuşesku döneminden kalma... En ünlü tablonun Elena Çavuşesku için yapıldığı söylenir: Sırtı çıplak bir kadın.

Duvarlar mermer kaplama. Her birim farklı mimari anlayışla yapıldı. Rokoko stili uygulanmış.

İlk ve son kapılar ahşap. Dekorasyon Romen ressamların ürünü. Salonlar ünlü politikacıların adını taşıyor, bina 12 katlı. Air condition sistemiyle değil, mikrop-virüs tehlikesine karşı özel bir sistemle havalandırılıyor.

Burada bir ara film çevrildi. Yönetmen Costa Gavras yapının bir bölümünü Vatikan motifleriyle donattı.

Salonun ortasındaki büyük halı tek parça. Zaire Diktatörü maun kapılar armağan etti. Binanın en geniş salonu 2200m^2'dir. Salon ise altın kaplama... Tam 5 ton sanayi altını kullanıldı. Sarayda 2000 kişi çalışıyor. Şimdi 400 milletvekili görev yapıyor. Personelin 200'ü temizlikçi. Tavanı en yüksek salon yerden 19m. Binanın maketi yere nakışlanmış. Bina üç katlı, kek gibi, ilk bölüm dörtgen."

Osman Bozkurt'a Nevzat Yusuf'un anlattığında ise başka bir gerçek yatıyordu:

"Bükreş dışından gelen yurttaşların bürokratik işler için günlerce sıkıntı çekmesini gidermek amacıyla Çavuşesku, tüm kamu kurumlarını tek binada birleştirmek ister. Ama el altından bu binanın kişisel saray olarak yapıldığı propagandası yaygınlaştırılır. Karşı darbe günlerinde verilen haberlerde buranın onun kişisel sarayı olduğu belirtilmişti. Oysa sadece bir çalışma odası var binada."

İçimden dizeler fışkırıyor:

saraylar / eski zamanı demleyerek / ve onca düşü eriterek gerdanlığa dönüştürüyor / gizli hayatların gizemi aynalarda kalmış / sesler sessizliğe bırakmış yerini / perde çekilmiş yıllara / anılar / kilitli sandıklarda.

Kısa bir süre sonra arkadaşlardan kimisi "Tam da burada Nâzım'ı okumamak olur mu?" diye ısrar edince ben de Kuvay-i Milliye'den bölümler okudum. Nâzım'ın yıllar önce gezdiği mekânlara, bu kez şiirleriyle soluk aldırmak ne güzel bir coşkuydu.

YAĞMURLU BİR GECEDE BİR YEMEKTE BULUŞMAK

Gece yemek için çok geniş bir restorana gittik. Yemekler hep içki eşliğinde yeniyor, söyleşi de böylece bir güzel katmerleşiyor. Marian İlie yine yanı başımızdaydı. Onunla her konuda Türkçe konuşmak bizim için kıvanç verici oldu. Masaya oturduğumuz an yağmur hafiften çiselemeye başlayınca, başımızın üstündeki raylı çatı hareket ettirildi ve bizi kanatları altına aldı. Gece hiç durmadan yağan yağmurun sesiyle yemek yedik. Kimi oluklardan gürül gürül akan su sesi, müzik yapan gençlerin ezgilerine karışıverdi.

DÖNÜŞLER HÜZÜNLÜ OLUR

Sabahleyin kaldığımız otelde son hazırlıkları yapıyoruz. Otelin önünde bir fotoğraf çektiriyoruz. Bizi uğurlamaya gelenlere el sallayıp yola giriyoruz. Geliş ile gidiş hiç kuşkusuz farklı. Onca izlenimi, onca görüntüyü yüklenerek dönüyoruz. Şiirler okuyoruz, fıkralar anlatıyoruz. Kerem Bey, "Ben ezberimden değil cep telefonumdan okuyayım." diyerek uzunca bir şiirini aktarıyor bize.

Romanya arkada kalıyor. Bulgaristan'a yağmurla giriyoruz.

Tuna'yı geçerken büyük ve sonsuz bir mutluluk yaşıyorum. Üzerine nice şarkılar, şiirler yazılan Tuna, bir nehirden çok bir gölü, bir denizi andırıyor. Almanya'da doğup Avusturya, Slovakya, Macaristan, Hırvatistan, Sırbistan, Romanya, Bulgaristan, Moldova ülkelerini geçip Ukrayna'dan Karadeniz'e dökülen Tuna'nın üstünden geçmek apayrı bir duygu. Nâzım'ın Tuna üzerine yazdığı dizeleri anımsıyorum:

Tuna Üstüne Söylenmiştir...

"Gökte bulut yok / Söğütler yağmurlu / Tuna'ya rastladım / Akıyor çamurlu çamurlu. / Hey Hikmet'in oğlu, Hikmet'in oğlu! / Tuna'nın suyu olaydın, / Karaorman'dan geleydin, / Karadeniz'e döküleydin, / Mavileşeydin, mavileşeydin, mavileşeydin. / Geçeydin Boğaziçi'nden, / Başında İstanbul havası, / Çarpaydın Kadıköy İskelesi'ne, / Çarpaydın, çırpınaydın, / Vapura binerken Memet'le anası...

Osmanlının, buralara at sırtında nasıl geldiğini, burada nasıl bir yönetim oluşturduğunu düşünürken, o dönemden bir ize rastlamanın artık mümkün olmadığını gördüm.

Gecenin bir vaktinde ülkemiz toprağına girdik. Sonrasında İstanbul'dayız. Semtlerine geldiğimiz kimi arkadaşlar yeni bir yolculukta daha birlikte olmak dileğiyle iniyor otobüsten. Hiç kimse inmese hep yolculuk yapsak diye düşünüyorum.

Gecenin sabaha karıştığı bir saatte, düş denizinde kulaç atarak Soyak Yenişehir Palmiye evlerinin yolunu tutuyoruz.

UÇURTMA

■ OGÜN HAKAN

Demek ki rüzgâr vaktini bekleyeceğiz
Yağmurdan hemen önce
Bir gözümüz pencerede gökyüzünün renginde
Toprağı avuçlayan çocuklarda bir gözümüz
Çıtasını sağlam çakacağız her dilden ellerimizle
Ve upuzun ipini herkesin bildiği
Türkülerle öreceğiz bulutların arasında
Turnalar gibi süzülen
kuyruğuna yıldızların takıldığı...

Mehmet Ali & Akşamsefası

ANI DEFTERİMDEN YAKIN TARİHLİ BİR YAPRAK

YENİ GELEN OKURYAZARLARIYLA BULUŞMA

(22 EYLÜL 2021 ÇARŞAMBA, BURHANİYE 23.35)

■ YILMAZ ÇONGAR

Arzu Kır'ın evinin tablo asılı duvarı

Ben, yazar arkadaşım Celal İlhan'ın arabasıyla geldim, yanında eşi de vardı, Hüsniye hanım, önde oturuyordu, ben arka koltuğa geçmiştim. Celal yazardır, birkaç öykü kitabı ve romanı var, halen dergilerde yazıları çıkıyor,

Dün akşam Taylıeli'nin bir kilometre güneyinde Şahinler köyüne yakın bir evdeydik. Bahçe geniş, arabayla bahçeye girdik, ev sahibi Arzu Kır hanımefendi, emekli avukat, bizi karşıladı. Ondan önce iki köpeği havlayarak karşıladı, her ikisi de kendilerini sevdirmek için bacaklarımıza sürtünüyor, bir tanesi kurt gibi, sordum, babası zaten kurtmuş. Bahçede tavuklar horozlar da var, ördekler de var ve onların yüzmesi için bir de küçük yapay havuz yapılmış. Evin içinde beyaz küçük bir kedi, dışarıdan bakınca camdan görünüyor. Ben, yazar arkadaşım Celal İlhan'ın arabasıyla geldim, yanında eşi de vardı, Hüsniye hanım, önde oturuyordu, ben arka koltuğa geçmiştim. Celal yazardır, birkaç öykü kitabı ve romanı var, halen dergilerde yazıları çıkıyor, onu Burhaniye'de sekiz yıldan sonra tanıdım ve yine onun sayesinde bu ziyarete katılmış oldum.

Bahçeye bir araba daha geldi, içinden

Mehmet Ali & Akşamsefası

üç kişi çıktı, ikisi erkek, biri kadın. Erkeklerden uzun boylu olanı elini uzattı, "Ben Sadık" dedi. Bilgisayarda You Tube'da Profesör Yalçın Küçük ile konferansta izlemiş ve Yeni Gelen dergisinde resmini görmüştüm. Hemen tanıdım, B. Sadık Albayrak'tı, derginin yönetmeniydi ve her ay onun yazılarını okuyordum. Elbet çok sevindim, çok memnun oldum, ben de elimi uzattım, "Yılmaz" dedim, "Nasılsa tanımaz, ne dergide varım ne de konferansta" diye düşünürken, "Çongar mı?" dedi, hayret ettim, benim soyadım dünyada dört beş kişide vardı, ilk kez beni soyadımla bilen bir kişiyle karşılaşmıştım. Kovid 19 pandemisi nedeniyle, el mi sıkıştık, yumruklarımızı mı uzattık anımsamıyorum. Sadık Albayrak'ın boyu benden uzundu, benim boyum 1,82 metre, boyu benden uzun olan kişilerle çok nadir karşılaşıyordum, bir kez de buna hayret ettim. Diğer beyle de merhabalaştık, onun elinde yanan sigara vardı, bizden biraz uzak duruyordu.

Evin içi geniş, salon mutfak bitişik ama büyüktü, on beş kişi rahat oturur, koltuklar, büfeler, biblolar (Avrupa gezilerinden) Rusya gezisinden olduğu anlaşılan 30-40 santim yüksekliğinde orak çekiç heykeli, duvarda tavana dek uzanan resimler, tablolar, bazıları orjinal, Arzu hanım gönlüne göre ve estetiğe uygun hepsini döşemiş, yerleştirmiş, göz dolduruyorlar. Bir bey daha geldi eşiyle birlikte, aslında herkes eşiyle birlikte gelmişti, benim ilk gelişim olduğu için ve bu kişileri ilk kez gördüğüm için biraz şaşkındım, böyle olunca da gördüklerimi çabuk unutuyordum. Son gelen beyin adı Osman, soyadı Yüksel, eşi Fatma Yüksel. (Ben bu beyin adını bilmiyordum veya unutmuştum, ertesi gün Celal İlhan'dan telefonla sordum). Salonda yerlerimizi aldık, benim sağımda Celal bey, solumda Osman bey var, pandemi nedeniyle biraz uzağız.

"TOYGA BARSAN TOYUP BAR"

Çağrı üzerine karnı aç olanlar sofraya oturdu. Yemek masası aynı salonda, mutfağa yakındı, çorbanın başına oturanlar Sadık Albayrak ve eşi, sigara içen arkadaş ve Arzu hanım, dört kişiydiler. Diğerleri tokmuş, koltuklarına yerleştiler. Hiç sormayın, benim de karnım açtı, Arzu hanıma elimi kaldırıp söylemeye bu yaşımda utanmıştım. Eğer yemek yemez de aç aç otururum saatler içinde şekerim çok düşerdi, hem de kafam çalışmazdı. Celal önceden bana hiçbir şey söylememişti, ben zaten nereye gideceğimi bile bilmiyordum. Usuma Tatarca atasözü geldi, rahmetli annem söylerdi "Toyga barsan toyup bar, cartı kürkün kiyip bar" Düğüne gidersen karnını doyurup git, eski kürkünü giyip git. Böylece annemi de anmış oldum. Karnımın açlığı sürüyordu ve midem guruldarsa duyanlara ayıp olurdu. Herkes yemeğin yarısına gelmişti, yanımdaki Celal'e yavaşça durumumu söyledim, o hemen elini kaldırdı, yüksek sesle mutfağa doğru bağırdı. "Bir tabak daha koyun, Yılmaz bey de var!"

Çorbanın başına oturduğum zaman çok mutluydum, iki nedenden, bir, çorba çok güzeldi, Arzu hanımın eline sağlık, iki, karşımda Sadık Albayrak vardı, bana dedi ki; "Size bir soru soracağım, çongar ne demek? Ben aynı soyadlı birini tanıyorum, adı Enis, siz de tanıyor musunuz?" Ben çorba içmeye başlamadan yanıt vermek için konuşmaya başladım, sofrada olduğumuz için mas-

Arzu Kır'ın evinin oturma odası

kemi çıkarmıştım, bir elimle ağzımı kapatıyordum. "Bizim dedelerimiz Kırım'dan göç etmiş. Çongar sözcüğü Kırım'da bir boyun, bir kabilenin adıymış, diğer bir boyun adı da Tat'mış. Çongarlar orta boylu, geniş omuzlu, tıknaz olurlarmış, gözleri Çinliler gibi çekik olurmuş, Tatlar onlara benzemezmiş, uzun boylu ince yapılı olur, gözleri de çekik olmazmış. Bunları çocuklarıma, torunlarıma da anlattım, yazıldığı kitabın sayfasını da gösterdim, hatta torunum 'Dede biz o zaman Tat'ız', demişti, onu onaylamıştım," dedim. Konuşmamı sürdürdüm:

Sadık beyin tanıdığı Enis beyle, Kitap Fuarı Beyoğlu'nda Tepebaşı'nda açıldığı günlerde "Gökyüzüne Bir Bilet" adlı öykü kitabımı imzalarken tanışmıştım. Hoparlörle kitabımı imzaladığım ilan edilirken soyadımın okunduğunu duyan Enis beyin standa geldiğini, böylece tanıştığımızı, daha sonra onun görev yaptığı, ünlü inşaat şirketi STAFA'ya gittiğimi, orada tabldottan yemek yediğimizi, ama onların Yugoslavya göçmeni olduklarını söyledim.

Konuşmayı fazla uzatmıştım, Sadık bey "Çorbanız soğudu, içiniz, yine konuşuruz" dedi.

Arzu Kır'ın evinin oturma odasından

Tüm Tatarlar geceden gelmişler, yorganlarını, denklerini, eşyalarını da getirmişler, yerlerde uyumuşlar, Osmanlı subaylarını görünce dikilerek yalvarırlar: 'Bizleri de İstanbul'a, Anadolu'ya, Aktopraklara götürün, (Tatarlar, Anadolu'ya Aktopraklar der.) kâpir Moskof soldat (kâfir Rus askerleri) burada bizi yaşatmaz, öldürürler, çünkü biz sizlere yardım ettik.'

TATARLARIN AKTOPRAKLARA GÖÇÜ

Çorbamı içmeye başladım, biraz da soğumuştu. Eğer konuşmamı sürdürseydim, dedelerimin yani Kırım Türklerinin veya Tatarların Kırım'dan Romanya'ya nasıl göç ettiklerini, orada yıllarca kaldıktan, çiftlik, çubuk sahibi olduktan sonra yine bir harbin sonucunda Türkiye'ye nasıl geldiklerini, anlatacaktım ve diyecektim ki;

"1858 yılında Kırım harbi bittikten sonra toparlanan Osmanlı ordusu bir sabah, yaralılarını da alarak gemilere binmek ve Türkiye'ye dönmek üzere limana ilerliyorlar. Fakat limanda adım atacak yer yok. Tüm Tatarlar geceden gelmişler, yorganlarını, denklerini, eşyalarını da getirmişler, yerlerde uyumuşlar, Osmanlı subaylarını görünce dikilerek yalvarırlar: 'Bizleri de İstanbul'a, Anadolu'ya, Aktopraklara götürün, (Tatarlar, Anadolu'ya Aktopraklar der.) kâpir Moskof soldat (kâfir Rus askerleri) burada bizi yaşatmaz, öldürürler, çünkü biz sizlere yardım ettik,' derler. Osmanlılar çok üzülür, ellerinden bir şey gelmez:

'Bizim gemimizde yer yok, ancak kendi askerlerimizi ve yaralılarımızı taşıyabiliyoruz' derler. O sırada merak ederek bunları dinleyen bir müttefik İngiliz subayı durumu anlar ve Tatarlara, 'Biz de vatanımıza dönüyoruz, fakat Romanya'dan sonra kara yoluyla gideceğiz, isterseniz bizim gemimizle Romanya'ya kadar gelin, hatta bir gemimiz daha var' der. Tatarlar yorganlarını sırtlayarak İngiliz gemilerine doluşurlar, dedelerimiz, anneannelerimiz Romanya'ya böyle gitmişler, orada yarım yüzyıldan fazla kaldıktan sonra Balkan Har-

bi'nde Bulgarların zulümlerinden kaçarak, Köstence limanından Gülcemal vapuruyla Türkiye'ye, Aktopraklara gelmişler. Annem Romanya'da Mecidiye'de doğmuş, göç ettiğinde sekiz yaşındaymış." Bunları anlatamadım ama anı defterime yazdığım için mutluyum, çocuklarım okur.

Karnıyarıktan, yoğurt, kavun, karpuzdan sonra yemek faslı bitti, herkes salonda rahat koltuklarında yerini aldı. Sadık bey kadehine (artık her yerde limonata bardakları kadeh yerine kullanılıyor) bir duble rakı koydu, rakının armağan sahibi Osman bey, çağrılı Celal kardeşim ve ben rakıyı yeğledik. İsteyen şarap, isteyen çay içiyordu.

Arzu Kır hanımefendi hepimize, hoşgeldiniz anlamında güzel bir konuşma yaptı. Duvardaki tabloları ressamlarıyla ayrı ayrı açıkladı, satın alındığı sergileri söyledi, biblolarından bahsetti, başka konuya geçti. Mesleğini anlatırken avukatlığı bıraktığını açıkladı, müvekkiliyle bir anlaşmazlık yaşamış. Biraz detaylarına indi, benim ilk gelişim olduğu için durumu tam bilmiyordum, yüzde yirmilik avukatlık hakkı olduğunu söyledi, zaten de aklımda bunlar kaldı.

EVLİLİĞİ ÖNLEYEN BOTANİK BAHÇESİ HAYALLERİ

Osman Yüksel bey ziraat mühendisi imiş, emekli olduktan sonra Polatlı'da yerleşmiş, orada düşünce kulübü gibi bir topluluk oluşturmuş, belli günlerde toplanıp söyleşide bulunuyorlarmış. Gelenlerin büyük bölümü yaşlıymış, doktorlar diyorlarmış ki, "Alzheimer olmamak için sosyal olunuz, topluluklara katılınız, kafanız sürekli çalışsın!" Onlar da doktorların bu önerilerine uymak için geliyorlarmış. Osman bey konuyu değiştirdi, evlenmesini anlattı. Ziraat mühendisi olduğu için, üniversite öğrencisi iken, ileride arazi alıp botanik bahçesi gibi bir şey yapmak istermiş, o günlerde bir kız hoşuna gitmiş, onunla evlenebilirmiş ama onun botanik bahçesi gibi hayalleri yokmuş, doğaldır ki onunla evlenmemiş. Yıllar sonra karşılaşmışlar, o kızın arazi, çiftlik ve botanik bahçesi sahibi olduğunu öğrenmiş. Bunları anlatırken eşi Fatma hanım da yanında oturuyor ve gülümsüyordu, herhalde bu hikâyeyi çok dinlemiş. Osman bey bardağına bir duble rakı daha koydu.

Sadık beyin yanında oturan, bahçede sigara içen arkadaşımız oturduğu yerde hep uyuyordu, şeker hastası olduğunu söylediler. Sadık bey Yeni Gelen dergisinden bahsetti, derginin son sayısından hepimize birer tane verdi, İnsancıl dergisinin yönetmeni yazar Cengiz Gündoğdu'yu anlattı, Yeni Gelen, yeni çıkacağı günlerde onun bu konuda olumsuz yazılar yazdığını söyledi. Profesör Yalçın Küçük'ün Ankara'da yaşadığını, artık yazmadığını anlattı, ülkemizin şimdiki politik durumunu açıkladı. Celal İlhan, Osman Yüksel ve herkes onu onayladı. Dergi yayınlamanın zorluğundan, okur ve abone sayılarının azlığından bahsetti.

Ben de, öykü yazmaya nasıl başladığımı, seksenli yılların başlarında ilk öykümde kayınvalidemin yaşamından esinlendiğimi anlattım. Türk Dili Dergisi'nin yazarlarının Ahmet Miskioğlu'nun başkanlığında perşembe günleri toplandığını, Salâh Birsel, Asım Bezirci, Muzaffer Uyguner, Naim Tirali'nın her perşembe geldiklerini, çok güzel edebiyat konuşmaları yapıldığını söyledim.

Sadık bey bir bardak çay daha içmek istedi, bardak düştü, çay döküldü, Sadık beyin eli yandı, toplantının unutulmayacak son olayı buydu. Belki de "Toplantı bitti" işaretiydi.

Kapıdan çıkarken herkes gibi ben de ev sahibi Arzu Kır hanıma teşekkür ettim, yine çıkarken derginin yayın sahibi Yurdanur hanımla tanıştım, zaten salonda tanıyordum da adını bilmiyordum.

Bu denli bilgili, aydın, kişilerle yan yana olmak, söyleşide bulunmak nedeniyle mutluluğum sonsuzdu.

Bana bu zevkli akşamı yaşamak olanağını sağlayan ve bu toplulukla buluşturan yazar Celal İlhan kardeşime ve eşi Hüsniye hanıma da çok teşekkür ederim.

Arzu Kır

Türk Dili Dergisi'nin yazarlarının Ahmet Miskioğlu'nun başkanlığında perşembe günleri toplandığını, Salâh Birsel, Asım Bezirci, Muzaffer Uyguner, Naim Tirali'nın her perşembe geldiklerini, çok güzel edebiyat konuşmaları yapıldığını söyledim.

GIRGIR'INI KAYBEDEN TÜRKİYE

■ B. SADIK ALBAYRAK

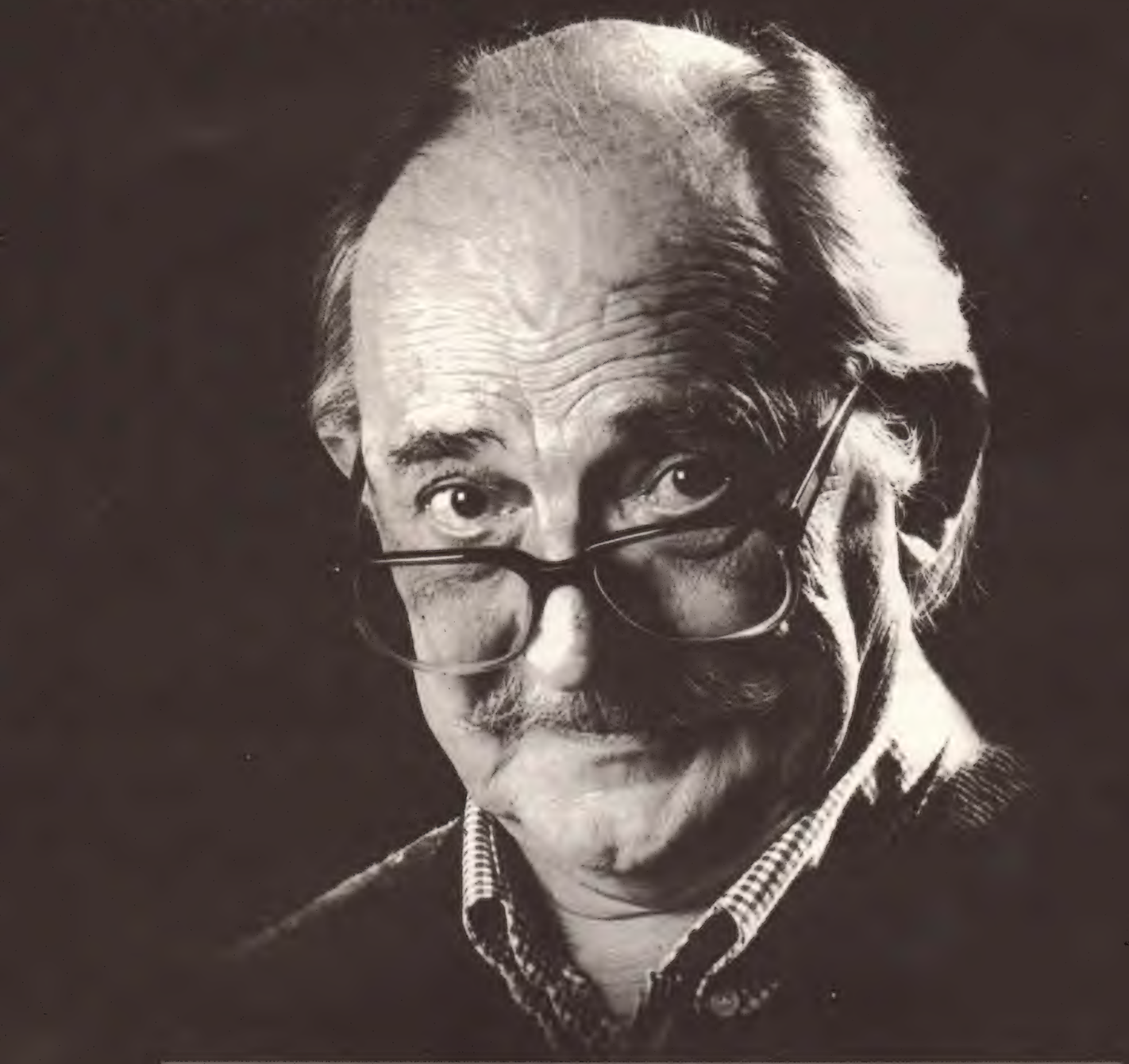

Gırgır, kısa sürede bir karikatür okulu oldu. Ümraniye'nin gecekondularında büyüyenler karikatürcü oldular. Çizdiklerinde yaşamın sıcaklığı duyuluyordu. Mahalle çeşmesinden su taşıyan kadınlar, emekçileri işe götüren minibüsler, kurum damlatan soba borularına bağlanmış tenekeler, çamurlu sokaklar karikatüre giriyordu.

Bir darbe, dört hafta yasakladı. Darbenin has başbakanı Turgut Özal, kendine yakın bir patrona satın aldırıp eleştirel niteliğini çökertmeyi daha işlevli buldu. Ama mizah bu, sermayenin döktüğü kalıpları kısa sürede parçaladı. Darbe içinde darbe ise, bütünüyle kapattı. Gırgır'ı, dozerlerini, kepçelerini, hafriyat kamyonlarını seferber edip yıktığı eski bir İstanbul mahallesine yaptığı gibi, izini ve anısını toplumsal belleğimizden kazıyıp üzerine beton dökercesine yok etti.

Benzetme boş değil, Gırgır, İstanbul ve bütün Türkiye henüz mahalle yaşamı içindeyken, 1970'lerde sahneye çıkmıştı. Ezilen, horlanan "küçük insanın" gözünden bakarak mahallenin mizahını yapmıştı. Avanak Avni'nin sesi, soluğu olmuştu. Bugün çok başka yerlerde kendine ikbal arayan Hasan Kaçan'ın Eşşek Herif'i ile Kasımpaşa'nın yoksul insanlarını görünür kılmıştı. Gırgır o mahalleleri de dergi okuru yaptı. Perşembeleri çıkar çıkmaz kapışılan bir dergiydi.

OĞUZ ARAL'IN KARİKATÜR OKULU

Kısa sürede bir karikatür okulu oldu. Ümraniye'nin gecekondularında büyüyenler karikatürcü oldular. Çizdiklerinde yaşamın sıcaklığı duyuluyordu. Mahalle çeşmesinden su taşıyan kadınlar, emekçileri işe götüren minibüsler, kurum damlatan soba borularına bağlanmış tenekeler, çamurlu sokaklar karikatüre giriyordu. Girmekle yetinmiyor, mizahın baş köşesine kuruluyordu. Metin Üstündağ'lar, Seyfi Şahin'ler, Halil İncesu'lar, Ender Özkahraman'lar buradan çıktılar.

"Çiçeği burnunda karikatürcüler" Türkiye'nin her yerinden mektupla karikatür yağdırdılar. Ayhan Kiraz, Zonguldak maden işçisinin karanlık dehlizlerdeki havasızlığına mizahla nefes verdi. Nusret Demir, Beşiri - Siirt'ten, Cumhur Gazioğlu, Trabzon'dan, Yakup Karahan ile Adnan Şahbaz Divriği'den karikatür gönderiyordu; Oğuz Aral, bütün Türkiye'ye neşe veren bir karikatür okulu kurmuştu. Bu neşede 70'ler Türkiye'sinin umudu, coşkusu, aydınlanması vardı. Kalıpları parçalayan devrimci soluğu duyuluyordu.

Bir ara, Gırgır'ın ılımlı siyasi çizgisi içindekilere de dar gelmeye başladı. 1978 başında ayrılan bir topluluk Mikrop dergisini çıkardı. Yeni mizah dergisi siyasi bir başyazıyla çıkıyordu. Logosunun altında "Hunharca güldüren hain dergi" yazan Mikrop'ta Gırgır'ın çocukları Engin Ergönültaş, Latif Demirci, Hasan Kaçan, Behiç Pek, Sarkis Paçacı, İrfan Sayar, daha politik bir mizaha yönelirken, cinsellik tabularını sorguluyor, arabesk müziğin yükselişine dikkat çekiyordu. Mikrop'çular, Tommiks ve Teksas'ın kahramanlarının emperyalist ideolojisini sorgulayan, Kızılderililere yapılan katliamı ekonomi politikle açıklayan bir de çizgi roman yapmışlardı.

Bugünün karikatürcüleri söze şöyle başlayabilirler; "Hepimiz Oğuz Aral'ın Gırgır'ından çıktık." Gırgır'dan önce de çok güçlü mizah dergileri vardı. Akbaba, Dolmuş, Taş; bunlardan çok önemli mizah ustaları çıktı. Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz, Mim Uykusuz, Turhan Selçuk, Yalçın Çetin, Semih Balcıoğlu diye başlayan bir liste... Oğuz Aral da bu dergilerden çıktı. Ama bu dergilerin hiçbiri Gırgır'ın yaptığını, mizahı halklaştırmayı başaramadı. Burada, Sabahattin Ali, Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz'ın 40'ların sonunda yayınlanan mucizevi Markopaşa'sına ayrı bir parantez açmayı da ihmal edemeyiz. Gırgır, 70'lerin Türkiye'sinin sınırları zorlayan toplumsal havasında yaşam buldu. Oğuz Aral'ın emekçi çocuklarına güvenen ve kapıları açan öğretmenliğinde gelişti.

HABABAM SINIFI'NIN DERGİSİ

70'lerde Gırgır'la birlikte Hababam Sınıfı filmleri vardı. Dolmuş'un mizah yazarı Rıfat Ilgaz'ın romanı sinemaya uyarlanmıştı. Ertem Eğilmez güldürüleri ile Gırgır, mahallede buluşuyordu. Toplumsal çelişkilerin bilincine varan ve çözüm arayan yeni bir insan türü doğmuştu. Devrimci sendikalar, partiler, dernekler bu insanın dershaneleri olmuştu. Gırgır bu hava içinde giderek olgunlaştı ve bu havayı sayfalarına taşıdı.

Darbeden sonra bir hapishaneye çevrilen Türkiye'de bütün muhalefetin sözcülüğü üstüne kalmıştı. Oğuz Aral ve Gırgır bu zor zamanlarda üzerine düşeni ustalıkla yaptı. Müşerref Akay'ın bayrak giysisi içinde TRT'de söylediği Türkiyem şarkısı hapishanedeki sosyalistlere işkence seanslarında dinletilirken kapağına bunun karikatürünü çıkardı. Karikatürde bir bayrak satıcısı, bayraklı Müşerref'i gösterip "Bana ne, ben de bayrak satıyorum, ben de televizyona çıkmak istiyorum" diyordu. Darbeciler bayrak satıcısının masum isteğini, Gırgır'ı 4 hafta yasaklayarak cezalandırdılar. Onların has çocukları da, 2013 Haziran'ında, Taksim'deki bayrak satıcısını gözaltına alarak cezalandıracaklardı.

Gırgır 300 binlik satışıyla 12 Eylül yıllarının bir direniş mevzisi oldu. Hapishaneye kapatılan devrimciler, gerçeklerini edebiyatın yanı sıra ka-

Bugünün karikatürcüleri söze şöyle başlayabilirler; "Hepimiz Oğuz Aral'ın Gırgır'ından çıktık." Gırgır'dan önce de çok güçlü mizah dergileri vardı. Akbaba, Dolmuş, Taş; bunlardan çok önemli mizah ustaları çıktı. Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz, Mim Uykusuz, Turhan Selçuk, Yalçın Çetin, Semih Balcıoğlu diye başlayan bir liste... Oğuz Aral da bu dergilerden çıktı.

rikatürle de dışarıya taşıdılar. Oğuz Aral, onların gönderdiklerini daha bir dikkatle yayınladı. Avni Odabaşı'nın mahkûmla dost hapishane farelerini tanıdık. Oğuz Aral, Taksim'de toplumsal anlamıyla bir siyasal eyleme dönüşen, "İçerden Dışarıya Sevgilerle" karikatür sergisini açtı, kitabını çıkardı.

SINIF VE MEKÂN DEĞİŞTİREN MİZAH

Gırgır ve öteki mizah dergileri, 2013 Haziran'ında, bir anlamda yeniden doğdular. Mahallenin beton bloklar altında yok edildiği tekeller Türkiye'sinde mizah sınıf ve mekân değiştirmişti. Ali Şimşek'in Yeni Orta Sınıf kitabında bunun özlü bir çözümlemesini buluyoruz. 90'lardan sonra mizahın gözü aşağıdan yukarıya, emekçi insandan sömürücüye doğru bakmıyor ve onu mahkûm etmiyordu. Sermayedarın teknokratları, küçük burjuvalar, "yeni orta sınıf", aşağıya bakıyor ve overlokçuyu alay nesnesi haline getiriyordu. Mahallenin Avanak Avni'sinin yerini Bodrum plajlarında avını arayan Timsah'lar almıştı. Onların bireyciliği, oburluğu, yozluğu karşısında işsiz emekçi çocukları Daral'ıyordu.

Bu transformasyon'da, daha doğrusu metamorfoz'da da, Osman Çutsay'ın deyimiyle, "Belge'li Birikim gericiliğinin" payı vardır. Mikrop'un 78'de devrimcileşmek için yaptığı, 90'lara girerken bu kez tersinden yapıldı. Gırgır'ın çocukları ayrılıp liberal solcuların kanadı altında yeni bir dergi çıkardı. Gırgır'ı Turgut Özal'ın sermayedarı ele geçirmeden önce, İletişim Yayınları'nın çıkardığı kısa ömürlü Nankör dergisi zayıflatmıştı. Neoliberalizmin emekçi düşmanı ideolojisinin mizaha nüfuzu böyle başlıyordu. Sırada bir geçiş evresi olarak değerlendirebileceğimiz Asil Nadir'in Limon'u vardı. Neoliberalizm hegemonyasını kurunca, yeni orta sınıfın mizahı ve dergileri de sahnede yerini aldı.

MİZAHIN RÖNESANSI

Mizahın yeniden yerini bulması, emekçi sınıfların gözünden iktidara, sömürücüye yöneltilmeye başlaması, 2001 ekonomik krizi ve Cumhuriyet yıkıcısı AKP'nin iktidara gelmesiyle ilişkilidir. Cumhuriyetçi toplumsal muhalefetin yükselişi, mizah dergilerini de yeniden politikleştirdi. Zafer Temoçin'in yönetiminde, bu muhalefetin sözcülüğünü üstlenen Dinozor dergisini bu dönüşümde ayrı bir yere koyabiliriz. Baskı arttıkça, yazarlar, gazeteciler, devrimciler hapishanelere kapatıldıkça, mizah dergilerinin kapakları iktidarı daha çok sorgulamaya başladı. Haziran Ayaklanması ile yeniden 70'lerin neşesini ve mizahını bulduk. Mizah dergilerinin kapakları iktidara halkın cevapları haline geldi. Beton bloklarıyla, kirli griyle, dinci yobazlıkla kurutulmaya çalışılan yaşamın yeşilini, neşesini mizah dergilerinde bulur olduk.

Fakat yetmedi, Gezi yükselişinin bastırılması ülkeyi yeniden alacakaranlığa sürükledi. Sonunda Gırgır'ı kapattılar. Darbe içinde darbe, hükmünü verdi, patron ipini çekti.

2013 Haziran'ında nasıl yeniden doğduysak ve mizah canlandıysa, Gırgır ve ona kaynaklık eden neşemiz, daha ilerden ve gelişmiş olarak yeniden açılacaktır. Gerçekler yürüyor, tarihin hükmü kesiliyor. Ne demişti Emil Zola, "İtham Ediyorum" manifestosunda. "En şiddetli kesinlikle yineliyorum: Gerçek su yüzüne çıkıyor ve hiçbir şey onu durduramayacak. (...) Gerçek toprağın altına kapatıldığı zaman, orada öyle bir toplanır öyle bir patlama gücü kazanır ki, patladığı gün her şeyi kendisiyle birlikte havaya uçurur."

Önümüzde yoksulluğun patladığı zorlu bir kış var; hiçbir yalanın gömemeyeceği gerçek, milyonların soluk alışlarına, aç öğünlerine sızıyor. Milyonların yaşamı, gerçeğin oksijenli havasıyla buluşuyor. Gerçek yürüyor, birikiyor, hükmünü gerçekleştirmek için yollar arıyor.

Gerçeğin patlamasına hazır olmak, işini kolaylaştırmak gerekiyor. Gırgır'la, neşeyle, ezilenlerin şenliğiyle...

Taylan Kara

Düşünce ve Edebiyat yapıtlarıyla Bulut Yayınları'nda!

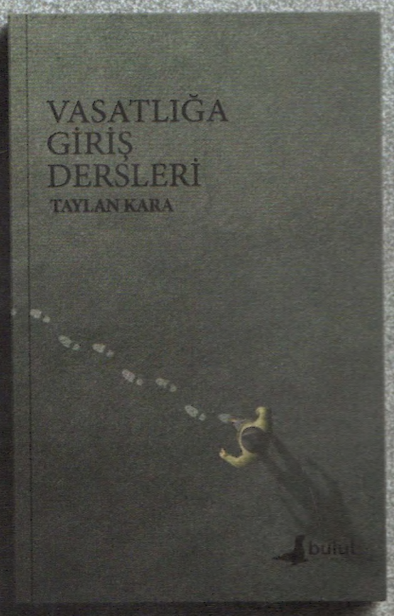

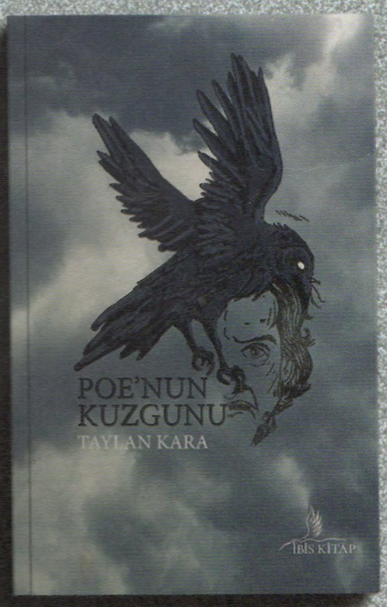

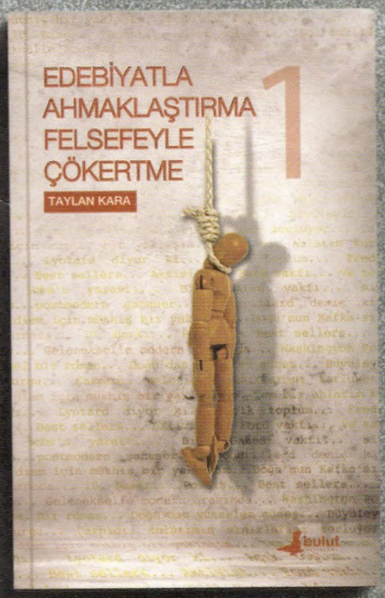

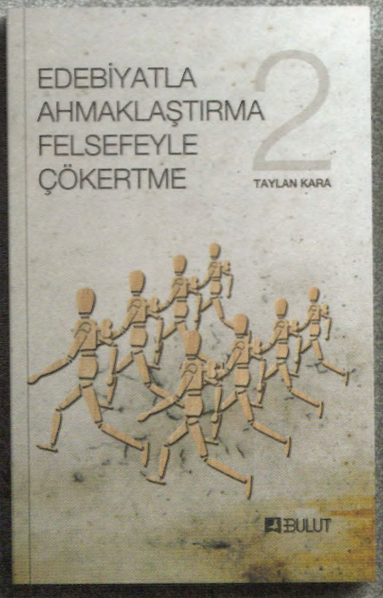

bulut
YAYINLARI

Bulut Yayın Dağıtım Tic. ve San. Ltd. Şti.
Osmanağa Mah., Yoğurtçu Parkı Caddesi,
Yonca Apartmanı No: 64/2 Kadıköy-İstanbul
Tel: 0216 330 59 24 - 414 21 75 **Faks:** 0216 330 30 59
E-Mail: bulutyayinlari@bulutyayin.com
bulutyayinlari@gmail.com

bulutyay98
bulutyayinlari / bulutcocukkitap
bulutyayin / bulutyayinlari
www.bulutyayin.com

ARALIK 2021

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ 1914
Şehir Tiyatroları

sehirtiyatrolari.ibb.istanbul

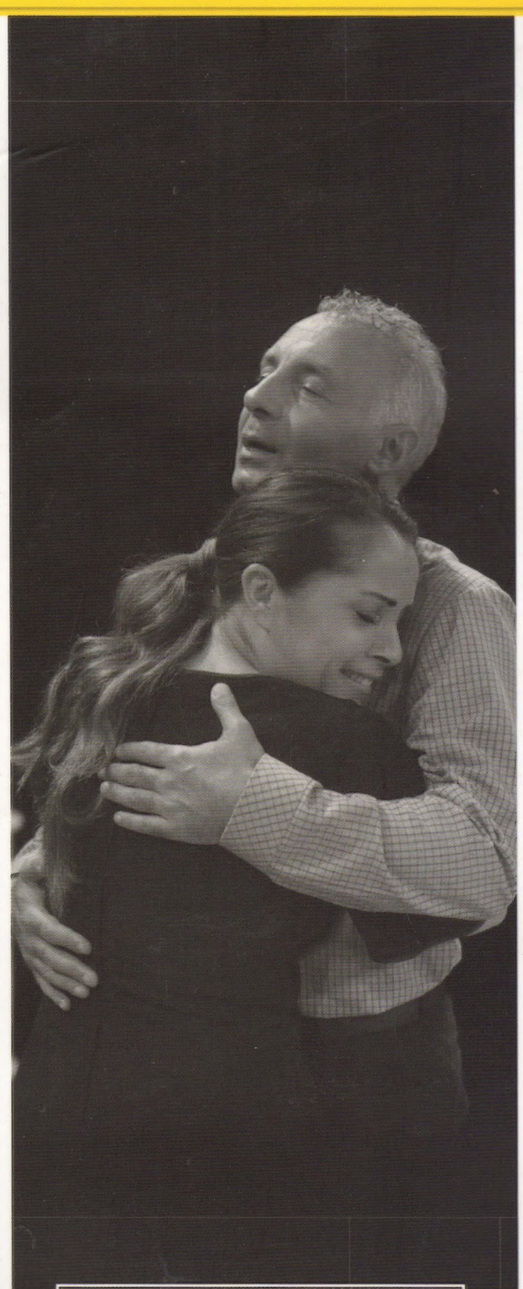

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
Şehir Tiyatroları

Melek

Rüstem Ertuğ Altınay
Yöneten: Jale Karabekir

Sahne Tasarımı
Cihan Asur
Kostüm Tasarımı
Aysel Doğan
Dramaturg
Sinem Özek
Müzik
Deniz Nayar
Işık Tasarımı
Murat Özdemir
Efekt Tasarımı
Nuri Hafif
Afiş Tasarımı
Ayça Özgür

Oyuncu
Yasun Kocak

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
Şehir Tiyatroları

Zehir

Lot Vekemans
Çeviren / Yöneten:
Şaban Oi

Sahne-Kostüm Tasarımı
Nihal Kaplanoğ
Dramaturg
Özge Ökten
Işık Tasarımı
Murat Selçuk
Efekt Tasarımı
Hareketi Toprakteşe
Afiş Tasarımı
Ayça Özgür

Oyuncular
Ahmet Saraçoğlu, Seviinç Erbulak
Aslıhan Kandemir Erasian Sağlam
(2 farklı kadro dönüşümlü oynayacaktır.)

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
Şehir Tiyatroları

Kısraklı Kadın

Leyla Nazlı
Yöneten:
Lerzan Pamir

Sahne Tasarımı
Barış Dinçel
Kostüm Tasarımı
Jansel Kaplan
Işık Tasarımı
Kemal Yiğitcan
Efekt Tasarımı
Mazin Küçükyılmaz
Afiş Tasarımı
Ayça Özgür

Oyuncular
Elçin Atamgüç
Pervin Bağdat
Gökçer Genç
Eylül Soğukçay